

Josip Peternelj

(13. 3. 1896 – 25. 9. 1935)

*Naprednjak iz Cerknega, posestnik v Selcih 67,
rojeni raziskovalec in nesojeni izumitelj*

Marjeta Šketa

Selca, rojstni kraj mojega pokojnega očeta, in Selško dolino poznam in ju imam res rada že od pravrosnega otroštva. Takrat sta bila to le kraja mojih številnih lepih in prijetnih doživetij. Zdaj, ko po malem brskam po starih dokumentih prednikov, pa vedno znova ostrmim: kakšna zgodovina, kakšni doslej še "neodkriti" sinovi te doline! Žal ljudje interes za raziskovanje svojih korenin in z njimi povezane zgodovine največkrat razvijemo šele v zrelih letih, takrat ko je komaj še na voljo kak sogovornik z informacijami iz prve roke. Res pa je tudi, da je v družini moje stare mame, Marije Kopčavar, rojene Čemažar, Anžicove Micke iz Selc, morda pa tudi v Selcih nasploh - kdove, zakaj - veljala nekakšna nepojasnljiva, skrivnostna molčečnost.

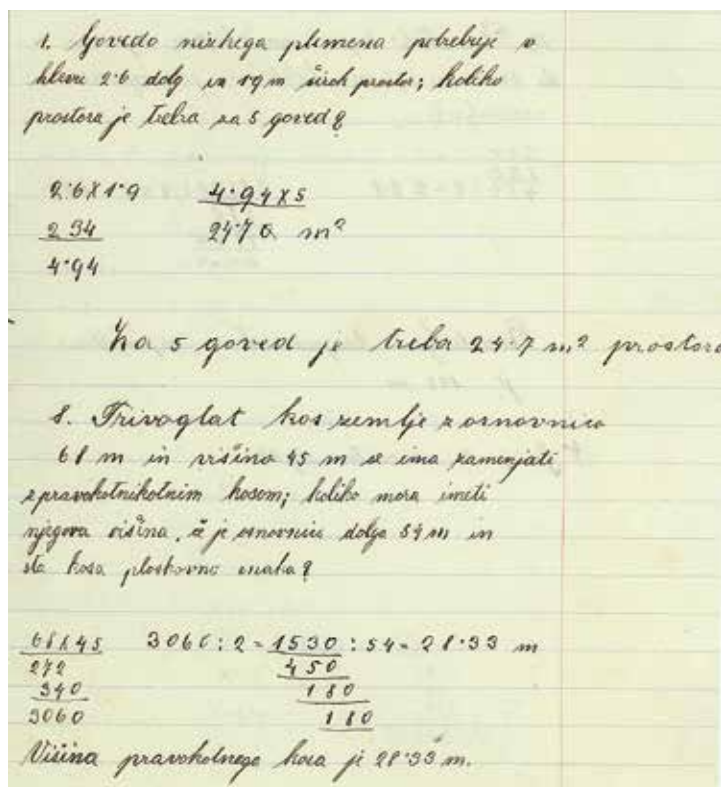
Josip Peternelj, verjetno okrog 1923

Univ. dipl. ing. Jože Peternelj je bratranec mojega pokojnega očeta. Že več kot 60 let živi v Ljubljani. Očeta, Josipa Peternelja, je izgubil še kot otrok, pri šestih letih. Hvaležna sem mu, da mi je pomagal sestaviti zgodbo o kratkem, a polnem življenju in ustvarjalnem delovanju svojega očeta v Selcih. Zahvala za pomoč pa gre predvsem tudi Jožetovemu nečaku, mojemu "tamalmo" bratrancu Rudiju Habjanu, ki skrbno hrani in mi je rad posodil dragocene dokumente svojih starih staršev in druge dokumente najinih skupnih prednikov. In seveda: velike vrednosti so pričevanja staroste Selške doline, Selčana Cirila Debeljaka, Bobkovega ata, ki je Josipa Peternelja osebno poznal, saj je pri njem delal kot dninar.

Temnolasi Josip Peternelj se je rodil 13. marca 1896 posestnikoma Ani, rojeni Štravs, in Filipu Peternelju pri Tišlerčk v Cerknem št. 142 na Tolminskem. Njegov priimek so kasneje, na Kranjskem, pogosto tudi v uradnih dokumentih, površno zapisali brez j, v pogovorni rabi pa je v Selcih j gladko odpadel. V Selcih so ga pravzaprav imenovali kar Peternel Joško. Zato sem tudi sama morda v že svojem prispevku v 6. številki Železnih niti kdaj njegov priimek napisala napak. Kot pričajo tudi ohranjeni Peterneljevi osebni dokumenti, se je Cerkno pod Avstro-Ogrsko imenovalo Kirchheim Küstenland, pod Italijo pa Circhina. Škofja Loka je v citiranih uradnih in drugih dokumentih večkrat napisana z eno besedo, Škofjaloka. Ko v nadaljevanju navajam dele originalnih dokumentov - v večini gre za zvečine kar dobro čitljive rokopise z navadnim in včasih s tintnim svinčnikom, le redko s črnilom - so besedila praviloma identična z originalom, torej navedki vsebujejo tudi vse pravopisne in druge na-

pake ali pomanjkljivosti. Ohranjeni nepodpisani rodovnik in popis lastnikov od začetka 17. stoletja je za Selca 67 verjetno, kot za rod Kopčavarjev - tega je tudi podpisal, naredil dr. Rudolf Andrejka (1880-1948), morda celo že leta 1924, ko je v knjigi stroškov 26.4. vnos "Dr. Andrejku 80". Pisavi na listih z rodovnikom sta si zelo podobni, če nista identični.

Iz ohranjenih dokumentov je razvidno, da je Josip Peternelj od 1. septembra 1902 do 28. junija 1909 obiskoval "štiri razredno ljudsko šolo v Cerknem" in deset mesecev tudi Slovensko deželno kmetijsko šolo polknežne grofije Goriško-Gradišanske v Gorici. O tem, da je bil zelo uspešen gojenec prvega zimskega tečaja kmetijske šole leta 1912/1913, ne priča nič manj kot ohranjeno spričevalo, izdano 18. marca 1913: "Gojencu se izda to spričevalo in se ga proglašaja zrelim za vstop v drugi tečaj." O Josipovih odlikah pričajo tudi ocene: nravno vedenje vzgledno, marljivost prav priden, ocena prav dobro v vseh devetih predmetih - nravoslovje, vinograd-

Iz Peterneljevega zvezka
Računstvo

St. 451.
Šol. vod.

Izpustnica.

Josip Petermelj

porožen dne *13. marca* 1896. v *Luknem*
na *Haviškem*, rimsko-katoliškega verozpoznanja, je obiskoval *Štiri*
razredno ljudsko šolo v *Luknem*, od *1. septembra* 1902. do
28. junija 1909. in že poprej od _____ 1 do _____ 1
razredno ljudsko šolo v _____, tedaj vsega skupaj
7 let, _____ mesecev, vedel se je *hvalovredno*
ter se naučil posameznih predmetov tako-le:

	Veroznanstva	<i>prav dobro</i>
Slovenskega jezika	Branja	<i>prav dobro</i>
	Slovnice	<i>prav dobro</i>
	Pravopisa in spisja	<i>prav dobro</i>
Nemškega jezika	Branja	<i>prav dobro</i>
	Slovnice	<i>dobro</i>
	Pravopisa in spisja	<i>dobro</i>
	Računstva in oblikoslovja	<i>prav dobro</i>
	Prirodosnanstva	<i>prav dobro</i>
	Zemljopisa in zgodovine	<i>prav dobro</i>
	Pisanja	<i>prav dobro</i>
	Risanja	<i>dobro</i>
	Petja	<i>prav dobro</i>
	Telovadbe	
	Ženskih ročnih del	
	Kmetijstva	<i>prav dobro</i>
	Vsanja oblika pšamenik iztelkov	<i>prav lično</i>

Ker je ta učenec zadovoljil zahtevam § 21. državnega šolskega zakona z dne 2. maja 1883. l., odprava § 21. državn. šolskega zakona z dne 6. maja 1876. l. in 30. det. zak., odprava je ločitev, kolikor zadejuje v šolo.

Štiri razredna ljudska šola v *Luknem*
dne *28. junija* 1909.

A. Petermelj *Josip Lom* *Ivanha* *Antonia*
šolski voditelj katehet razredni učitelj

Na Branju, št. 6. vsakega letnika po 2. — Tiskal Karel Gröckl.

Izpustnica

Št. imenika 11.

Spričevalo

slov. deželne kmetijske šole poknežene grofije Goriško-Gradiščanske

Peternelj Josipu

rojenemu v *Čerlenom* dne *13. marca 1896*

gojencu prvega zimskega tečaja *1912/1913* se izda to spričevalo

in se ga proglašja zrelim za vstop v drugi tečaj.

Nravno vedenje *pregledno*

Marljivost *prav pridno*

PREDMET	USPEH
Nravnoslovje	<i>prav dobro</i>
Vinogradništvo	<i>prav dobro</i>
Sadjarstvo	<i>prav dobro</i>
Vrtnarstvo	<i>prav dobro</i>
Živinoreja	<i>prav dobro</i>
Splošno poljedelstvo in pomožni predmeti	<i>prav dobro</i>
Spisje	<i>prav dobro</i>
Računstvo	<i>prav dobro</i>
Prirodoslovje	<i>prav dobro</i>
Praktične vaje	<i>prav pridno</i>

Ravnateljstvo deželne kmetijske šole poknežene grofije Goriško-Gradiščanske.

V Gorici, dne *18. marca* 1913.

Ravnatelj:

Anton J.

REDI ZA USPEH:

prav dobro
dobro
zadostno
nezadostno

Učitelji:

Podgoršek
M.
Prof. Lavrenčič

Spričevalo kmetijske šole

ništvo, sadjarstvo, vrtnarstvo, živinoreja, splošno poljedelstvo in pomožni predmeti, spisje, računstvo in prirodoslovje, praktične vaje prav priden. Spričevalo so podpisali ravnatelj Anton Štrekelj in učitelji Podgornik, M. Lavrenčič, D. Šorli in še en Lavrenčič. Ohranjeni razpored nedeljskih predavanj z naslovom Učenci slovenske kmetijske šole spredavali, ki so jih očitno v letu 1912 pripravili učenci, pokaže, da je Josip "1. nedeljo 12/10" imel predavanje z naslovom "Olebševanje našega doma" in "9. nedeljo 14/12" z naslovom "Napake na Cerkljanskem v krmljenju živali".

21. januarja 1914 je še ne osemnajstletni Josip napisal prošnjo Slavnemu odboru mlekarске zadruge v Cerknem, v kateri *"ponižno prosi, da bi se mu blagovolilo podeliti službo mlekarka, kakor je to razpisano v domačih časopisih do 30. marca 1914."* Iz prošnje je razvidno, da je po desetmesečnem zimskem tečaju kmetijske šole opravil še petmesečni mlekarški tečaj na Vrhniki in tudi že tri leta z uspehom opravljal mlekarška dela v mlekarni v Zakrižu (op.p.: blizu Cerknega). O njegovem uspehu pri delu naj bi pričalo prošnji priloženo *"službeno spričevalo"*, ki pa ni ohranjeno. V prošnji še navaja, da je telesno zdrav in krepak, kar naj bi bilo razvidno iz takrat prav tako priloženega zdravniškega spričevala. Službo je menda dobil.

28. julija 1914 je Avstro-Ogrska Srbiji napovedala vojno in sprožila prvo svetovno vojno. Fantje so morali na nabor. Kot je razvidno iz dokumentov, je bil Josip *"novak 1. nabornega razreda"*. Josipov oče Filip je bil očitno bolan in je na Cesarsko kraljevo okrajno glavarstvo napisal takole prošnjo:

"Ponižno podpisani naprosim, naj se blagovoli v slučaju potrditve uvrstiti mojega sina Jožefa v nadomestno rezervo. Pri obilici družine mi je edina podpora omenjeni sin, sam bolehen sem popolnoma nezmožen opravljati težka kmetska dela. Da ne bo trpela družina občutnega pomanjkanja, upam, da se mi prošnja usliši. Peternelj Filip"

Filipovi prošnji so oblasti očitno ugodile, saj je Josip kasneje v lastnoročnem dokumentu zapisal, da je bil doma pri starših do 15. novembra 1916. Od 15. novembra 1916 do 3. novembra 1918 je bil pri vojakih v Linzu v Avstriji, pri rezervnem 3. gorskem topniškem polku. Kot je razvidno iz nedatiranega dokumenta v nemščini, je oče Filip enkrat v tem obdobju na K.u.K. Ersatz Bat. Gruppe III Linz (Prevod: Cesarsko kraljevi rezervni bataljon Skupine III Linz) naslovil naslednjo prošnjo:

"Der untertänigst Gefertigte Peternelj Filip aus Kirchheim Küstenland bittet das höfliche Kommando möge meinem Sohn Josip Peternelj welcher sich derzeit bei obigen Gruppe befindet einen 4 wöchentlichen Urlaub zur Heumath erteilen....."

Poveljstvo enote je prosil, naj sinu Josipu odobri štiritedenski dopust za spravljanje sena (op.p.: Heumath je zapisan napačno, pravilno nem. Heumahd). Pojasnil je, da je njihova posest na hribovitem terenu, da je vse z nje potrebno znesti na hrbtu, česar pa pri svojih letih sam, brez moške pomoči ne zmore, tovrstne pomoči pa v okolici ne more najti. Navaja tudi, da njegova posest obsega 40 joh pašnikov (op.p.: *joh* je narečni izraz za *oral*, staro površinsko mero: 1 joh je enak 57,546 ara oz. 0,5754 hektara), 7 govedi in 4 prašiče. Pove tudi, da je doma poleg njega še Josipova mati s tremi Josipovimi sestrami, ki *"pri spravljanju sena niso uporabne"*. Mlajšega, leta 1908 rojenega sina Gabrijela v pismu ne omenja. Ni znano, ali je Josip dobil dopust za spravljanje sena ali ne. Prej omenjeni lastnoročni Josipov dokument priča, da je bil od 3. novembra 1918 do 2. julija 1919 v italijanskem ujetništvu. Morda so tudi njegov polk poslali na soško fronto in je bil tam ujet. Kot v študiji Vojaki s Škofjeloškega v prvi svetovni vojni navaja Nataša Budna Kodrič, so bili namreč slovenski polki z vstopom Italije v vojno in odprtjem soške in tirolske fronte večinoma prepeljani ob Sočo.

Slavnemu paboru mlekarke zadruge
v
Berkovem

Ponižno prošiam, da
bi se mi blagovolito
podelili službo mlekarja,
kakor je to raspisano v
domačih časopisih do 30.
marca 1996.

Pa ponižno prošnja spiram:

1. Rojen sem 13. marca 1896
in pristojen v občino
berkovo, kakor pravilno je
pilotirani domovnici in
prstnega lista
2. Darsil sem s prav dobrim
uspehom prideljstvo jolo v
Gorici in 5 mesecih mlekarke
tečaj na Berkovi, kakor
razpisano in pilotiranih avch
jolskih spicirval.
3. Opravljat sem tudi se s
prav dobrim uspehom

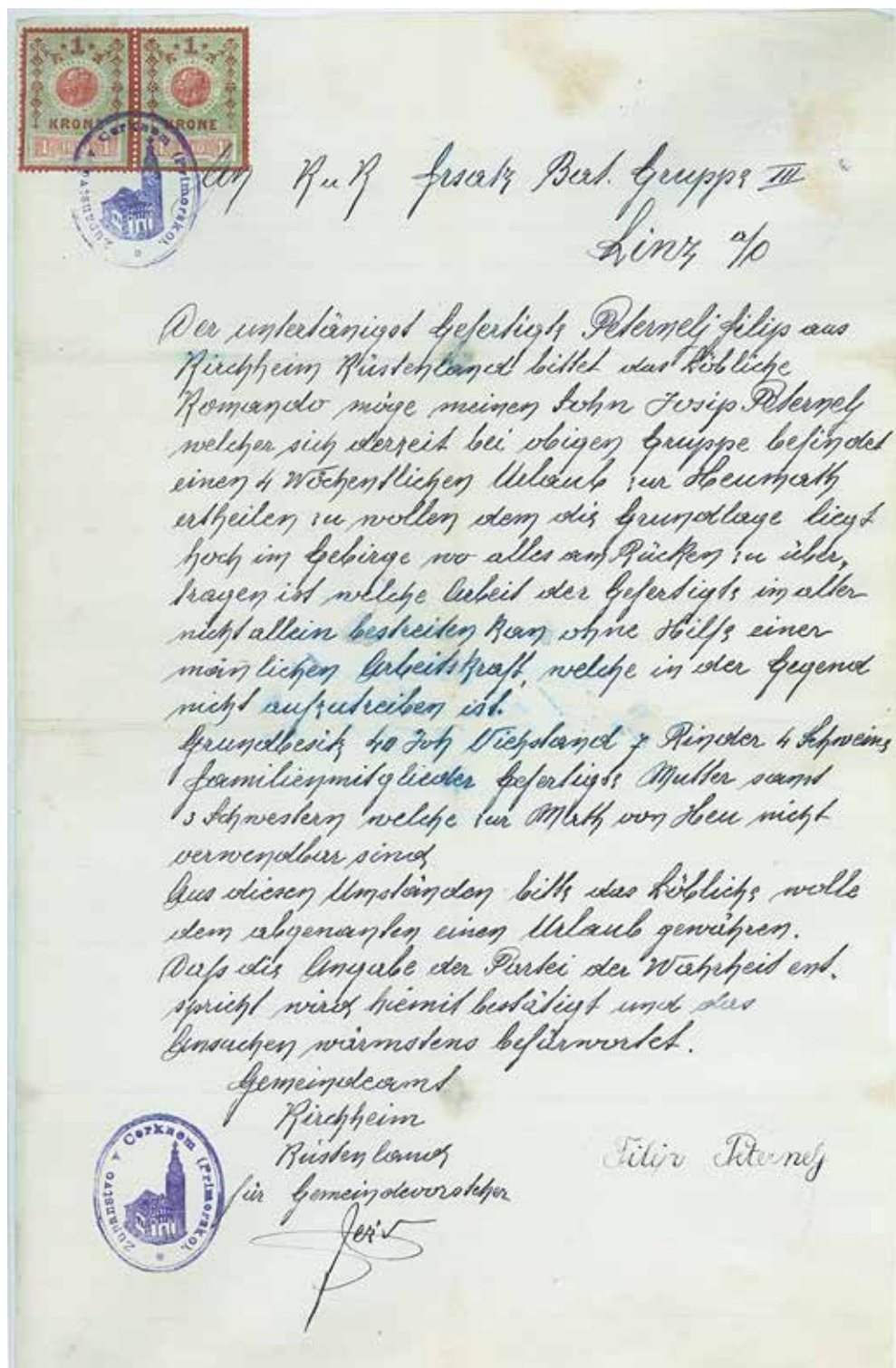
mlekarstva dela o mlekarne
v Ljubljani št. 3 k. l. Odbor
mlekarne je bil p. mano prav
radovoljen kakor je razvidno
iz pridjanega števila
spricavala

4. Da jim hitro prav in
krpate tu pomoč opravljati
mlekarstva dela je razvidno
iz pridjanega števila
spricavala

Ka mi je moj ugodnosti
upam da je mi število
posel.

Ljubljana, 21. januarja 1944.

Petermelj Josip
mlekarstvu pomočnik.

Prošnja Filipa Petermelja

Kako se je med prvo svetovno vojno nasploh in v času Josipove odsotnosti godilo družini, je razvidno iz ohranjenega rokopisa, datiranega Cerčno 18.12.1919, ki ga je očitno pripravil neki Janez Bevk, saj je poleg Filipovega podpisa zapisano "po Janezu Bevk". Gre za ugovor na dohodninski davek za leti 1918 in 1919:

*"Slavni civilni komisarijat –
davčni oddelek v Tolminu*

Na odlok slavnoistega odgovarjam sledeče:

V letu 1918 sem imel sledeče dohodke in stroške

Dohodki:

Dohodki od premoženja (posestva) ostavši pridelke in izdelke ki so se porabili za lastno družino v skupnem gospodarstvu K 7800

Dohodki od poslopja v katerem stanujem edino le sam s svojo družino 200

Obresti od kapitala K 2000 po 2% 40

Skupaj K 8040

Stroški:

Davki in dokladi K 100

Preživitek in druge življenske potreščine 7 članske družine 7000

Zavarovanje proti požaru 18

Skupaj (stroški) K 7018

Dohodki K 8040

Prebitek K 922"

Seštevek stroškov je sestavljal zapisal napačno. Potem Filip navaja še dohodke in stroške za leto 1919, ter ugotavlja "prebitek K 872", nato pa navaja:

"V pričetku vojne z Italijo (op.p. maja 1915) mi je bivša Avstro-Ogrska armada potom rekvizicije odvzela najlepšo in najboljšo njivo in to na parceli št. ... d.o. Cerčno na kojem svetu so se leta 1915 postavile vojaške barake katere so še danes na tem prostoru postavljene tako da mi je užitek še najboljše njive že 4 leta onemogočen. Že nad 1 leto se nahajajo v teh barakah vojaki Kraljevske vojske, popreje pa so bile zasedene od bivših avstro-ogrskih čet.

Za ta prostor (njivi) nisem do danes sprejel ne od bivše avstro-ogrške vojne uprave, kakor tudi ne od sedanje zasedbene oblasti nobene odškodnine in nobene najemnine.

Moje posestvo meri 30 oralov zemljišča od kojeg je le 7 oralov njive in travnika. Živine redim povprečno 4 glave (danes posedujem 2 kravi, 1 bika in 1 tele).

Ker se moje posestvo nahaja ob cesti sem bil tekom vojne vedno žrtva vojnih razmer, uničilo se mi je vse pridelke okoli ceste in barak; vojaki nemške armade so mi v oktobru 1917 pokradli nad 70 kvintalov sena ne da bi bil zato prejel kakršno odškodnino. Vsled tega dejstva sem bil pri živinoreji zelo prizadet ker sem moral za nizko ceno oddati 2 govedi nasprotno sem pa moral pozimi in spomladi za drag denar kupovati seno in slamo, da sem do prve košnje zmozel preživeti še ostali 2 govedi. Tako nisem od konec leta 1917 pa do danes odprodati nobene govedi, ker sem vsako tele rabil za naraščaj vsled česar so bili dohodki tem manjši.

Vsled rekvizicij od bivše avstro-ogrške vojne uprave sledečih predmetov: slamoreznice 1919, 1 voza in večja množina lesa so dosegli dohodki kljub vojnim škodam večjo svoto kakor stroški zato pa se je vrednost premoženja precej znižala."

Filip potem v pritožbi na odmero davka navaja še konkretne vrednosti.

Situacija se Filipu Petermelju očitno ni izboljšala niti po sinovi vrnitvi. Kot je Josip zapisal, je bil iz italijanskega ujetništva odpuščen 2. julija 1919. Vrnil se je k staršem v Cerklno in tam ostal do poroke. Pismo – odgovor na odlok (odmero davka) za leto 1920 – za Slavni civilni komisariat – davčni oddelek v Tolminu, datirano 5.11.20, je očetu tokrat sestavil on, njegov podpis je na osnutku mogoče razbrati pod Filipovim. Kot je razvidno iz navedb o dohodku in stroških, je Filip leta 1920 za "najemnino od Italijanske Kraljeve armade zasedene parcele" prejel 85 Lir.

Prikaz stroškov Josip za Filipa obrazloži takole:

"Kakor je razvidno iz zgoraj pisanih računov sem moral v tem letu nadomestiti potrebno orodje ki mi je bilo med vojno rekvirirano. V nakup orodja in popravo zemljišča po vojni poškodovanega sem porabil kakor je razvidno iz računov prebitek iz leta 1919 882 L in kapital 2000 L kljub temu pa imam primanjkljaj še 1605 L.... Leta 1919 sem zaslužil tudi pri aprovizacijskem uradu dnevno 8 L letos nimam nobenega postranskega zaslužka razen par dni ob košnji.

Imel sem tudi nesrečo pri živini ena krava mi je pred časom porodila 2 mrtvi teleti sedaj nima nič mleka dokler mi v drugič ne porodi.

Posestvo leži v strmi legi zato ga tudi ni mogoče izboljšati.

Moje posestvo meri 8 ha 94 a 97 m2 in 30 oralov kakor sem poročal....Posestvo je slabo rabno večinoma le za gozd.

Da mi je bilo treba manj denarja si izposoditi sem tudi drva (bukova) prodal.... Znesek 1505 Lir sem si izposodil pri sosedu Josipu Plemelj Cerklno 62 po 3%."

Na domačem posestvu na hribovitem terenu se je Josip verjetno počutil utesnjenega. Menda si je že od mladih nog med drugim želel eksperimentirati

v vrtnarstvu in sadjarstvu. Verjetno se je že v šoli seznanil s strokovnim glasilom Slovenski sadjar, ki ga je za pospeševanje sadjarstva januarja 1913 začel izdajati dotedanji sadjarski učitelj Martin Humek, ki ga je kot učitelja že leta 1909 zaposlil Deželni odbor kranjski. Po ustanovitvi Sadjarskega društva za Slovenijo leta 1921 in razširitvi delokroga na področje vrtnarstva, in po posledičnem preimenovanju v Sadjarsko in vrtnarsko društvo leta 1923, se je glasilo preimenovalo v Sadjar in vrtnar. To navaja Humek v uvodniku 12. številke, izdane 10. decembra 1933. V njej najdemo žlahtne prispevke, kot npr. Nujne naloge našega sadjarstva, o katerih se je razpisal Josip Priol, ravnatelj sadjarske in vinarske šole v Mariboru. Društvo je v glasilu pozivalo k pospeševanju sadne in vrtnarske produkcije, pomenjenju sadnih sort in k boju s sadnimi in vrtnimi zajedavci ter informiralo o najnovejših dognanjih s področja spravljajanja in predelave sadja. Jože pravi, da je bil njegov ded Filip menda "zaguljen": svojemu sinu npr. ni pustil gojiti vrtnic, pa je Josip to počel v gozdu in jih tam skrivaj cepil. Nedvomno pa je tej "zaguljenosti" botrovalo dejstvo, da je bilo tudi takrat v cerkljansko-idrijskem hribovju, z nadpovprečnimi strminami in ozkimi dolinami, prostora za poljedeljsko dejavnost res malo, razen na nekaterih zložitih policah, in je bila zato pridelovanju hrane za družino in krme za živino namenjena obdelovalna površina velika dragocenost.

Verjetno je bilo več kot očitno, da Josip potrebuje prostor za uresničevanje svojih številnih idej. Bil je zelo toleranten, razgledan in zaveden Slovenec, narodnjak, po prepričanju liberalec, član telovadnega društva Sokol. Sokolsko gibanje ni bilo izvirno slovensko. Prvo društvo je leta 1862 ustanovil M. Tyrš na Češkem kot odgovor na nemške nacionalistične telovadne organizacije. Že leta 1863 so v Ljubljani ustanovili gimnastično društvo Južni sokol. Od samega začetka so bila sokolska društva prav toliko kot športna društva tudi politične organizacije, ki so med Slovenci v habsburški monarhiji pomagale spodbujati občutek narodne zavesti oz. občutek pripadnosti Slovanom, bile so gibalno slovenskega na-

roda proti Avstrijcem. Sokoli so bili blizu miselnosti Narodne napredne stranke. Po uveljavitvi meje iz rapalske pogodbe se je zato Josip v fašistični Italiji nedvomno slabo počutil in verjetno, kot takrat marsikateri Slovenec, sklenil fašizmu ubežati.

V tistih časih je do porok dostikrat prišlo tudi s posredništvom, ali pa je kakšna ljubezen ostala neuslišana, pa so do poroke z drugim pripeljali drugi, praktični, razumski razlogi. Posestniki so sicer takrat posestva praviloma predali sinovom, a Janez Čemažar, edini sin Terezije in Blaža Čemažarja, posestnikov iz Selc 67 (hišno domače ime od leta 1800 Tone), je leta 1902, star 15 let, odšel z doma, menda ne po svoji volji (kdove, morda pa vendarle ne le zaradi domnevnih razhajanj s starši, ampak tudi zato, da bi se izognil takrat še obvezni triletni vojaščini), v daljno Ameriko, v Chicago, in tam ostal. Po besedah Janezove 1917 v Ameriki rojene nečakinje Emily Malesich (orig. Malešič, umrle februarja 2009 v Chicagu), hčerke Janezove sestre Antonije Čemažar, je bil njen stric John tam zelo čislán umetnik. Umetnik? "Da," mi je rekla, "pek in slaščičar, znal je delati umetelno, čudovito tortno dekoracijo. Najprej je delal v eminentni slaščičarni, kasneje je šel na svoje". Janezova mama, moja prababica Terezija Čemažar roj. Krek (1856-1935), že od leta 1904 vdova, pa je po prvi svetovni vojni, stara že več kot 60 let, nedvomno potrebovala naslednika za posestvo in za opekarno. Doma in še neporočena je bila takrat od skupaj sedmih živih otrok (leta 1892 rojena hči Terezija je že leta 1893 umrla) le še ena hči, svetlo lasa in svetlooka Ljudmila Čemažar, Milka (2.8.1891 - 1.5.1975). Moj sogovornik Jože pravi, da se njegovi materi Milki ni prav nič mudilo poročiti: bila naj bi odlična amaterska šivilja in s svojim znanjem zelo aktivna članica skupine, ki je po Gorenjski in Štajerski organizirala gospodinjske tečaje. Za tiste čase je bila zelo razgledana; veliko je brala, oboževala je dr. Janeza Evangelista Kreka (Krekova mati je živela v Selcih, v kasnejšem Krekovem domu) in njegove ideje naprednega gospodinjstva.

Ko Ljudmila še ni dopolnila trideset let, sta šli z materjo Terezijo k notarju Niku Lenčku v Škofjo

Loko in 11. aprila 1921 sklenili izročilno pogodbo. Kot je razvidno iz ohranjenega notarskega pisma, je mati s pogodbo nanjo prenesla v pogodbi navedena zemljišča, hišo, gospodarska poslopja, živino in gospodarsko orodje "z vsemi pritliklinami in hišnimi premičninami, sploh vse, kakor stoji in leži, kakor je izročiteljica vse to dosedaj posedovala in vživala, odnosno pravico imela posedovati in uživati..." in je Ljudmila vse to prevzela "v svojo last" in stopila "takoj danes v njega posest in vžitek...". Terezija je s pogodbo "za nje prosti užitek" zadržala "jablanovo deblo "Čebular" na "Kozličevem" in gozd "Čipernik" tudi za nje dosmrtni užitek". Ljudmila se je obvezala materi plačati "gotove izročnine 6.000 K brez obresti tekom 3 mesecev", ji nuditi dosmrtni preužitek, "prosto skupno stanovanje v vseh prevzetih prostorih", med drugim pa vsako leto tudi "pet mernikov pšenice, dva mernika rži... deset kil kuhanega masla,... vsak dan liter svežega mleka in dve kokošji jajci..., vsak mesec eno kilo bele soli, eno kilo sladkorja, pol kile žgane kave, srednje cene, in pol litra petroleja." Ljudmila je s pogodbo prevzela tudi materine dolgove: samo pri Hranilnici in posojilnici v Selcih 42.000 K, pa približno enak znesek dolga pri nekemu Francku - v knjigi 28.6.1923 "(Francku) Habjan na račun 10.000" in čez leto še zneski do navedenega skupnega, in nekatere obveznosti do svojih sestra. Ljudmila je tudi po poroki pogodbene obveznosti do matere dosledno izpolnjevala, o tem pričajo ohranjeni zbirni zapisi in sprotne navedbe v knjigah stroškov, npr. 20.11.1925 "Mami 5 kg mesa za pol leta 330" in 3.12.1923 "Mami 3 kg masla 420". Kot je bilo takrat in tudi kasneje v navadi, si je Terezija torej s pogodbo izgovorila "kót", mesečno vsoto v denarju (v knjigi stroškov so na začetku vsakega meseca postavke, ki o tem pričajo, npr. 5.4.1930 "mami za april 125"), vino, pravo kavo (v knjigi stroškov večkrat najdem postavko "kava 11,50", na primer 24.1.1930 in 5.2.1930, in 31.3.1930 "1 kg kave surove 48"). Kar neverjetno se mi zdi, a Jože mi je povedal, da si je moja prababica vsako do-poldne skuhalo pravo kavo, ostali pri hiši so očitno

**Originalni
»WECK«-ovi
kozarci za
vkuhanje**

Za vkuhanje vsakovrstnega sadja in sočivja
Vam priporočamo prvovrstne
»WECK«-ove kozarce z varstveno znamko:

ki se dobe z obširnimi ceniki in poučnimi bro-
šurami vedno v zalogi pri sledečih tvrdkah:

10-19

**Schneider & Verovšek in Avgust Agnola v Ljubljani, Jos. Jagodič
v Celju, Pinter & Lenard v Mariboru in Anton Brenčič v Ptuj**

Semena

Ako potrebujete dobra semena za vrt, polje in travnik, za cvetlice in cvetlične žebulice, zdravo ptičjo krmo itd., potem se obrnite na specialno trgovino s semeni
JOSIP URBANIČ — LJUBLJANA, Miklošičeva cesta št. 8
kjer boste zanesljivo dobro postreženi. — Tozadevni cenik je brezplačno na razpolgo.

Znano Vam je, da so divjaki vzgojeni na novi zemlji najbolj rasti, zdravi in odporni. Moj princip je: divjake vsako leto saditi na deviško zemljo oddaljeno od sadnih sadežev najmanj 1 km. Zato so moji dosedanja naročniki bili jako zadovoljni z močimi zdravimi, močno ukoreninjenimi divjaki in jih po potrebi vedno naročijo pri meni. Ako hočete tudi Vi biti zadovoljni se obrnite takoj na drevesnico

Stanko Raipš v Sp. Polskavi p. Pragersko,

ki Vam nudi jabolčne in bruščne pikirance in nepikirane eno in dvoletne divjake ter srednje in visoko debele drevje vs h vrst sadnega izbora

Ako hočete ptice pridržati v sadovnjakih,
nudite jim priliko za gnezdenje, ki je
možno samo v

valilnicah za duplarje

V zalogi jih ima

M. Humek, Ljubljana

Mnogo leži še neizkoriščenih mest,

ki željno čakajo izpolnitve s sadnim drevjem! — Pa kako naj izpolnimo ta mesta, če si ne moremo kupiti primernih sadežev, ker nam manjka denarja? — Tako toži in vzdihuje sedaj pretežna večina naših kmetov-sadjarjev — Da temu vsaj nekaj odpomoremo, smo se odločili oddajati **zajamčeno dobre, zdrave in rastne visoko ebelne jabolane II kvalitete po Din 4 — za drevo v pristnih sortah sadnega izbora, plačljivo v 30 dneh po prejemu pošiljke.** — Naša drevesca, omenjena kvalitete, prednjačijo **v ceni kvaliteti in v zajamčenih sortah**, visoko nad onimi, ki se ponujajo po trgih, in prevzajajo iz sejma na sejm. — Pri naročilih 100 drevces pošljem franco postaja naročnika!

ZAHTEVAJTE CENIK IN SEZNAM SORT!
Drevesnice Ivan Gradišnik, Šmarjeta p. Celje

Sever & Komp., Ljubljana.

Kaj nudimo za Vaš vrt!

Naš cenik z mnogimi slikami, ki obsega 112 strani, pošljemo zastonj. Potreben je za vsako gospodarstvo. Ne vsebuje samo cen, temveč za kratke, a vendar natančne opise, kako naj se obdeluje in prideluje zelenjad, cvetice in poljski sadeži. Pri vsaki zelenjudi je opisan tudi nje zdravilni učinek. / Deteljno, travno, krmilna, poljska, oljna, zelenjadna in cvetlična semena. / Lanene tropine in plišče hrano za domače in čistočrne ptice, golobe in perutnino. / Cebulček, česen, šačote / Česenolje begonij, gleksinij, gladijoli, dalij, amarišivov, kale irisov, okrasna ciklamenta, klij, narcis, hijacint, tulipanov, anemon in krokusov. / Nože za okuliranje, drevesne škarije in žage, škropilnice, motike, lopate, vilje in vse ostalo moderno vrtno orodje. / Novodobno orodje za praktično in boljše obdelovanje zemlje. S tem orodjem Vam čelo ne bo nepoznan in bo šlo hitro izpod rok. / Sredstva za pretličevanje zemena, zatiranje škodljivcev v sadjarstvu in zelenjadarstvu, cepilno smolo itd. / Umetna gnojila, zalija, morsko travo, laneno olje in lincež.

Kaj kupujemo?

Suhe gobe, fižol, deteljna in travna semena. Težnjačna masečila in cene sporočimo na zahtevo.

SEVER & KOMP., Ljubljana, Gosposvelska cesta 3

T o v a r n a

I. Bonač sin

v Ljubljani

izdeluje:

Tenki svileni papir za ovijanje sadja, bel in v barvah

Cena za 1000 listov:

Velikost	bel	barvan
20 × 20 cm	Din 12 —	Din 13-50
" 25 × 25 "	" 18-25	" 21—
" 33 × 30 "	" 26-25	" 30-50

Pri večjem odjemu primeren popust.

Specialni karton za ovijanje sadnih drevesc,

velikost 35 × 100 cm, in 43 × 100 cm. Najboljše zaščita proti zajemom in obznanju tuči proti mrazu. Karton je impregniran in se lahko uporablja več let. Preveže se z vrstico ali s sturo žico.

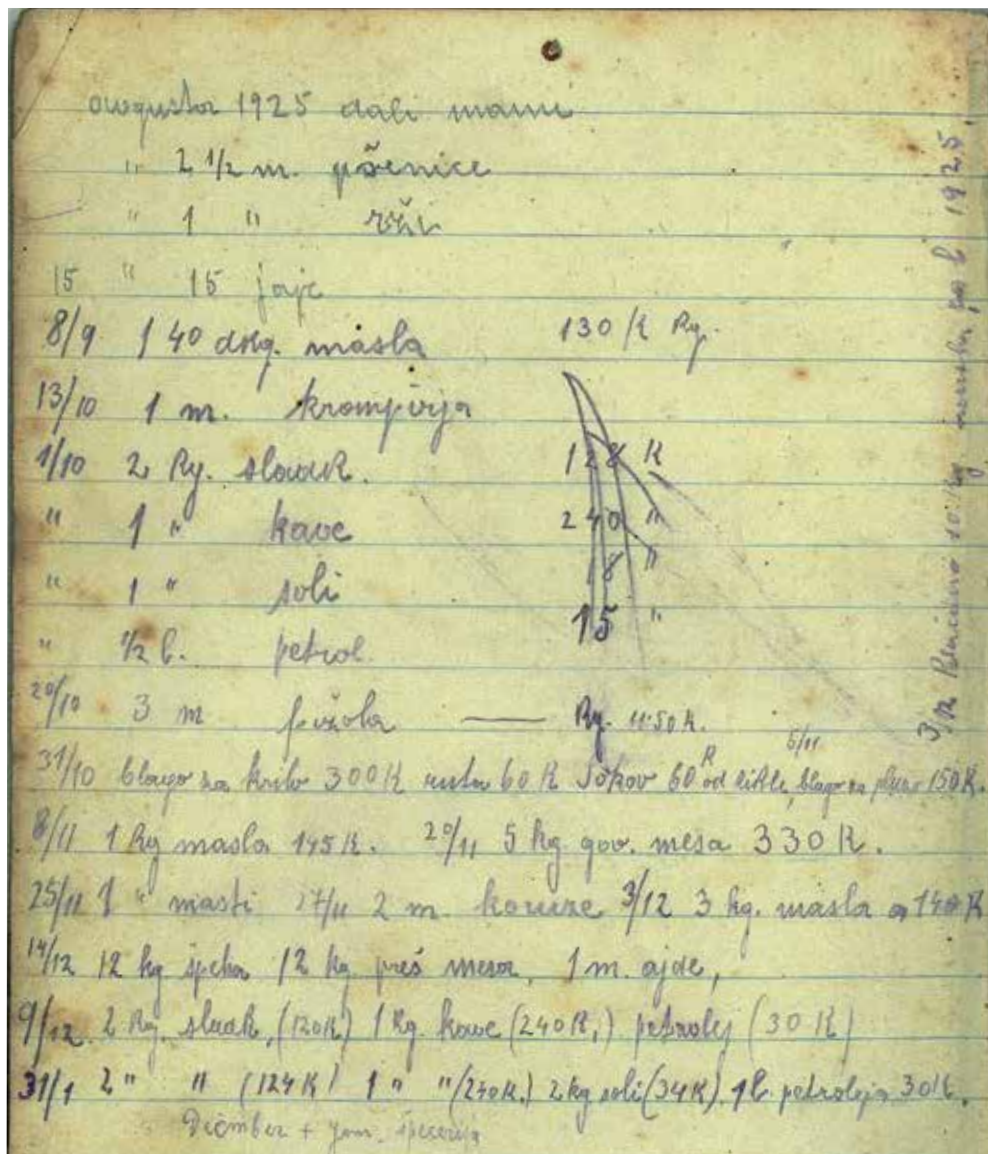
Cena v debelini 1/2 mm za polo velikosti	35 × 100 cm	Din	3-50
" " " " " "	43 × 100 cm	"	1-75

Ta karton se dopolnjeva različne oblike le po železnici v najmanjši množini 20 kg. Težina 1 pola 250, oziroma 270 g.

Da se prevozni stroški znižajo, se priporočajo skupna naročila. Pošilje se proti povzetju ali predplačilu.

pili predvsem kavo iz kavnih nadomestkov, franka in knajpa, o tem pričajo zabeleženi izdatki. Terezija si je izgovorila tudi vse drugo, kar ji je zagotavljalo ohranitev življenjskega standarda, ki ga je imela prej kot gospodarica posestnica. Ko pregledujem knjige stroškov, se mi zdi, da vsega, kar si je izgovorila in kar je dobila, sploh ni mogla porabiti. Ampak očitno je šlo za princip. Da sta Peternelja odplačevala prevzete dolgove, potrjujejo stroški: 4.5.1923

"Francku na račun 1. peči 2.000", s kasnejšimi plačili Francku leta 1923 skupaj 43.000 K, pa 29.7.1923 "obresti od pos. v hranilnici 870 K" in 3.8. še 915 K. To sta zmogla le s pomočjo prihrankov - 26.3.1923 "dvignil v Ljubljani 16.000", 29.6.1924 "dvignil v hranilnici 12.000" in 28.5.1923 "menjava 300 lir a 4.45 - 1.335 K", z zadolževanjem po nezavidljivih obrestnih merah - 4.5.1924 "Kosu ostalo vsoto računal obresti od 7/7-31/12 1923 po 7% od 1/1

Avgusta 1925 dali mami

- 4.5.1924 po 10% 24.751" in z rezultati dela svojih pridnih rok. Izračun dolgovane glavnice s pomočjo teh podatkov je velik izziv celo za največje matematične mojstre, eden takih mi je glavnico na palec ocenil na čez 300.000 kron.

Kot mi je povedal Bobkov ata, je povodenj leta 1922 Tereziji Čemažar naredila precej škode, pa jo je spretni možakar Peternelj še pred poroko popravil. Ni mogoče ugotoviti, ali je že takrat v hlevu naredil napajalnike za živino ali pa morda šele leta 1928, ko je hlev prenovil. Hudo neurje v letu 1922 in v hudoournik spremenjeno Selnico v svoji knjigi o Selcih omenja tudi Olga Šmid, pravi, da je prišlo vojaštvo in ljudem pomagalo pri čiščenju navlake, ki so jo s seboj prinesle podivjane vode. Dokaz o popravilu najdem tudi v knjigi stroškov za leta 1923, 1924 in 1925, kjer med drugim piše *"Napoved dohodnine za leto 1923 izdatki"... "škoda pri pov. 7.000, davki 300"* (op. p. zneska v kronah).

Josip in Milka sta se očitno pred poroko poznala vsaj nekaj mesecev. Še pred poroko, leta 1922 sta bila, kot je dosti kasneje zapisal Peternelj sam, skupaj na 1. jugoslovanskem vsesokolskem zletu v Ljubljani, *"kjer so si v bratskem objemu enako misleči podajali roko"*. To je moral biti mogočen dogodek, Peternelja je očitno popolnoma prevzel. Na Internetu sem v diplomskem delu Jureta Kerna,

Fakulteta za šport, o telovadcu Borisu Gregorki, našla informacije o zletu: prireditve v okviru zleta so potekale od začetka junija do sredine avgusta 1922 na posebej za to priliko zgrajenem telovadišču med današnjo Linhartovo in Vilharjevo ulico za Bežigradom. Kot piše Kern, je bil zlet prva množična manifestacija jugoslovanskega sokolstva ob veliki udeležbi čeških sokolov. Josip, morda pa z njim tudi Milka, se je shoda očitno udeležil tudi leta 1923, to je razvidno iz knjige stroškov - 27.8.1923 *"v Ljubljani na shodu 500"*.

Josip in Ljudmila sta se vsekakor morala zavdati, da imata različne vzornike in idole in da Josip ni bil človek, ki bi ponavljal vzorce. In v Selcih ljudi njegovega kova ni bilo prav veliko. Ljudmilina širša družina to zagotovo ni bila. Le Josipov svak, moj ded Janez Kopčavar, je bil menda tudi naprednjak, Josipov somišljenik, a se je, kot v ohranjenem rokopisu navaja Josip, kasneje vdal v usodo, otopel in se stopil z večino... Kdor je bil v Selcih takrat drugačen, se je moral boriti sam s seboj in spretno krmariti med tistim, kar je čutil in želel, in tistim, kar je bilo tam običajno, kar je po tamkajšnjih merilih smel. V nasprotnem primeru ga niso sprejeli. V Selcih takrat tolerantnost in liberalizem nista bila splošna in ne dobrodošla pojava. Zgodovinski viri pravijo, da se je že v prvih letih 20. stoletja na takratnem Sloven-

Jugoslovanski vsesokolski izlet 1922
Foto: arhiv Narodnega muzeja Slovenije, Ljubljana

skem zgodil hud prelom med slovensko liberalno in katoliško stranko. Tako kot na Češkem so se tudi v slovenskih deželah sokoli vedno bolj navduševali nad političnim liberalizmom, ki je nasproti "nazadnjaškim" katolikom zagovarjal sodobne sociološke in filozofske teorije ter se navduševal nad ločitvijo cerkve od države. V takšnem bojevitom ozračju je že leta 1906 na Jesenicah pri Katoliškem delavskem društvu nastal prvi odsek katoliške telovadne organizacije Orel. Olga Šmid v svoji knjigi Selca nekoč pove, da so z dovoljenjem okrajnega glavarstva v Kranju že leta 1908 v Selcih ustanovili Katoliško prosvetno društvo. Na ohranjeni nedatirani stari fotografiji, verjetno nastali konec 20. let, z napisom Orlovska družina Sv. Petra v Ljubljani, najdem svojo teto, sestro mojega očeta, Marijo Kopčavar, rojeno 1908, nečakinjo Ljudmile in Josipa Peternelja. Kot mi pove vnos v knjigi stroškov 19.11.1930 "*Kopčavar Mariji (mali) J. kot boter 100*", je bil Josip verjetno kmalu po svojem prihodu v Selca njen biranski boter.

Kot je mogoče sklepati na podlagi Peterneljevega dokumenta, sam ga je naslovil "*Potrdilo*", je najkasneje septembra 1922 padla odločitev o poroki med Josipom in pet let starejšo Ljudmilo in so se začele priprave nanjo. Kot je bil običaj v vseh urejenih družinah, sta zaročenca pred poroko, 16.1.1923, pri notarju Niku Lenčku v Škofji Loki pred pričama Tomažem Šoštarjem in Francetom Ankeletom, sodnima slugama, sklenila "*izročilno, darilno ženitno in dedinsko pogodbo*", posl. št. 204479. Te pogodbe v družinskem arhivu ni, imajo pa jo v Zgodovinskem arhivu Ljubljana v Škofji Loki. V družinskem arhivu pa je zelo dobro ohranjena, a v zelo težko čitljivem rokopisu, ženitna pogodba v nemščini, naslovljena "*Notariatsakt – Ehepacten*", ki sta jo 11. novembra 1886, kar nekaj let po poroki 7.2.1881, sklenila Ljudmilina starša Terezija Krek in Blaž Čemažar. Josipa Peternelja so doma izplačali in je v Selca prišel s solidno balo. Pripeljal naj bi bil ne le lepo in funkcionalno, ampak po Jožetovih besedah kar umetniško izdelano pohištvo za spalnico iz trdega češnjevega lesa. Jože se spominja v stilu secesije umetniško iz-

rezljanih cvetličnih venčkov na vratih omar in na posteljnih stranicah. Josip Peternelj je zapisal tole:

"Potrdilo

Podpisani sin Ane in Filipa Peternelja iz Cerkna št. 142, sedaj poročen v Selcih, Jugoslavija, potrjujem, da sem sprejel od matere posestnice svoto 4030 Lir. To svoto sem rabil tudi za nakup mobilije, poročne obleke, perila, vožnje, potni list, sploh za vse moje stroške, ki sem jih imel od septembra 1922.

Poročil sem se 4. (op.p.: v drugih dokumentih naveden datum 5.) februarja 1923. Poleg tega sem dobil tudi dve koperti za posteljo 13 vojaških spodnjih hlač in steklenico 25 l. S tem potrjujem da ne bom zahteval ničesar več od matere t.j. posestva. Pripominjam tudi, da bom pustil doma les ki se je porabil za popravo kozolca in hiše, ter tudi tega ki je še spravljen doma t.j. 20 tramov 4 m dolgih in 50 desk že rabljenih. Ta les cenim na 500 lir. Imam tudi še strešno lepenko katero pridržujem zase enako tudi nekaj bodičastega pocinkanega drata. Puščam tudi dve kadi razno železje in več reči manjše važnosti." (op.p. Preračunano po zgoraj navedenem tečaju je od matere dobil skoraj 18.000 kron, les pa je cenil na 2.225 kron.)

Tišlerčkovo domačijo je v Cerknem kasneje prevzel Josipov dvanajst let mlajši brat Gabrijel. Da je bil Gabrijel rojen leta 1908, mi je kot iz topa izstrelil Bobkov ata, ne da bi ga vprašala, in ker mi letnice ni vedel povedati nihče drug, se pač moram zanesti na Bobka. Na spletni strani cerkljanskega gasilskega društva je Gabrijelova fotografija iz leta 1930. Jože pa tudi Rudi se strica Gabrijela dobro spominjata. Kot pravi, je bil Gabrijel velik humanist, domoljub,

ljubiteljski zgodovinar in glasbenik. V Primorskih novicah sta bila 1. in 8. oktobra 1976 objavljena članka-pripovedi Gabrijela Peternelja z naslovom *Pred fašisti nismo klonili*. V njih pripoveduje o času fašizma, med drugim tole:

"Moj oče je bil desničar, vendar zelo zaveden Slovenec. To sem opazil, čeprav še zelo mlad, ko je po prvi svetovni vojni Italija zasedla naše kraje. Takrat nas je usmerjal v kulturno prosvetno delo. Jaz sem se vključil v pevski zbor, sestre pa v dramsko skupino. Toda v marcu 1926. leta so fašisti vdrli v naše društvene prostore, kjer smo se shajali; to je bilo v zadružnem domu... Ko so nam prepovedali peti slovensko po gostilnah v Cerknem, smo se zbirali stari člani zbora izven vasi. Tako smo organizirali zbor dvanajstih pevcev, mene pa so določili za vadiatelja. Ob nedeljah smo hodili v podeželske gostilne in peli ob kozarčku vina..."

Gabrijel je bil od leta 1929 sodelavec organizacije TIGR. Josip Peternelj je bil z bratom Gabrijelom in družino v Cerknem v stiku – o tem pričajo nekateri vnosi v knjigi stroškov: 14.9.1923 *"Potnina v Cerkno 340"*, 28.2.1924 *"Jošk v Cerknem 90K in 95 lir"*, 17.12.1928 *"znamke Molan, Cerkno, Zali log 18"* - in je brata Gabrijela tu in tam finančno podprl,

kot priča vnos 21.8.1929 *"Gabrielova položnica Glasbena Matica 47"* in 10.10.1929 *"Gabrijelu 65"*.

Za tiste čase nadpovprečno razgledana Ljudmila Čemažar in Josip Peternelj sta se torej vzela 5. februarja 1923. Iz knjige stroškov, ki sta jo novoporočenca začela voditi dva dni po poroki, 7.2.1923, je razvidno, da sta se za svečani dogodek primerno oblekla – 20.2.1923 *"šivilji v Šk. L. 1.650"* in *"čevljarju v Šk. L. 2.250"* in da je dogodek zabeležil fotograf – 29.2.1923 *"fotografu na račun 200"*, 26.3.1923 *"Fotograf 1.840"*, a fotografije niso ohranjene. Tale ohranjeni dokument, datiran 4.2.1923, so bili ženinu Josipu ob slovesu dali cerkniški sokolski bratje za popotnico:

"Dragi brat!

V trenutku, ko se stalno ločiš od naše srede, ti podpisano društvo izreka najiskrenejšo zahvalo za Tvoje vsestransko, vzorno in požrtvovalno delovanje na narodnem polju.

Prepričani, da v svoji novi domovini bo deš usmerjal svoje delovanje po istih poteh, se podpisani iskreno zahvaljujemo na Tvojem dosedanem bratskem sodelovanju, ter Ti želimo najboljšo bodočnost.

Telovadno društvo "SOKOL" v Cerknem"

Domačija Ljudmile in Josipa Peternelja

S pred poroko sklenjeno "izročilno, darilno, ženitno in dedinsko" pogodbo sta si zaročenca obljubila zakon in določila, da pogodba dobi veljavo po poroki. Ljudmila je s pogodbo izročila posestvo možu Josipu, vključno s svetom z opekarno in razen določene njive in parcele z gozdom, Josip pa je s pogodbo prevzel tudi vse dolgove in obveznosti. Za dejanski prevzem opekarne je Peternelj potreboval obrtno dovoljenje. Urejanje s tem povezanih formalnosti verjetno ni bil mačji kašelj. V ohranjenem osnutku pisma okrajnemu glavarstvu z dne 23. februarja 1923 Peternelj piše:

"Podpisani Josip Peternelj Selca št. 67 občina Selca okraj Kranj prosi da bi se obrt za napravlanje opeke v Selcih prepisala na njegovo ime ter navaja sledeče razloge:

Jaz sem se priženil na posestvo Milke Čemažar Selca št. 67 katera mi je posestvo prepisala, opekarska obrt pa je bila še vedno prepisana na njeno mati Terezijo Čemažar Selca št. 67

Jaz sem rojen leta 1896 (13.3.1896 Cirkno, obč. Cirkno okraj Cirkno).

Ker sem jaz sedaj vse posestvo prevzel od moje soproge in njene matere prosim, da se ta obrt sedaj na moje ime prepisati blagovoli. Obrt je bila sedaj opuščena katero bodem jaz ponovil.

Selca, dne 23. svečana 1923.

Josip Peternelj!"

V knjigi stroškov so zgovorni vnosi 24.2.1923 "prošnja (obrt) 120", 7.3.1923 "Notarju za svet 40", 17.5.1923 "Pristojbina za prepis pos. 6.388", 19.6.1923 "Notarju 560". Ohranjeni, na pisalni stroj napisani sklep Okrajnega sodišča v Škofjiloki z dne 22.6.1923 je takle:

"Temeljem izročilno, darilno, ženitne in dedinske pogodbe z dne 16.1.1923 posl. št.20479(P zap.št. 79/1923) v zvezi s poročnim listom z dne 14.2.1923 se dovoli:

- 1. Vknjižba lastninske pravice za Josipa Peternelj iz Selc št. 67 na zemljišče Ljudmile Čemažar od ravno tam vl.št. 86 k.o.Selca;*
- 2. Odpis parc. Št. 12/2 i 38 gozdov ter 714 njive od gorenjega zemljišča, otvoritev novega vlož.št....(op.p. slabo čitljivo) in vknjižbo lastninske pravice nanj za Ljudmilo Peternelj...*

Na prvotnem zemljišču temeljem izročilne pogodbe z dne 11.4.1921 ...v smislu ...vknjiženo stvarno breme živeža in služnosti stanovanja se prenese v novi vložek."

Josip je torej prevzel tudi Ljudmiline obveznosti do matere. Ohranjen je nedatirani prepis Zemljiško posestnega lista Josipa Peternelja, verjetno izdan po prenosu posesti nanj. Peterneljevi zaznamki na hrbtni strani dokumenta povedo: da je glavarstvo 27.2.1923 odgovorilo, da mora predložiti obrtni list Terezije in njeno izjavo, da "obrt odlaga", in da mora poročati, "kje ima domovinsko pravico". Josip naj bi bil na to odgovoril, kje ima domovinsko pravico in glavarstvo vprašal, kako naj pride do jugoslovanskega državljanstva. Glavarstvo naj bi bilo 10. marca Josipu odgovorilo, da mora poslati ponovno potrditev Terezije Čemažar, da obrt odlaga. V odgovoru je prejel tudi seznam dokumentov, potrebnih za pridobitev državljanstva. Skladno z zabeležko naj bi bil po tistem v Železnikih pri g. glav. Znidaršiču, ta pa naj bi izjavil, da zakona o državljanstvu ni in da torej ne more prositi za državljanstvo, ampak naj prosi začasno bivanje. Josipov pripis "Potrdila od T.Č. nisem dobil." je zgovoren: tašča Terezija zetu ni bila naklonjena. Ali in kako je morda pridobil obrtni list, ni znano.

Obhajur / laicestor
 "Kranjci"

P. P. pisani Josip Petermelj - Solica št. 67, križna Solica
 ob kraj Kranj pravi, da se ob št. 20 na predloženje opetke
 v Solici prepisati na izjavo sime ter nam je
 stotice varljive:

jaz sem se poročil na posestvu Mi. M. Comarar
 Solica št. 67 katero mi je posestvo prepisala, opetke
 ob št. je pa bila se vedno prepisana na njeno mato
 Tererijo Comarar Solica št. 67

jaz sem najem leta 1896 (13/3. 1896) Cisthar, ob.
 Cisthar ob kraj Cisthar.

Ker sem jaz sedaj v posestvu prevel od moje so-
 prave in njene matere pravi, da se ta ob št. sedaj
 na moje ime prepisati blagovoli. Ob št. je bila se-
 danj opustena katero kodem jaz ponovil.

Solica, dne 23. decembra 1923.

Josip Petermelj

Josip je bil torej v Selcih tuji državljani in je moral zaprositi za dovoljenje za bivanje in za državljanstvo v Kraljevini SHS, kasneje Kraljevini Jugoslaviji. Začasno bivanje je zaprosil 28. aprila 1924. To potrjuje tudi vnos 26.4.1924 "Koleki za prošnjo bivanja I. 5 Din II. 20D, poštnina 12". S pismom št. 10132/24 z dne 16. junija 1924, s pisemsko glavo Okrajno poglavarstvo (op.p. zanimivo, na Štajerskem se je takrat imenovalo "glavarstvo"), opremljenim z žigom Županstva Selca in datumom 22.6.1924, št. 1334, ga je sreski poglavar v Kranju obvestil: "Ugodivši Vaši prošnji z dne 28. aprila t.l. Vam je ministrstvo za notranje posle v Beogradu z rešenjem z dne 2. junija t.l. št. 824 dovolilo začasno bivanje v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev." Ohranjeni osnutek pisma na Okrajno poglavarstvo v Kranju z dne 28.4.1924 priča, da je bil Peternelj glavarstvo prosil za "blagohotno priporočilo". Na hrbtni strani tega dokumenta je naslednji tekst, naslovljen na Slavno ministarstvo unutrašnjih dela u Beogradu:

"Podpisani... prosim, da se njemu in njegovi ženi Milki s hčerko Stanko dovoli bivanje v Kraljevini Srbov Hrvatov in Slovencev za nedoločen čas z bivališčem v Selcih 67.

L. 1923 sem prišel iz svoje domovine občine Cerkno, okraj Tolmin, Julijska Benečija v Selca, se ondi seznanil z selško domačinko Milko Čemažar ter jo 5. februarja 1923 poročil.

Bavim se s kmetijstvom ter z dohodki ..(op.p.: slabo čitljivo, morda "male") opekarne v Selcih. Sem goriški Slovenec ter narodnega mišljenja. Prilagam kolek 20 Din za rešitev."

Sreski poglavar v Kranju je na Peternelja 13. julija 1927 naslovil dopis:

"Kakor je iz tuk. evidence tujcev razvidno, nimate dovoljenja za bivanje in zaposlitev v naši državi.

Pozivljam Vas, da prošnjo za bivanje Vi sami takoj vložite tuuradno, prošnjo za zaposlitev pa in sicer tudi takoj vložiti Vaš delodajalec pri inšpekciji dela v Ljubljani. Ako ne zaprosite za bivanje in za zaposlitev tekom 8 dni bodete prisilnim potom izgnani in naše države oziroma odpuščeni z dela." Županstvo Selca je dopis opremilo s svojim žigom in datumom 18.7.1927. Občinski urad Selca je Peternelju 13.10.1927 izdalo t.i. npravstveno spričevalo, ki ga je potreboval za pridobitev državljanstva. V ohranjenem izvodu spričevala piše, da "zoper njega do sedaj ni bilo ne v političnem, kazenskem in ne npravstvenem oziru nobenega ugovora." Josip, ki je od prihoda v Selca dan in noč garal v opekarni, in je imel že dva otroka, je bil v Selcih še vedno samo tujec....

Ohranjena navodila, t.i. "obrazac II. za vlogo za državljanstvo", pričajo, da je bil takrat uradni jezik srbski, da je bilo vlogo mogoče dati tudi "u kom stranom jeziku", a je bilo potrebno priložiti overjeni prevod v uradnem jeziku. Peternelj je vlogo za državljanstvo Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev napisal 23. marca 1929, o tem priča ohranjeni dvojnik z naslednjim tekstom:

"Ministarstvo unutrašnjih Dela v Beogradu Podpisani Josip Peternelj prosim, da se mi podeli državljanstvo Kraljevine Srbov Hrvatov in Slovencev.

1. Rojen sem 13. marca 1896 v Cerknem, okraj Tolmin Austrija (sedaj provincia Friuli, Italija)

2. Moja žena Ljudmila rojena Čemažar 2. avgusta 1891.

Hčerka Stanislava rojena 15. maja 1924

Hčerka Ljudmila rojena 21. maja 1926

3. Po poklicu sem kmetovalec.

4. *Sedaj sem italijanski državljan pristojen v Cerknio prov. Friuli Italija.*
5. *Do leta 15. nov. 1916 sem bil doma pri stariših med tem časom sem obiskoval ljudsko šolo v Cerknem 7 let in 10 mesecev kmetijsko šolo v Gorici.*
Od 15. nov. 1916 pa do 3. novembra 1918. sem bil pri vojakih v Avstriji pri 3. gorskem topniškem polku Od 3. novembra 1918. pa do 2. julija 1919. pa sem bil v italijanskem ujetništvu. Od 2. julija do moje poroke z Amalijo Čemažar 5. februarja 1923. sem bil pri stariših v Cerknem. Od 5. februarja 1923. sem stalno na rojstnem domu moje žene v Selcih št. 67. Bavim se s kmetijstvom
6. *Od 2. februarja 1923. se stalno nahajam tukaj v Selcih občina Selca srez Kranj oblast Ljubljana kraljevina Srbov Hrvatov in Slovencev.*
7. *Moje imetje je posestvo površine 25 jochov in 5.88 klafter.*
8. *Vojaščino sem odslužil v Avstriji od 15. novembra 1916. pa do 3. novembra 1918.*
9. *Govorim samo slovenski jezik.*
10. *Sem rimsko katoliške vere po narodnosti Slovenec.*

Selca, 23. marca 1929.

Josip Peternelj"

Ohranjena je ovojnica priporočenega pisma pošiljatelja Mihaela Gabrijelčiča, dvornega svetnika, Ljubljana, Miklošičeva cesta, palača Delavska zbornica, naslovljena Gospod Josip Peternelj, s poštnima žigoma Ljubljana 3.12.1929 in Selca nad Škofjo Loko 4.12.1929. Rdeče-črna nalepka na hrbtni strani pisma razkriva, da je bil Gabrijelčič sodni tolmač. Morda je on prevedel Peterneljevo prošnjo. Obvestilo upravnega oddelka Ministrstva za no-

tranje zadeve v Beogradu o sklepu št. 7856 ministra za notranje zadeve o podelitvi državljanstva in o pristavitvi Josipa Peternelja k zaprilegi Državljanstvo je datirano 20. februar 1930. Kdaj je Peternelj za prisegel, ni znano. Državljan je lahko postal šele po zaprilegi. Takrat je imel že tri otroke. Kot je zapisal sam, je državljanstvo dobil 20. februarja 1930; med stroški so vnosi 13.1.1930 "*koleki za državljanstvo 162*" in 8.4.1930 "*koleki za državljanstvo 440*". Ob prejemu državljanstva je verjetno dobil tudi potni list - vnos 14.1.1930 "*koleki za potni list*".

Josip se je v življenju vsega vedno in vselej lotil urejeno, natančno, temeljito in sistematično. Kot že omenjeno, sta novoporočenca od 7.2.1923 v knjigi stroškov do Josipove prerane smrti zelo podrobno beležila vsak najmanjši znesek in vse svoje izdatke, pa tudi prihodke od kmetijstva in tiste od opekarne, zvečine z navadnim in tintnim svinčnikom. Ohranjene knjige z vnosi v rokopisih obeh Peterneljev, za leta 1923-1925 in 1928-1929 navadni zvezek, od 1930 do začetka avgusta 1935 pa trgovska knjiga, sem prebirala znova in znova, berejo se kot zgodovinski roman. Občasno so v posebni koloni pripombe, nekatere so hudomušne, vse pa zelo zgovorne: kak dan po posebej velikem izdatku za "*razno blago v Ljubljani*", je 23.12.1923 z Ljudmilino pisavo napisano "*J. kuhal r.*" in opremljeno s puščico navzgor, na postavko, na katero se nanaša, 27.12. pa napisano z Josipovo pisavo "*ga je že skuhal*". Upam si trditi, da je šlo za "kuhanje rilca". Kako bogat vir informacij so knjige, kaj vse povedo! Niso le kronologija dogodkov v družini: krsta, mesec po rojstvu prvorojenke 27.2.1924 "*Špice za krstni prticek 280 !!*" (op.p. klicaja sta v knjigi v opombah), 7.5.1924 "*Stroški pri Kal. Krstu 456*", priporočil tik pred rojstvom otroka, v tem primeru Jožeta, 7.7.1929 "*Porabila na Brezjah 100*", porabe (in s tem izgube) dudk, prav vsaka je zapisana, npr. 22.10.1929, približno dva meseca po Jožetovem rojstvu, "*dudla 10*", pa spet 23.1. in 14.5.1930 "*dudla 3*", prebolelih otroških in drugih bolezni - 30.7.1925 "*zdravila za St. 256 zdravila pl. katar*" (op.p. verjetno pljučni katar), 13.8.1930 "*zdravnici od J. (norice) 60*" in

15.11.1930 "*zdravnici od fantka (hripa) 30*" - takrat je bil Jože star eno leto, sv. obhajila starejših deklic junija 1931 "*4 ½ m blaga belega za St. in M. sivi čevlji, trak, 2 para nogavic...*", naprave narodnih noš za starejši hčerki - 25.7.1931 "*blago za St in Mil (dečve) 26, delo šivilji 21, knofi 3 in druk 3*", edinega, enomesečnega obiska Ljudmilinega brata Janeza iz Amerike - 9.7.1930 "*vino ob prihodu Janeza iz Amerike 122*", 4.8.1930 "*4 l vina Kralj, Julia, Janez*", 13.8.1930 "*5 ½ l vina za J. odhod 88*", 14.8.1930 "*nageljni za J 15*", uspešnega zaključka prvega razreda šole Peterneljeve prvorojenke - 24.6.1931 "*Stanki za spričevalo 5*" in njenega nadaljevanja šolanja - 3.9.1931 "*za knjige 24*", obiska ene do treh Josipovih sester - 25.6.1934 "*Malinovec za Marjanco Peternelj 5*". Knjige tudi niso le seznami ljudi, ki so za Peternelja ali pri Peterneljih delali kot hlapci, dekle (npr. leta 1928 in 1929 Rozka, sestra Cirila Debeljaka) in dninarji - ampak tudi povedo, kaj konkretno so delali: 30.8.1925 "*Adamu od mlatve ušenice 5 štantov 350*", 13.12.1929 "*Ciriluz za 14 dni (prevažanje zemlje) 206*" (op.p. Cirilu Debeljaku - Bobku), kdo so bili njuni dobavitelji in kaj so od njih kupili in za koliko, kaj so si od koga izposodili - 21.4.1923 "*Gorenpolarju za mulo ½ dni 100*", kdo so bili njihovi kupci in ali so blago plačali - 31.12.1923 "*Razno blago pri Klemenčič na račun opeke 4.610*" (op.p. očitna blagovna menjava), kdaj je prišel dimnikar (praviloma je v knjigi dvakrat letno) in koliko so takrat stale dimnikarske storitve - 31.5.1925 "*dimnikar 13*", kateri obrtniki so v Selcih kaj takrat delali ali izdelovali - neki Grog je izdeloval modele za opeko - 28.6.1923 "*Grogu od modelov 90*", čevlje je izdeloval Plajbov Janez, ki se je bil po besedah Bobkovega ata za čevljarja izučil po letu 1918 pri Pogorevc - 20.10.1925 "*Tabrovcu od čevljev 660*", 24.4.1928 "Pl. Janezu od mam. čevljev 27,50", 28.12.1928 "*Janezu od naših čevljev 100,50*", 29.3.1929 "*Bobku od poda v veži 75*" z opombo "*2 dni*" (op.p. gre za Matevža Debeljaka, mizarja, očeta Cirila Debeljaka), 1.11.1929 "*Kovaču od 27/3 do 21/10 - novi voz 600 -1.200*"; ohranjen je račun s specifikacijo opravljenih del v navedenem

obdobju z naslovom "*Delo za g. Josip Peternelj, Selca v Din...*" in pripisom "*Se priporoča Fr. Hafnar Selca*". Knjige torej povedo veliko o takratnem življenju in ljudeh v Selški dolini, pri vsakem branju človek odkrije kaj novega. Povedo, kdaj sta Peternelja kupila posmojke, vprežno pripravo za prevažanje hlodov - 28.2.1925 "*posmojke pri Jaku 500*", esenc, lim, rum, kvas, šmer, cedil, lavor, glaž, klešče pri Verovšku v Ljubljani, štopo, hlepč, koso, bičevnik, oblič, dreto, camboh, gašteržle, regrat, kampl, lajbkis - Bobkov ata mi je pojasnil, da gre za neke vrste podlogo za konjev vrat pod komatom - 5.4.1930 "*Jožu od lajbkisa 40*", kdaj sta namesto pralnega mila prvič kupila pralni prašek Radion (18.5.1933; na ohranjenem delu 3. strani Slovenca z dne 30.10.1935 je zabavna reklama: "Če bi oče moral prati, pralo bi se samo z Radionom - Schichtov Radion pere sam"), kdaj sta poslala brzojavko - 14.11.1928 "*brzojavka Molan Celje 5,50+7*" (Na Internetu v Uradnem listu ljubljanske in mariborske oblasti z dne 6.8.1926 najdem Franca Molana, trgovca v Celju, v Uradnem listu pokrajinske uprave za Slovenijo z dne 16.5.1923 pa Josipa Molana, posestnika in župana v Globokem blizu Celja - kateri je pravi in kaj sta imela s Peterneljem?), kdaj, a žal ne s kom sta govorila po telefonu - 9.3.1931 "*telefon in drugi stroški 16*" in 11.1.1934 "*telefonski govor 30*", da jima je neki Jaka naredil mostiček - 23.4.1925 "*Jaku od mostička 108*", kdaj je bilo strto kolo na vozu in kdo ga je popravil - 23.10.1925 "*Strugarju za strto kolo 80*", kdaj se je stari voz od obilne rabe iztrošil in sta napravila novega - 15.10.1929 "*Železje za novi voz 999,50*", kdaj sta kravo peljala k biku, k čigavemu in koliko sta za to plačala - 18.3.1930 "*Junica pri Blaznikov biku 20*", kdaj je svinja povrgla pujske in koliko ter za koliko sta jih prodala, kdaj so delali koline in kakšne izdatke so imeli v zvezi s tem - 9.11.1925 "*čreva 12*", 12.11.1925 "*mesarju 60 - od ure 20, česen 3, poper 6 - 89*", 6.12.1925 "*vino klavcu 30*", katera dela so se doma opravljala - "*pa-vola za nogavice*" se redno pojavi med stroški v zimskih mesecih, novembra ali decembra, takrat je Ljudmila pletla nogavice, da je Ljudmila vsaj nekaj časa

tudi klekljala - 15.1.1928 "*cvern za klekljat*" in 28.3.1928 "*cvern 2 špul 6*", kdaj so kupili svinčnik - 12.2.1928 "*svinčnik 4.50*", kdaj so napravili nove žimnice - 30.4.1931 "*12 ½ kg žime a din 53 - 662,50, 8 kg trave a din 4 - 32, 580 fedrov a din 8 - 46,40*", da so pri hiši poleg krompirja občasno jedli makarone, verjetno so jih v te krompirjeve kraje pred prvo svetovno vojno zanesli furlanski delavci v opekarni - 7.4.1925 "*makaroni 25*", da je Ljudmilin brat Janez iz Amerike domačim poslal svoj izdelek, torto, morda za Božič, saj noben družinski član, razen Janezovega in Ljudmilinega že od 7.5.1904 pokojnega očeta Blaža, v januarju ni slavil rojstnega dne ali godu - 22.1.1931 "*carina od Jan. torte 70*", da so dni narjem poleg hrane praviloma ponudili vino in žganje, včasih tudi pivo, le krahrle, tista okusna pijača iz bezgovih cvetov v steklenici z zapiralno kroglico, ki se je iz otroštva spominjam tudi sama, se med nakupi pojavi enkrat samkrat - 22.8.1923 "*krahrle 16*", da so za novega hlapca napravili novo posteljino - 23.1.1930 "*rujava kotenina za 2 rjuhi za hlapca 114*" (takrat je k hiši prišel Tine - 9.2.1930 "*Tinetu na račun 1. plače 400*") itn. Da je zelo redko, pa vendar kdaj kdo skrivaj zmaknil denar iz skrbno varovane gospodinjinje blagajne, pričata vnosa 17.3.1929 "*zmankal v kuhinji 10*" in 15.6.1929 "*vzetih 10*". Da je bil promet s konjsko vprego reguliran in so bili kršitelji kaznovani, pričata vnosa 8.7.1925 "*kazen od voza 208*" in 3.12.1933 "*kazen radi oranja na cesto 30*". Kako zelo žal mi je, da knjigi za leto 1926 in 1927, če sta ju tudi v teh letih vodila, nista ohranjeni! V eni od teh je bilo zagotovo zapisano, kdaj je s svojimi tremi otroki na daljši obisk iz Amerike v Selca prišla in pri svoji sestri Ani Habjan - Pikkovi bivala Ljudmilina sestra Antonija (Tona), poročena Malešič. Po zaključku leta 1925 je namreč ohranjen le fragmentaren zapis stroškov za obdobje med 1. in 10.1.1926. Vnos v tem zapisu "*za ploho 380 in denarnico 200*" zgovorno prikaže takratno cenovno razmerje med plugom in denarnico. O tem ni dvoma: brez ohranjenih dokumentov in knjig bi bil tale prispevek kar siromašen, do neke mere le okostje. Do leta 1926 so stroški beleženi v kronah

(K), od leta 1928 v dinarjih (Din), a pogosto še vedno s sklicevanjem na vrednost posamezne enote v kronah: vnos 5.1.1928 "čreva 17 m a K 6 - 36" in decembra 1928 "*kupila to jesen 150 l mleka 1.000K*".

V valutni reformi avstro-ogrske monarhije je bila leta 1892 uvedena krona, ki se je delila na 100 vinarjev ali helerjev. Po 1. svetovni vojni je država Srbov, Hrvatov in Slovencev najprej nostrificirala kronsko valuto, nato zamenjala za dinarsko-kronski denar kot začasno plačilno sredstvo in s 1.1.1923 uvedla dinar kot zakonito plačilno sredstvo, a je bila v praksi še nekaj let v uporabi tudi stara gotovina. Razmerje menjave je bilo 4 krone za 1 dinar.

Preden je Josip prišel k hiši, je Terezija, ki ji je obrtno dovoljenje "*Obrtni list*" za izdelavo opeke 10. julija 1902 izdalo cesarsko kraljevo okrajno glavarstvo Kronovine Kranjske "*v Kranji*", 7.9.1906 pa še "*naknadno dovoljenje*" za opekarno, za delo v opekarni najemala tujo delovno silo. Menda so v opekarno Furlani prihajali delat spomladi in jeseni odhajali. Jože se še spominja zidane hišice pri opekarni, v kateri so do 1. svetovne vojne bivali sezonski delavci iz Furlanije. Leseno polknico na oknu je bilo menda mogoče odpreti tako, da je postala miza. Tega se spominja tudi Bobkov ata, pa tudi tega, da so se za delo kasneje izurili domačini in Furlanov ni bilo več v Selca. Olga Šmid v svoji knjigi o Selcih omenja, da so do prve svetovne vojne v cegounco prihajali delat Furlani iz vasi Stella pri Tarcentu, severno od Udin (Stella pri kraju Čenta severno od Vidma) in so v Selcih ostajali do pozne jeseni. Baje so bili zelo pridni in skromni delavci. Po prvi svetovni vojni niso več prihajali. Od njih so se naučili delati opeko domačini. Morda pa je kak Furlan vendarle ostal v dolini: v Peterneljevi knjigi se med dohodki namreč večkrat pojavi, prvič že leta 1923, očitno italijansko ime Caleari: 16.6. "*Caleari od vožne 2.484*", 3.7. "*Caleari za trame 10.668*", žal leta 1928 tudi "*Caleri dolgoval 4.500 K dobili čez 3 leta samo 44,59 Din*", itn.

Jože ve povedati, da je bila glina v cegounci kvalitetna in da je že ljubljanski baron Žiga Zois (1747-1819) za svojo keramično delavnico dobival

belo glino (klinker) tudi z najdišča blizu kasnejše Tonetove opekarne. Ohranjena nepodpisana izvoda dveh pogodb povesta, da je Franc Groselj, posestnik iz Selc, 15.5.1883 dal ali pa le nameraval dati Luki Šmidu, posestniku v Gostanju pri Kranju, pravico *"na južno-vshodnem voglu mojega "Praproče" imenovanega gojzda, zemljo v ta in noben drugi namen kopat, da iz v tej zemlji se nahajajoče ilovice opeko (cegel) izdeluje, in da sme narejeno v ondi nastavljeni opekarnici žgati, proti temu, da mi za vsakikrat posebej kolikokrat opeko žge, plača pet goldinarjev, za vsako leto pa, kadar celo leto nobenkrat ne žge, tri goldinarje; dalje da tudi jaz smem ondi se nahajajočo ilovico za domače reči rabiti kolikor potrebujem, in slednjič da semi pot po zgoraj omenjenem delu gojzda nikdar ne zapira"* za dobo 15 let, torej do 1898, Luka Šmid pa je ali naj bi z drugo pogodbo to pravico in obveznosti prevzel - *"V poterdilo te pogodbe sledi moj lastnoročni podpis in podpis dveh naprošenih prič"*. Pogodbi sta predvideli, da morata na predčasno prekinitvev pogodbe pristati oba pogodbeni partnerja: *"Ta pogodba, katero sva sklenila za petnajst let....se brez mojega dovoljenja pred preteklim pogojenim časom ne more razdreti."* Ali je do podpisa pogodbe res prišlo, ni mogoče ugotoviti. Prav tako iz ohranjenih dokumentov ni mogoče ugotoviti, kdo in kdaj je v tem dokumentu omenjeno *"opekarnico"* naredil. V dokumentu je tudi napačno napisano ime - France Groselj namesto France Grošelj, spominjam pa se, da je moja stara mama o svojem sodobniku iz Selc govorila kot o "Groselno", a to je bilo lahko hišno ime. Da je bil najemodajalec France Groselj v resnici Grošelj, je razvidno iz ohranjenega originalnega dokumenta C.k. okrajnega sodišča v Šk. Loki z dne 19.1.1891 z navedbo zadeve: *"Prošnja za zemljiškoknjižni prepis in odpis Blaž Čemažar iz Selc hšt. 67 in France Grošelj od tam hšt. 12"* in datumom predložitve *"Präs. 17. januarja 1891"* (op. p. Präs. je okrajšava za nemško *"präsentiert"*, slov. "predloženo"), ter z naslednjim besedilom:

"No. 297 V podlagi kupne pogodbe dne 7. junija 1890 dovoli se od zemljišča Franceta Grošelja uložek št. 14 kat. obč. Selca odpis sparcelno št. 258/8 zaznamovani del gozdne parcele št. 25v8/5 kat. obč. Selca prenos v novi vložek št. 147 kat. obč. Selca in uknjižba lastninske pravice nanje za Blaža Čemažar v Selcih hšt. 67.

Bremena prvotnega zemljišča se prenesejo v novi uložek in zaznamuje se ukupna zastava na prvotnem zemljišču kot glavni uložek na novim ulozku kot souložek....(op.p. del besedila tu izpuščam)

G.c.k. davk. urad v Šk.Loki sledni s pristankom, da je bila kupna pogodba pod B.R.št. 461/1890 naznanjena po uradnih nadpisih."

Goldinar (op.p. nemško Gulden, avstrijski gulden) je bil takrat vreden 2 kroni. Dokument mi končno pojasni, kako je opekarna prišla v last staršev moje stare mame, Terezije in Blaža Čemažarja: zemljišče z nahajališčem ilovice in tam že nekaj časa delujočo opekarno je torej 7. junija 1890 kupil Blaž. Glede na to, da dokument med strankami, ki se o prepisu obvestijo, poleg pogodbenikov in "c.kr.razpregl. višjega zemljemirca v Kranju" navaja hipotekarne upnike Marijo Bizovičar iz Luše, G. Janeza Globočnika iz Železnikov št. 103, Lenko Bergant v Selcih hšt. 65, ml. Marjeto in Micko Bertoncej v roke matere Micke Bertoncej v Selcih hšt. 18 in Marijo Grošelj roj. Semen v Selcih hšt. 12, je mogoče sklepati, da je Franc Grošelj zemljišče prodal v sili, zaradi dolgov, in je dolgove do hipotekarnih upnikov z nakupom prevzel Blaž Čemažar. Še nekaj pa naravnost bode v oči: sodišče je bilo več kot učinkovito, vloga za prepis zemljišča je bila vložena 17. in rešena 19. januarja 1891, torej v dveh dneh! Ali je do predvidenega izteka najemne pogodbe, 15. maja 1898, v opekarni izdeloval opeko Luka Šmid iz Gostanja pri Kranju, in po poteku do 1902 ali že prej morda Blaž Čemažar sam, iz dokumentov ni razvidno. Vsekakor pa gre za cegounco, ki jo je od 1902 na podlagi izdanega obrtnega lista vodila Blaževa žena Terezija Čemažar. Kot mi je zdaj nenadejano povedal 96-

letni Bobkov ata, se je moj praded Blaž Čemažar leta 1904 smrtno ponesrečil pri prevozu butar na strmini pr Filgc v Selcih.

Ni znano, ali je med 1. svetovno vojno opekarna morda delovala. Najkasneje po koncu vojne pa verjetno v Selca ni bilo več delavcev iz Furlanije, zato pa je, kot je razvidno iz ohranjenega dokumenta, podjetna Terezija Čemažar opekarno 21. aprila 1920 dala v najem:

"Pogodba

Katero skleneta Terezija Čemažar št. 67 in Franc Podreka št. 63 iz Selc pod sledečimi pogoji:

Franc Podreka bo izkuhal ozir. izdelal okoli 30000 opeke za zidavo v njeni opekarni, za kar ji bode on plačal takoj danes 800 kron, ostanek 700 kron pa ko bo opeka izgotovljena.

Terezija Čemažar mora popraviti streho na opekarni, potem da 3 samokolnice za prst voziti 2 motike in potrebne modele za izdelavo opeke.

Franc Podreka, da samokolnicam napraviti nova kolesa, katera so po izvršitvi opeke njegova last ali pa ako jih Terezija Čemažar od njega kupi.

Prostore kjer se bode opeka pokladala mora najemnik sam počistiti in zemljo proč spraviti iz prostorov najemodajalke. K tej pogodbi kot najemnik pristopi tudi Franc Bešter iz Selc 64.

Selca, dne 21. aprila 1920."

Sledita podpisa pogodbenih strank in dveh prič. V pogodbi navedeni Franc Podreka se je podpisal Podrekar, torej je bilo njegovo ime v pogodbi napisano napačno. Kot prič sta se podpisala Josip Kunstelj in Peter Šmid.

Opekarna pa je bila ob prihodu Josipa Peternelja v Selca očitno potrebna popravila, 6.6.1923 v

knjigi najdem vnos "za popravilo cegounce 380 K", 10.6.1923 "Delovcu za pop. cegovnce 140" in "Skalarju za pop. cegovnce 1.040". V cegounci so potem v glavnem izdelovali zidake, vsako leto pa tudi nekaj strešne opeke (vnos 31.12.1928 "Primož Železniki 217 strešne op. a 3.50 K"), opeke za velbanje (vnos 12.4.1929 "Topole opeka za velbanje plačano 125") in pečne opeke oz. pečnice (vnos 1.11.1929 "Bobk 30 p. op. plačano 100"). Ciril Debeljak, Bobkov ata, je bil pri Peternelju eden od petih "stalnih ceglarjev": dva ali trije so bili odnašalci, ostali so delali "u maut" (op.p. pripravljali, gnetli glino). Kot mi je zdaj povedal 96-letni Bobkov ata, so glino gnetli s pomočjo vola. Ko je to delo opravljal Joža Mlakar, ki je v Selca k Peternelju po Bobku prišel trinajstleten "s Polanske", je nekoč pripeljal vola k opekarni in ga spustil. Vol je zdirjal "po frišnem ceglu" in od Jože dobil krepke batine. Z Bobkom je v cegounci "vkup delal" tudi Jože Semen - Bitenc, v knjigi stroškov 6.5.1928 "Bitencovemu Jožu 75", plačila Bitencu najdem tudi v kasnejših letih. Kot Peternelj naj bi bil tudi Bitenc v avstrijski vojski, to ju je baje zelo povezovalo. Postopek izdelave opeke mi je Bobkov ata opisal do zadnje podrobnosti natančno. Sam je v začetku na "karjoli brez stranic od mize odvažal" z glino napolnjene modle, "modu vrgu na plac, da je opeka padla ven, u sip oplaknil módle" (op. p.: sipa je mivka; kot mi je pojasnil Ciril, so bili modli iz trdega lesa narejeni modeli za posamezne vrste opeke in jih "vsak ni znal narest"), jih peljal nazaj k mizi, kjer je opeke v glavnem delal Peternelj. Verjetno je ta pri delu nosil predpasnik in v vročini slamnik - v knjigi stroškov 10.6.1928 "Joškov predpasnik 12.50 slamnik 20". Opeke so žgali v peči. Ciril se spominja, da je "cegu vozil s pile" k peči, peč pa je "okladou" Peternelj sam, po njegovi smrti pa neki sposobnež iz Škofje Loke. Vsaka "cegounca", pripravljena za žganje, je bila "4 m v kvadrat in 3 m visoka". Pod pečjo so bili štirje grabni, v katerih so kurili krajce pet dni in pet noči, na začetku zelo "nalahn", da ne bi opeke počile, potem so kurili močnejše, pa počakali en teden, da se je ohladila. Peternelj naj bi bil pri kurjavi vselej sam sodeloval in žganje nadziral, le včasih na kratko

zadremal in za ta čas predal nadzor drugemu. V Tonetovi knjigi stroškov vedno znova najdem nakupe velikih količin krajcev po zelo različnih cenah, na primer 18.6.1928 "*Šturmu za krajce (vaga 2) 39*", 27.7. "*650 kg krajcev Rudno a K. 18*", 19.8. "*Šturm 2370 kg krajcev a K. 6.50*", 28.8. "*vaga krajcev 6*" in vedno znova "*od vage krajcev...*"- torej je bilo tehtanje potrebno plačati posebej, 17.9. "*Zalagarjevemu krajci Eger 8780 kg a 16*", "*Zalagarjevemu krajci Globoč. 3835 kg a 26*" in 23.6.1929 "*Od Egra 29.120 kg krajcev, za kg 8.75*" s pripombo "*42 voz*". Bobkov ata mi je povedal, da so bile takrat na Rudnem žage samice, tudi te so Peternelju prodajale krajce. Spominja se, da so v dobrih časih še tople opeke odvažali s konjsko vprego.

V opekarni je Josip delal dan in noč, čeprav naj bi bil, kot pravi Jože, njegov oče "hrbteničar". Bobkov ata se tega ne spominja. Da je imel Peternelj različne zdravstvene težave, pričajo vnosi stroškov: 12.3.1924 "*Jošk pri zdravnici 400*", 7.9.1924 "*zdravila Atophan 248 špirit s kafro 30*" (moje poizvedovanje pri zdravnikih in farmacevtih je obrodilo sadove: s Scheringovim preparatom Atophan so takrat zdravili putiko – vnetje sklepov zaradi nabiranja soli sečne kisline), 16.11.1924 "*Jošk v toplicah 3.700*", potem v letu 1924 še večkrat "*zdravnici*" ali "*zdravila*", 6.6.1925 "*zdravila Jošku 93*". Vsa leta se med stroški praviloma enkrat mesečno pojavi saharin, kupovali pa so tudi sladkor. So mar saharin uporabljali le kot nadomestno sladilo, ali pa je bil morda razlog bolezen? Na nekatera vprašanja pač ni mogoče dobiti odgovora. O Peterneljevi delavnosti mi je pripovedoval Bobkov ata. Kot je rekel je "*pr miz*" v glavnem delal Peternelj, torej je v lesene modele skrbno natlačil dobro pregneteno ilovico. "*Naredil je tudi 3.000 kosov cegla na dan, bil je sila spreten, naredil jih je tudi po 300 na uro*". V sezoni so v opekarni delali ves dan, od petih zjutraj pa do marij, Ljudmila jim je nosila malico. Opoldne so imeli eno uro počitka, takrat so šli na južno k Tonet. Bobkov ata se spominja, da je Peternelj "*pr južn*" bral Slovenca. Ko je bila ena cegounca narejena, torej peč pripravljena za žganje, je bil likof; ustrezno postavko

večkrat najdem med stroški 2.81928: "*vino za likof pri cegounici 65, žganje 9, skupaj 74*". Prva cegounica pod Josipovim vodstvom je bila očitno narejena že aprila 1923; o tem priča vnos 21.4.1923 "*Mami na račun prve cegov. 1.000*". Leta 1928 je med stroški 1.12.1928 "*visoka peč 500 želez.garnitur 139,50, radi razbite peči oškodovan za 100, preše 26 kg a 18 – 117, 2 vreče cementa 20 Din 100 kg cem. 55 – 75*". Ni jasno, ali je Peternelj kupil ogrodje in naredil novo peč, ali je bila poškodovana stara peč in je šlo za večje popravilo. Leto 1929 je bilo za Josipovo opekarno najbolj produktivno in uspešno, tisto sezono so naredili kar "*6 cegounc*", zadnje decembra. Leto je moralo biti tudi nenavadno toplo, saj opeke v mrazu ni bilo mogoče delati. Šestkratno žganje opeke v peči potrjujejo vnosi stroškov 17.5. "*5 ½ l vina ob kuritvi prve peči 140+102*", 15.6. "*6 l vina pri kurjavi II. peči 93*", 14.7. "*5 l vina pri kurjavi 3. peči 80*" in "*meso za kurjače in kosce v sen. 99*", 18.8. "*vino ob kurjavi 4. peči*" in 18.10. "*vino in meso ob kurjavi 5. peči 42*" s pripisom "*V. peč*", in 13.12. "*vino pri kurjavi 6. peči 16*". Olga Šmid v svoji knjigi Selca nekoč pove, da je šlo v peč kar 33.000 kosov opeke. Leta 1928 je bil večji kupec Megušar iz Smoleve, kupil je 5.000 kosov a 3.35 K in skupaj plačal 11.500 K. Na koncu dohodkov od opekarne za leto 1929 je zapisano "*Zadrugar porabil v tem letu za novo hišo 91.000 kom. z. opeke*", 6.1.1930 pa "*Lotrič Češnjica ostanek računa 7.500*". Prodano opeko je Peternelj v letih 1923 do 1925 beležil med ostalimi dohodki, v letih 1928 do 1935 pa posebej pod naslovom "*Odvožena opeka*", saj so delna plačila zanj včasih prišla v tekočem in še v naslednjem letu. Leta 1928 so prihodki od opeke znašali 157.622 kron ali 39.415,50 din, drugi dohodki 22.440 din, skupaj dohodki 61.856 din, stroški oz. izdatki pa kar 56.886 din. Leta 1929 so dohodki od opekarne znašali 244.866 kron ali 61.216 din, kmetijski dohodki 27.983 din, skupaj torej 89.199 din, stroški pa kar 88.787 din! Zgovorna je opomba pod to rekapitulacijo: "*412 ost. porabljeni a ne upisani*". Zanimivo je, da je Peternelj še vedno vodil zneske v kronah, seštevek za posamezno leto pa preračunal v dinarje.

Pogodba.

Podpisana Berlinu Jakob iz Pindolnega
in Jos. Petermelj iz Ljub. slovače
Jos. Jos. Petermelj. prokuror Berlinu Jakob.
600 nam. ~~slabi~~ sreanji op. a 2:30 K
600 " " slabši op. " 2:— "
Dokupelji se do 4. aprila.
Ljubca, 26. februariju 1926. Jakob Drobnik
Jos. Petermelj. Ruvno JČ

Pogodba.

O dobavi opeke.

Tekomlet Josif in soprova prepovita
opeka za Travnata Ljubca in sicer
2 prvi sirtka svdoba tavor Moson
do 15 junija 1929. ro dopovzjine
sino 46 para ro Mos.

glide pločila ro proo peci da 30 p. 1928
In obrviti frum Ljubca da ploča
12.500 K: dvanaest tavori peksta dvanaj
da 30 septembra 1928.
ostala pa po od voru

Podpisani Josif Tekomlet Josif in soprova da pro
mupl za Travnata Ljubca 600 (Ljubca) in
sinoam peke.

Ljubca 16. septembra 1928.

Jos. Petermelj. Josif Tekomlet

Prodajni pogodbi
- opeka

Če so pogodbe o dobavi opeke sploh bile, so bile enostavne, sklenjene na podlagi dogovora in poštenosti pogodbenih partnerjev in popolnega zaupanja med njima. Sicer je na listu ohranjena specifikacija, očitno za leto 1929, z naslovoma "Lotrič Češnjica" in "Miza Lotriča", v katerem je navedena na posamezni dan zanj izdelano število kosov opeke, "do 6/10 22.220", "8/10 900 in 25 pečne", skupaj od 7. do 16.10. še 3.030 kosov, in na koncu v rokopisu "Se število cegla ujema" in podpis Lotrič. Lotrič je ostanek plačal 6.1.1930. Kasneje, ko se je prodaja opeke zelo zmanjšala, je Peternelja reševalo nekaj velikih kupcev, npr. Bertoncelj, kovač v Železnikih: 26.3.1933 "Bertoncelj Želez (kovač) nar 2.000", 8.12.1933 "do 1/10 Bertoncelj Žel. nar. še 5.050", pa gasilsko društvo Železniki: 28.8.1932 "Gasilski dom v Žel naračun 4.000", 8.12.1933 "Do 1.1,33 Gasil četa Žel. narač 2.000", 19.3.1934 "Gasilsko društ. Želez. narač 1.000" in 3.3.1935 "Gasilski dom Železniki ostalo svoto 154", pa tudi gasilci z Zalega loga: konec leta 1932 je med prihodki zapisano "Gasilska četa Zal aloga 4.000".

Pri pregledu knjig sem ostrmela, kako velike vsote denarja sta Peternelja obračala, in kako malo jima je pod črto ostajalo... Peterneljevi od poroke februarja v letu 1923 kar skupaj vodeni in zabeleženi dohodki vseh vrst znašajo 192.462 kron (stroški pa 230.125 kron), zvečine so od prodane opeke – po količinah in zneskih izstopajo kupci Kemperle Želez., Drmota Žel. – npr. 19.5. "Drmotu v Žel zvozil do Binkošti 9 voz a 175 z.op.", Dolenc v Žel., Mlinar Dol. vas, vmes so tudi meni znani kupci, Anžicovi sosedje – 29.4. "od Čota za 600 z.op. in 35 p.op. 1.400". Med dohodki je 14.2. "najemnina za njivo (mlinar) 1.500", pojavlja se domnevni Furlan Caleri – 3.7. "Caleri za trame 10.668", 26.9. manj zgovorna "Caleri vožnja iz Voda 4.692" in 5.11. "Caleri vožnja iz Kotov 6.391" s pripombo "q.a. 52K", vnosi "za vožno" ali "od vožne", npr. 16.6. "Komatar od vožne 560", 27.12. "Šmid Peter od vožne 100" in 30.12. "Anžic od vožne 360" verjetno kažejo na dohodke od posoje konja in voza, 20.9. "2 klaster drv a 2.250 K v Loko 4.500" kaže na prodajo

drv, 18.9.1923 "Tavčar med 40" na prodajo medu, "53kg fižola a 26 K – 1.378" na prodajo fižola, "vol zaslužil 120" verjetno kaže, da sta vola morda posojala kot vprežno živino – danes bi temu rekli rent-a-vol – in ne, da sta ga prodala za meso; to je vola očitno doletelo kasneje, januarja 1925 - "za vola kg 44 1/2 510kg 22.720".

Leta 1924 so se Peterneljema dohodki povišali na skupno 229.932 kron, stroški pa na 235.159 kron – zgovorna, zame pa v delu popolnoma zagonetna je rekapitulacija: "za vožno prejeli v denarju 70.000K, pri Anžic okroglo 2.000 K za koruze, pri Klobovs za konja 2.100, pri Zihherlu koruze za konja za 13.477 K, Izkupili v tem letu pri Anžic na knjižico 29.886 K". Anžici, družina moje stare mame, se med stroški, torej kot prejemniki denarja, leta 1924 pojavljajo z ogromnimi zneski: 24.4. "Pri Anžicu 1.500", 5.5. "Pri Anžic 1.131", 28.10.1924 "Razno blago pri Anžic 10.857", 24.11. "Razno pri Anžic 2.000" itn. Kakšen biznis je pravzaprav tekkel med družinama? Je šlo morda za neke vrste sponzoriranje bajtarjev, družine Ljudmiline sestre Marije Kopčavar, ali morda za izvrševanje oporoke Ljudmilinega in Marijinega očeta? Pojasnil mi ni mogel dati nihče, to bo ostala družinska skrivnost. V letu 1924 sta Peternelja največ spet zaslužila z opeko, čeprav tako velikih posameznih nakupov kot leta 1923 ne beležita, in s posojanjem konja – 29.3. "Caleri vožne marca 9.600kg a 40K 4.032" (le kaj je vozil ta Caleri?), 12.10. "Meh od vožne lubja 200", nekaj s prodajo drv, fižola – 26.2.1924 "V Sorco 60 kg fižola a 23K 1.370" in oglja – 4.5.1924 je med stroški "vožna od našega oglja (Anžic) 656". Če sta Peternelja v zgodnjih dvajsetih letih oglarila, potem sta to kasneje opustila: leta 1929 rojeni Jože se ne spominja, da bi bili v njegovem otroštvu pri hiši še oglarili. Vnos 24.3. "Babčev za njivo 1.500" razkrije najemnika njive, pojavijo se dohodki od prodaje pujskov – 4.5. "Brnova Johana 2 pujska K1.300 in 1.100K – 2.400", pa od (Ljudmilinega ali deklinnega?) dela v vrtu župnišča – 7.5. "zaslužno v vrtu" in 19.10. "župnik od dela v vrtu 200".

Tudi leta 1925 sta še vodila vse prihodke skupaj in v glavnem služila z opeko, s prodajo prašičev – 29.1. "za prešiča 90kg a K 63 5.760" in 4.2. "preš koža 3 1/2 kg a 56K 196", govedi – 12.8. "za kravo Dražgošanko 7.000", fižola, krompirja, in drv – 1.12. "gdč Pagon 1 kl drv 800", tramov – 15.11. "Globočnik na račun tramov 20.000" in na koncu leta 1925 zabeleženi 10.1.(očitno 1926) "Globočnik za trame 27.360", med prodajanimi artikli se tisto leto pojavi mleko – 27.4. "230 l mleka a K 10 – 2.300" z zanimivo pripombo "s tem poravnanih onih 100 dol. od leta 1919", kdo je plačnik oz. dolžnik izpred 6 let, ni napisano, 1.12. "Mihelčič za 45 l mleka 450" (verjetno gre za priljubljenega, sposobnega in naprednega učitelja, o katerem mi je ponovno pripovedoval Bobkov ata – tudi to, da je učitelj umrl star 66 let v bolnišnici; kdo ve, ali je bil morda sorodnik 3.3.1880 v Harijah na Brkinih rojenega skladatelja in politika Alojzija Mihelčiča, deda mojega moža? A to je že predmet mojega morebitnega naslednjega raziskovanja!), s prodajo lesa – 13.5. "za smreke 14.000", z oddajo njiv – 5.4. "Muhovcov Matevž za njivo 420" in 20.5. "Martin od njive 300", 23.9. "Anžicov od njive pod stezo 500", s posojjo konja. Dohodki Peterneljev so leta 1925, vključno z navedenim vnosom, datiranim 10.1.1926, znašali 244.619 kron, stroški pa 250.194 kron; zgovoren in zame spet v delu zagoneten je tale povzetek: "1925 l kupili na knjižico pri Anžic za 24.649 K, Koruze kupili pri Ziherlu za 13.285 K, S konjem zaslužil (do 10/1 1926) 59.445 K". Tudi leta 1925, že po smrti mojega deda Janeza, sta Peternelja Anžicom plačevala velike zneske, "julija in avgusta vzeli pri Anžic za 6.734 K", 8.9. "pri Anžic na račun 5.000", itn. In pri Anžic so po navedbah mojih sogovornikov prodajali le in samo špecerijo, včasih tudi doma spečeno pecivo.

Kot povedano, je za leto 1926 tudi na strani dohodkov ohranjen le fragmentaren zapis, knjige za to in za leto 1927 pa ni. Od leta 1928 sta Peternelja dohodke vodila ločeno, tiste od opeke še v kronah, a zbir sta preračunala v dinarje, kmetijske samo v dinarjih. Leta 1928 sta z opeko zaslužila 157.622

kron ali 39.415,50 din, s kmetijstvom pa 22.440 din. Tisto leto so dohodki še presegali izdatke za skoraj 5.000 din. Med velikimi kupci opeke so gasilski dom Bukovica, Kemperle, Jur Dolenja vas, Groselnov Janez, Zadrugar. Med kmetijskimi dohodki se pojavijo dohodki "od oranja", ki kažejo na posojjo pluga, morda pa tudi orača, morda Peternelja samega – Bobkov ata pravi, da je Peternelj hodil k več kmetom orat, izposodili pa so si ga oziroma, kot bi rekli danes, storitev naročili pa so Ažman, Mlinar, Šturm, Hainrihar, Globočnik, Babč in drugi. Sicer sta zaslužila tudi s prodajo pujskov – 5.10.1928 "7 pujskov 6 tednov starih a Din 200 – 1400", vola – 25.11. "vola Čotu 510 kg a K 37 – 4.717.50", teleta, prašičeve kože, fižola – 12.10. "133 kg fižola a K 30 – 1.000".

Leta 1929 so se dohodki od opeke v primerjavi s prejšnjim letom podvojili, tisto leto je bila poslovna uspešnost cegovnce na vrhuncu: 244.866 kron ali 61.216 din. Kmetijski dohodki so malo porasli, na 27.983 din. Povečali pa so se tudi stroški, na 88.787 din in tako presežek zmanjšali na borih 412 din, zabeleženih z opombo "porabljeni a ne upisani", presežek pa je bil dosežen le s pomočjo posojila – 2.4. "Posojilo v hranilnici 3.924". V knjigi je zapisano, da so tisto leto pridelali "14 m (op.p. mernikov) ušenice, 16 m rži, 17 m ovsu, 16 m fižola niskega, 50 m koruze, 17 voz obrezane pese", za proso in ajdo količina ni navedena; zaklali so "od tega leta potem v jan. 2 pujska, eden težak pribl. 140 kg špeha 62 kg masti 5 1/2 kg". Sicer sta Peternelja še naprej posojala konjsko vprego – 16.3. "Anžicla (op. p. moja januarja 1925 ovdovela stara mama je sebe in svojih 5 otrok preživljala tudi s furmanstvom) v Kranj od vožne 870x55 K – 120" in 26.3. "Anžicla Rudno Trata oglje a din 9 – 76", prodajala sta pujske – 18.10. "11 pujskov a Din 200 – 2.200", drva – 9.5. "narač. za šolska drva 1.000". konjsko kožo – 13.12. "konjska koža Drmotu 200" (kar je bilo v neposredni povezavi s stroški 18.11. "Šel po konja v Mišoče razno 55" in "Kupil konja od Ivan Šlibarja z komatom 5.250" in 12.12. "Miha pobil konja 20", verjetno starega, odsluženega, in celo koruzno perje.

Dohodek od opekarne se je leta 1930 v primerjavi z letom prej skoraj prepolovil na 34.497 din, kmetijski pa znižal na 20.823 din. 13.2. je "poginila svinja 5 tič na bristu z 16 pujski", naslednje vzrejene sta prodala – opomba "v tem letu za pujske in kožo 3.700 din". Večina kmetijskih dohodkov je bila "od vožne", nekaj od oranja – zdaj je zanesljivo oral Josip: 8.11. "Globočnik J. od dela (oral) 70", prodala sta celo 2 voza ilovice, nekaj fižola – 28.10. "170 kg fižola a K 11 – 470", 5.11. "Drmoti 24 kg fižola 3 din – 72", krompir – 16.9. "Mihelčič za 225 kg krompirja a 0,75 – 168". Dohodki so resda za 2.679 din preseglj izdatke v višini 57.999 din, a le s

pomočjo posojila v višini 2.000 din – 21.7. "posojilo v hranilnici 2.000" in dviga prihrankov – 19.10. "v Lj. hranilnici dvignil 3.000" in 8.11. "dvignil v hranilnici 500". Delavcem v opekarni je tisto leto Peternelj izplačal 5.250 din (op.p. natanko toliko, kot je leto prej dal za konja!), hlapcu Tinetu 3.400 din in novi dekli Tini od julija do konca leta 700 din. Za primerjavo: januarja 1931 je za 85 kg moke dal Zihlerlu 276 din.

Leta 1931 sta Peternelja z opeko zaslužila še manj, le 28.966 din, s kmetijstvom pa le 19.752 din, v glavnem s prodanimi pujski - "v tem letu dobili za pujske 5.341 din", s krompirjem – 24.9. "979

Škrišče pr. 1929

		din	
	penos	43	683
	Delovni pri opekarni 1929	14	081 Din
	škrabci na račinu l. pleče	2,00	} Jureles do 3000K.)
	od rogavice, kačilo, mislo, papagajcu	14	
27/12	maronina, ščiparja in na Lusi	85	
	cihroja, krompir, pivlca, kis	33	
	moka, meso, in besni 30, daro 5	108	
	na palici, ravne stvari	60	
	olja 9, riž 16, sol 6, pehotalj 11	42	
	slančkar 27, franek 9,50, maslo 15	53	70
	pehotalj 12, čaj, lim, mca, šupca, dišava	49	50
	sol 3, riž 10, olje 9, 22 m črna 33	45	
	4,30, 7,50, 48, 110	81	
	kečica, kvačjo, na luti, mmo	24	
	na manine kvači, na 4. Rlopi	34	
	na čednje, mmo, kvačjo	41	
	škrabci, dva črni, pivlca, naprednik,	150	
	gorična mešana papra	88	787

Iz Peterneljeve knjige stroškov

kg krompirja a 0.75 Din 724". Stroške sta sicer z varčevanjem uspela znižati, a so še vedno znašali 49.550 din. Dohodki so jih presejali le za nekaj stotakov, a še to le s pomočjo izposojenega zneska pri Anžic in postrganih prihrankov - 13.1. "dvig ostale svote z obrestmi 1.770". Je pa Josip očitno upal, da ga bo napredno kmetovanje rešilo, najel je celo dodatno zemljo - 21.1. "Martinovcu od njive 6". Dekla Tina in hlapec Tine sta isto leto odšla - Tinetu so 3.5. izplačali "ostalo plačo 1.300", zamenjala sta ju Joško in Johana - 25.3.1931 "naračun Jošku v Ševljah (ara) 100", potem se Joško pojavlja vse do leta 1934, npr. 2.11.1931 "Jošku na račun pl. 560" in 24.4.1932 "Jošku na račun plače 1.200" itn., potem pa 29.6.1934 "hlače, čevlji, brisače in krtače za seboj J 210" in 30.6.1934 "Jošk odšel" ter 2.8.1934 "Jošk ob drugem odhodu 300". Bobkov ata mi je povedal, da je Joža Mlakar iz Poljanske doline prišel star trinajst let, morda najprej v Ševlje, da je pri Peternelju "fural s konam krajce k cegounc in delal mauto". Leta 1934 se je šel v Lajše učiti za pečarja. Johana je verjetno prišla iz Sorice - 9.2.1930 "Sorški dekli za aro (Trojarjevi) 100". 28.2. sta si Peternelja zagotovila tudi pestrno za pričakovanega četrtega otroka - "pesterni aro 50". Jože se je spominja, ime ji je bilo Polonca.

Leta 1932 je Peternelju uspelo prodati nekaj več opeke - rešilne bilke so bili Kemperle in gasilski četi iz Železnikov in z Zalega loga - z njo je iztržil 30.391 din, s kmetijstvom pa skoraj pol manj kakor leto prej, samo 10.458 din. Tudi tisto leto so pujski h kmetijskim dohodkom prispevali levji delež - "v tem letu dobili za prašiče 4.586 din", 12.2. so "doma razprodali tele 270", prodali so tudi 242 kg težko svinjo in zanjo iztržili 1.118 din, 1.9. je "zaklani junček vrgel 690 din". Josip se je za zaslužek lotil sajenja in obrezovanja sadnega drevja - 18.3. "pri Kemperlu obrezovanje 80", 16.4. "Zalogar za sajenje drevesc 30" in oranja - 25.4. "Oranje Mlinarju Sevnica 35". Stroške sta Peternelja znižala na 35.669 din, od tega so stroški za novo električno napeljavo znašali skoraj petino, stroški delavcev pri opekarni pa le 3.588 din. Leto sta tako z napor

uspela zaključiti pozitivno, presežek je znašal 5.180 din.

Leta 1933 se je prodaja opeke zmanjšala in prinesla le še 21.431 din - večji kupci so bili kovač Bertoncelj iz Železnikov, Lpinšar in gasilsko društvo iz Železnikov - kmetijski prihodki pa so v primerjavi z letom prej obetavno narasli za tretjino na 15.827 din. Peternelja sta prodajala krompir, mleko, tudi na občino - 2.2. "20 l mleka na občino a D 1.75 - 35", prvič tudi jabolka - 30.11. "jabolka 150 Din a 4.50", prodala sta kravo - 8.10. "krava Čotu 420 kg a Din 3.50 - 2.478", les oziroma tramove - 8.12. "Mlinar naračun lesa 300", isti dan pa Mlinar še 1.300 din za tramove, prodala sta svinjo in njene male pujske - 4.9. "Čotu 2 pujska (bela) a Din 1,50 - 300, Jerala 3 450, Martinovcu 1 pujsk 150, Pozirno 2 300", 1.10. "svinja 185 kg 0,80 Din 1.480" itn. 13.3. je Peternelj dobil plačilo za prodane cepiče na Štajersko - "Za cepiče iz Dobrne Stajrs. 14". Peternelj je še služil z oranjem ali pa s posojanjem pluga - 3.4. "Oranje Kožuhu 25", 25.4. "Oranje Klinerju Sevnica 35", prodal je sadike prašičje pese - 25.5. "Za pesne sadike 6". Kako težko je šestčlanska družina s hlapci in dninarji takrat shajala z denarjem in kako majhen je bil zaslužek od krompirja, nazorno pove vnos 3.10. "40 kg krompirja (za nogavice) 30" in 19.11. "2 1/2 kg jabolk 10 (porabila za hlačke)". Stroški so kljub varčevanju znašali 34.776,50 din in za dva tisočaka in pol presegli dohodke. Cegounca je v kriznih časih "ugašala", po besedah Bobkovega ata tudi zato, ker "je bil takrat cegu že po fabrikah tolk cnej": delavci so Peternelja tisto leto stali samo še 1.740 din, za davke pa je fiskus terjal od njega 2.500 din.

Leta 1934 sta Peternelja z opeko zaslužila le še 16.217 din, precej pa so upadli tudi dohodki od kmetijstva, na 11.619,50 din. Prodala sta svinjo - 1.11. "svinja v Martinvrh 126 kg a 6 750" in njena bela pujska - 2.11. "2 bela pujska pribl po 11 kg Dražgoše (6 tednov) 250", govedi - 31.1. "Košmelj Žel za junico a 3.60 Din 380 kg 1.368", tele - 3.4. "Košmelj teleta od stare krave a 5.50 87kg 478,50". Peterneljev trud na novih področjih

delovanja ni in ni obrodil sadov, ni prinesel denarja. Za tisto leto načrtovana izdelava in prodaja sejalnega stroja v Domžale se je odmaknila. Stroški so varčevanju navkljub znašali 33.832 din, med njimi so tisti za morda nov senik – 22.4. "*Kiljanu od naprav senika 300*", odplačilo dolga – 11.2. "*v hranilnici na dolg 7.000*" in za Peterneljev nakup kolesa. Hlapec Jošk je že sredi leta 1934 odšel – 2.8. "*Jošku ob drugem odhodu 300*", zamenjala sta ga sin Ljudmiline najstarejše sestre Frančiške France Udovič – 15.4.1934 "*Francelju naračun 50*", 19.5.1935 "*Dolensk Fr. naračun 50*" in neki Martin, ki je morda delal za Peternelja že leto poprej – 2.2. "*Martinu 200 narač*" z opombo "*100 ara 1934*", 29.2. "*Martinu narač obleka 270*". Bobkov ata mi je povedal, da je bil Francelj priden in močan, da ni nič govoril o tem, kar so ceglarji in dninarji govorili med sabo. Peternelja sta tisto leto pridelala okroglo šest tisočakov minusa. Pri dajanju velikih zneskov Anžicom pa je tisto in vsa leta, kljub stiski, ostalo, npr. 28.8.1932 prav tistih 4.000 din, ki jih je Peternelju za opeko isti dan plačalo gasilsko društvo iz Železnikov. Popolna zagonetka!

Leta 1935 se je do 21.6. od prodane opeke nateklo le še 3.406 din in do 27.7. za 6.446 din kmetijskih dohodkov. Spet sta Peternelja prodala teleta, pujsa in pujske, morda je Josip oral ali pa posodil plug in konjsko vprego – 22.4. "*Kovač oranje in vožnja 113*". Stroški so do 9.8. znašali 8.992 din, matematično gledano so jih dohodki pokrili. A bili so tudi neporavnani dolgovi...

Vsaj nekaj časa je pri Peterneljvih vel tudi napredni duh. Kot je razvidno iz stroškov, Peternelja leta 1923 nista imela naročenega nobenega časnika, leta 1924 in 1925 Slovenca (zabeleženi posamezni nakupi Slovenca decembra 1925 pričajo, da ni več šlo za naročnino, v kasnejših letih se Slovenec ne pojavlja), 15.10.1928 pa se prvič pojavi "*Naročnina za Narod 30*" in jo med stroški najdemo tudi v kasnejših letih: vnos 15.1.1929 "*Narod 20*" in 9.3.1930 "*naročnina Naroda do konca marca 64*" itn.; zadnji vnosi, ki pričajo o naročnini Slovenskega naroda, so v knjigi leta 1934. Peternelja sta bila

naročena na prvi slovenski dnevnik, napredni časnik Slovenski narod, ki je deloval pod geslom "Vse za narod, svobodo in napredek". Leta 1924 sta naročila knjige Mohorjeve družbe, leta 1925 kupila pratiko, bila od leta 1928 naročena tudi na slovenski poljudni časopis Domoljub (op.p. izhajal je od 1988 do 1944, sprva kot priloga Slovincu, v letih 1909 do 1928 pa kot glasilo Jugoslovanske kmetске zveze) - 8.2.1928 "*Domoljub El 10*", na izdaje Mohorjeve in Vodnikove družbe - 18.12.1928 "*za Vodnikovo druž. 20*", pa tudi na revijo Ženski svet (op.p. izhajala je od 1923 do 1941, sprva v Trstu, od leta 1929 v Ljubljani; prosvetljevala je ženske) – 30.1.1928 "*naročnina Ženskega sveta 32*" in 15.1.1929 "*Ženski svet 32*", na Kmetovalca - 12.12.1928 "*naročnina Kmetovalca 20*". Kupovala in izposojala sta si leposlovne - 20.1.1930 "*naročnina Mecesa 70*" (op.p.: zelo verjetno je bila to planinska povest Juša Kozaka Beli macesen, ki jo je leta 1926 izdala Vodnikova družba; govori o mračnem in čudaškem planšarju in lovcu, ki beži od povprečnosti doline), 21.1.1930 "*članarina bral. društva 10*", in strokovne knjige - 9.3.1930 "*Knjiga o zdravju Dr. Breclj, Moh. Družba 39*" (op.p. verjetno gre za knjigo Antona Breclja O zdravju in boleznih, MD 1930), 19.3.1930 "*2 zvezka Domači živinozdravnik 40*". Posamezne zvezke sta kasneje dala vezati - 14.3.1935 "*Vezava knjige Živinozdravnik*", njun vnuk Rudi je deset in več centimetrov debelo knjigo s trdimi platnicami v otroštvu rad prebiral; žal ni ohranjena. Med ohranjenimi dokumenti je tudi stran 415 iz 31. številke Domoljuba iz leta 1916. Josip je skrbno hranil to stran s člankom Gospodarske vesti. 24.12.1929 se prvič pojavi vnos "*naročnina Sadjarja 85*", potem se pojavlja še vse do leta 1935. Kulturna društva so v Selcih takrat uprizarjala gledališke igre in nedvomno sta si jih Peternelja ogledala: 31.3.1923 "*vstopnice za Ž in sveče 120*", 1.4.1923 "*V Ž vstopnice in drugo 80*", 6.1.1924 "*vstopnice 56*", 22.4.1928 "*ustopnica 6*", 25.11.1928 "*V Železnikih 38 (Satan v ženski)*", 16.12.1928 "*vstopnice (Godčeva pesem) 12*", 30.3.1929 "*ustopnica 6*", 16.7.1931 "*otrokom za igro 10*", 30.10.1932 pa očitno že v selškem kulturnem

domu "v Domu 10" in 31.10.1932 "v Domu z otroci 10". V otroških letih sem si tam ogledala nekaj iger, v katerih sta nastopala tudi Anžicova Pavla in Francelj, moja teta in stric; spominjam se, da se je kulturnemu domu v Selcih reklo enostavno Dom, z zelo široko izgovorjenim o-jem.

Evidentirani stroški pričajo, da sta Peternelja darovala cerkvi: 9.5.1923 "v župnišče 3 l žganja 390", 11.11.1923 "za cerkev 600, za 2 groba prostor 200, dar 20", 8.1.1924 "od sedeža v cerk. 40", 6.2.1924 "za Davške zvonove 80", 10.4.1924 "maša in upeljava 80", 11.6. 1924 "v župnišče 40 l mleka a K 14 - 518", 1.12.1924 "za maše 24", 6.3.1925 "božji denar 2", 22.3.1924 "milodar 5", 20.12.1928 "za veliki zvon 260", 17.4.1929 "za mašo v čast Sv. Ant.", in 7.7.1929 "Porabila na Brezjah 100". Dajala sta tudi revežem: 9.6.1925 "usmiljenemu bratu 20", 28.4.1929 "za reveže 10", 13.8.1931 "za Kandijsko bolnico 5" (op.p.: moška bolnišnica usmiljenih bratov v Kandiji pri Novem mestu). Podpirala sta tudi gasilce: 1.2.1924 "Za požarno brambo 130", 2.3.1930 "Podporno članarino za gas. Društvo 15". Josip je z Ljudmilo, največ v prvih letih po prihodu v Selca, hodil na veselice in, verjetno sam, zahajal v gostilno: 11.2.1923 "Na gas. veselici 120", 12.2.1923 "Taksa za ples na sv. 136" (vnos je pomanjkljiv, "sv." se morda nanaša na "svatbo", lahko na "svečnico" in podobno), 14.2.1923 "Na pust pri Šl. 300", 8.7.1923 "Pri sv. Joštu 280, vino 30", 8.8.1923 "Pri Stefan na veselici 250", 6.2.1928 "Pr Šlibarju na veselici 59", 11.6.1928 "za veselico 4", 16.6.1929 "Na gasilski ves. na Bukovici 72", 21.10.1929 "Jošk na veselici 98", 2.1.1930 "na gasilski veselici 105", 2.3.1930 "na veselici (obrti) 61", 20.8.1932 "na gasilski ves. na Češnj. 62", in zadnjič 27.8.1933 "V Žel na gas.ves. 12, v Sorici 14"; vnosi z manjšimi zneski, ki kažejo na obiske gostiln, "na Frtici" in "pri Šlibarju", se nekajkrat na mesec pojavljajo od leta 1924 do 1933. Redko povedo kaj več, na primer 26.1.1930 "na Frtici plačal 1 liter 16" in 27.12.1931 "Na Frtici s Štrekljem". Je Peternelja morda obiskal ravnatelj Štrekelj, podpisan na njegovem spričevalu o uspešno opravljenem prvem zimskem tečaju kmetijske šole

v Gorici leta 1912/1913? Na Internetu je mogoče prebrati, da je Anton Štrekelj po končanem šolanju na visoki kmetijski šoli na Dunaju najprej delal kot potujoči učitelj, od 1907 do 1918 pa je bil ravnatelj slovenskega oddelka kmetijske šole v Gorici, da se je po prvi svetovni vojni umaknil v Kraljevino SHS in v Mariboru služboval kot inšpektor oblastne uprave ter se 1928 preselil v Banja Luko. Sicer pa je moralo biti že v tistem času pač tako, kot je danes: zaradi poslov se je potrebno pokazati v določenih lokalih, na določenih mestih in pri dogodkih, koder srečaš prave ljudi za biznis.

Opravki in vedoželjnost so Peternelja, včasih pa tudi Ljudmilo, večkrat vodili v Škofjo Loko, v Železnike, v Poljansko dolino, v Ljubljano, na Bled in v Kranj: 24.10.1923 "Kravata in prehrana v Loki 160", 4.5.1924 "v Železnikih porabil 110", 9.10.1928 "V Poljanski dolini 75", 21.12.1923 "vožna v Ljubljano 140", 17.8.1924 "Jošk v Ljub. na velesejmu 630" in 24.8.1924 "Na velesejmu 360" (op.p.: 4. ljubljanski vzorčni velesejem je bil od 15. do 25. avgusta 1924; ljubljanski velesejem je bil ustanovljen leta 1921, že 1. septembra je bil med današnjo Celovško cesto, približno nasproti današnje Hale Tivoli, in železniško postajo Šiška, postavljen prvi mednarodni vzorčni velesejem na približno 25.000 m²; ljubljanski velesejem je leta 1925 postal eden od soustanoviteljev Zveze mednarodnih sejmov v Parizu); Bobkov ata mi je pripovedoval, da jih je, cegljarje, peljal v Ljubljano na velesejem leta 1930 – slovesno so 10. ljubljanski velesejem odprli 29. maja, Peternelj pa je bil s cegljarji tam verjetno 1. junija – "ustopnica na velesejem 10, pivo 6, tramvaj 4, kosilo 13" ali pa morda (tudi) 8.6. – "v Ljubljani 63"), 8.3.1928 "J. v Lj vlak 18 tramvaj 7.50, plomba 30", 20.4.1928 "vožna in drugo v Ljubljani", 8.9.1928 "v Ljubljani in na Bledu 250", 26.10.1931 "v Lj. vožnja 49, brinovec 2, vilasta lopata 90, lemež 30, plaz 15, kino 10, razstava 3". Že leta 1923 in potem vsa leta se med stroški pojavlja navedba "avto": 15.2.1923 "auto 60", 7.3.1923 "auto 30", 5.6.1924 "avto 40", 28.12.1924 "avto 76", januarja 1925 "mami za avto 160",

14.8.1928 "avto v Loko in nazaj 38", 24.10.1928 "avto 24, vlak v Kranj 5", 29.10.1928 "avto 18, vlak 7, malica 5, bonbon 2, zobozdravniku 40, mazilo 15" (kaj vse pove en sam vnos!), 18.11.1928 "avto v Loko 8, v Ljubljani avto 14", 26.3.1929 in 20.4.1929 "avto 25", 2.11.1929 "vlak 18, avto 13, večerja 9", itn. Čudila sem se in se spraševala, le kdo naj bi v tistem času tam imel osebni avto in nudil prevoze, a Jože mi je pojasnil, da gre za avtobus, da je med Škofjo Loko in Železniki vozil majhen, zaobljen avtobus. Od tam so v Ljubljano, v Kranj, na Bled vozili vlaki, po Ljubljani pa tramvaj.

Vsaj nekaj let sta Peternelja - garača lahko sebi in svojim privoščila tudi priboljške, na primer 19.11.1923 "čokolada 16", 2.12.1923 "za Miklavža 40", 21.12.1923 "razno blago pri Lukež in Sovan v Lj. 3.166", 17.1.1924 "kakav 50", 18.3.1924 "steklenica za gorkoto obdržati 220", 1.7.1925 "češnje za Stanko 30+24", 12.7.1925 "bonbon 4", 2.9.1925 "čokolada 10", 14.10.1925 "maslo za semenj 146", 9.3.1928 "oranže 8", 30.12.1925 "usnje za J. škornje in moje boks čevlje 1.940", 31.10.1925 "Mama 2 1/2 m blaga 300, ruta 60", 16. 11. 1925 "J. dežnik 380", 10.11.1929 "4 m blaga za Mamno srajco 60", 29.11.1929 "Punčka za M in S 20" itn. Predvsem prvo leto stroški niso beleženi zelo natančno, zelo pogosti so vnosi kot je 8.4.1923 "Razno Milki 710". Od leta 1928 pa med izdatki priboljške najdem zelo poredko, npr. 23.6.1928 "pivo štrudl 7, sladol 1", 14.8.1928 "bonbon 2", 22.3.1929 "butarca 1,50 pomaranča 2", 13.12.1929 "2 parkelca za Miklavža 31" (torej le za obe starejši hčeri, za avgusta novorejenega Jožeta pa ne), 8.4.1930 "vlak 14, tramvaj 6, kino 10, kosilo 26, keksi 10, pirhi 12", 10.12.1932 "sladk. za Mikl. 4", 26.12.1932 "za peko o Božiču 18". Neredko so tovrstni izdatki zapisani tako zelo na majhno, skoraj boječe, kot da gre v slabših časih za pregreho. Pa vendar si je Peternelj omisil pisalno mizo - 24.2.1931 "pisalna miza delo okovje in drugo železo lim in drugo 756", z opombo "in 31.5. Pavlicovemu", na koncu leta 1932 je Peternelj stroške prvici zapisal s črnilom (čeprav je črnilo kupil že prej - 8.5.1924 "črnilo 4").

25.6.1934 si je Peternelj kupil kolo: "kolo 1.300", 26.1.1935 "taksa za kolo 25"; Jože se imenitnega očetovega kolesa dobro spominja. Bobkov ata mi je povedal, da je imel takrat Peterneljev nečak Anžicov Janez v najemu lokal pri Štefan in v njem trgovino, med drugim je prodajal tudi potrebščine za kolesa. Ali strošek 2.12.1931 "Dermotu sani 300" govori o saneh za otroke, za "dričanje" po snegu, ali pa o saneh za prevoz sena s hribovitih delov posestva, ni mogoče ugotoviti. Vsekakor pa je že pred tem, 5.7.1931 peljal svojo prvorojenko v Ljubljano - "z Stanko v Ljubljani 74". Jože se tudi spominja, da so imeli on in sestre smučī. Vnos 31.12.1934 "Blažovcu na račun smučk 10" verjetno kaže na Josipovo naročilo izdelave smučī za otroke. Svoje otroke je imel Josip neizmerno rad. Meni še iz ranega otroštva dobro poznana Cirila Radošević iz Selc mi je povedala, da je bil Blažovc v hiši zraven Čotove zelo dober kolar, znan po izdelavi smučī.

Zgodovinski podatki navajajo, da je po zlomu delniških trgov leta 1929 v Združenih državah Amerike nastala finančna in ekonomska kriza pljusnila v Evropo z zamikom in tu dosegla dno šele 43 mesecev pozneje. Potem ko je bilo menda na takratnem Slovenskem leto 1929 leto največjega gospodarskega razcveta pred drugo svetovno vojno - to nedvomno potrjuje tudi uspešnost Peterneljeve opekarne, je že leta 1930 nastopila kriza, ki se je stopnjevala in dosegla vrh leta 1934, kar se je kazalo na vseh področjih, še najbolj pa v gradbeništvu. To pojasnjuje tudi Peterneljeve podatke o zniževanju stroškov za ceglarje po letu 1930 - manjša kupna moč, manj gradnje, posledično krčenje proizvodnje in prodaje opeke - in Peterneljeve očitne finančne težave. Sorazmerno s prodajo opeke so se spreminjali stroški delovne sile za njeno izdelavo: 28.12.1928 "Delovci pri opekarni l. 1928 - 5.813, 50", konec leta 1929 "Delavci pri opekarni l 1929 - 14.081 Din", 31.12.1930 "Zasluzek delovcev pri opek. 5.250", 31.12.1931 "Ciril pri Cegounci 1.819, Francelj 1.385, Tine 90, Joža 2.041", 26.12.1932 "Delavci pri opekarni 3. 588" in 31.12.1933 "Delovci pri opekarni 1933 1.740". Za leti 1934 in 1935 ni

posebnih navedb, stroške dela v opekarni sta takrat vodila kot dnino. Je pa zgovoren vnos 20.6.1934 "Ostane na dninah še 600 Din od 21/3", torej sta dninarjem dolgovala plačilo. Da so bili slabi časi in Peternelj "ni mogu dobit dnarja", mi je povedal tudi Bobkov ata. Nдатiran, fragmentaren Peterneljev dokument – pismo, naslovljeno na Alfa d.d. Zagreb, pove natankoto: "Vašepismo sem sprejel. Odgovoril bi bil prej pa sem pričakoval da dobim denar". Na svetovnam spletu danes v Zagrebu najdemo le založniško in oglaševalsko firmo z istim imenom. Je to ista firma? Kaj je Josip dal, za kar ni dobil plačila? Vsemu pač ni mogoče priti do dna, na nekatera vprašanja ni več mogoče dobiti odgovora. O tem, da so kmetijski dohodki in dohodki od opekarne takrat in že prej komaj dohajali stroške, oziroma, da jih niso, in da se je bil Peternelj primoran zadolževati, pričajo vnos iz prvih let "Denarno stanje 31.12.1924 K 12", pa pri dohodkih od prodane opeke za leti 1928 in 1929 omenjeni rekapitulaciji, pa posamezni vnosi stroškov, na primer vnos med še vedno v kronah zabeleženimi stroški od 1. do 10. januarja 1926 "v hranilnici obresti a 7% - 15.080" in opomba "14.000 je na glavnico", več kot tisoč kron je bilo torej zamudnih obresti..., leta 1928 - 9.10. "obresti v hranilnici 237", 22.10. "na račun dolga v hranilnici 1.000", 2. 12. "v hranilnici na račun dolga 2.000" in 21.4.1929 "Posojilo v hranilnici 3.924" in prihodkov, npr. 24.7.1930 "posojilo v hranilnici 2000", 19.11.1930 "v Lj. hranilnici dvignil 3.000", 13.1.1931 "dvig ostale svote z obrestmi 1.770", 30.3.1931 "Posojilo pri Anžic 1.000". Več kot zgovorna je tudi pripomba v knjigi stroškov 2.3.1931 "začeli rabiti 100 Din". Na krizo morda kaže tudi Ljudmilin nakup 7.3.1931 "strojne šivanke.."; za potrebe družine je očitno začela šivati sama. Pred tem se zelo pogosto pojavljajo stroški šivanja, npr. 20.2.1923 "šivilji v Šk.L. 1.650", 21.12.1923 "šivilji od Fr. obleke 340", 31.12.1924 "Ani od hlačk za Stanko 158", 13.8.1925 "od moje obleke 172 od Mamne obleke 163" (op.p.: mama je vedno spoštljivo napisana z veliko začetnico), 18.9.1928 "Ženski od šivanja 6,50", 19.5.1929

"Johanci od šivanja perila 42,50", 3.7.1929 "Tončki od Mamne obleke in blago 77,50".

Peternelj se je **navduševal za moderne principe kmetovanja in sadjarstva**, in verjetno je prav v času velike gospodarske krize, ko je prodaja opeke zastala, svojo glavno pozornost preusmeril na ti področji. 7.5.1924 najdemo v knjigi "drevesca 560" in 3.4.1925 "drevesca 80", 21.1.1928 "Sadjarska knjiga 68". Vnos z dne 21.10.1928 v knjigi stroškov priča, da je obiskoval strokovne razstave: "Jošk na razstavi sadja 10". Naročen je bil na strokovno literaturo, o tem pričajo vnosi 20.1.1930 "naročnina Kmetovalca 20", 19.3.1930 "dva zvezka Domači živinozdravnik 40" itn.. 18.12.1928 se prvič pojavi "Sadjarsko druš. 25", torej se je takrat včlanil vanj, pojavi se tudi kasneje, npr. 3.3.1933 "članarina Sadjarja 25". Med ohranjenimi dokumenti najdem iztrgan list, stran 17 in 18, številke 34 časnika Die grüne Post z dne 20. avgusta 1933, v staronemški pisavi. Na strani 17 je zanimiv članek, naslovljen Das Getreidefeld wird zum Garten (v slovenskem prevodu: Žitna njiva postane vrt). Članek govori o posebni metodi obdelovanja žitnega polja z nekakšnim poglobitvenim strojem (Getreide-Vertiefungsmaschine). Le kaj je na podlagi tega članka natuhtal in snoval Josip?

Peternelj je bil **član Kmetijske družbe že leta 1923** (vnos 27.12.1923 "članarina za kmetijsko družbo 80K"). Bil je **član Sadjarskega društva – Podružnice Selca**, verjetno pa je bil v njegovem samem vodstvu. O tem priča njegov podpis na ohranjenem potrdilu z dne 10.4.1932: "Podpisani potrjujem, da sem sprejel kot članarino za sadjarsko društvo Din 25 (petindvajset) od krajnega šolskega sveta Sv. Lenart." Nedvomno se je Josip udeležil občnega zbora, za katerega je prejel vabilo: "Vabite se k občnemu zboru sadjarske podružnice v Selcih, ki se bo vršil dne 26. dec. t.l. (sv. Štefan) ob 1/2 8. uri zjutraj v dvorani Krek. doma v Selcih. Po obč. zboru bo zanimivo in podučno predavanje o sadjarstvu, h kateremu povabite tudi svoje prijatelje in znance. Udeležite se obč. zbora in predavanja zanesljivo. Selca dne 21/12 1931 Odbor."

Vodilno vlogo je v podružnici Peternelj vsekakor imel, o tem priča tudi pismo Upravi sadjarja (op.p.: glasilo sadjarskega društva, tu pomotoma zapisano z malo začetnico) v Ljubljani z dne 19.3.1932:

"Sporočam Vam, da sem pri sestavljanju imenika pomotoma navedel za nekatere člane napačno pošto, katerim ste sedaj poslali časopis ter jih smatrate za nove naročnike." Slede pravi naslovi, vse stari člani podruž. Selca...(op.p. navaja člane iz Železnikov). "Sledeči člani podružnice ki

so pristopili letos k društvu se pritožujejo, da niso sprejeli sadjarja št. 1 in 2. Prosim pošljite jim prvi dve številki....S pozdravom! Jos Peternelj".

Na njegovo vodilno vlogo kažeta tudi v Peterneljevi zapuščini ohranjena pisemska ovojnica z žigom Sadjarska in vrtnarska podružnica Brezje, žig na znamki za 25 p je 24.VII. ali VIII.32, naslovljeni na Sadjarsko in vrtnarsko podružnico Selca nad Škofjo Loko, in njegovo pismo Sadjarskemu in vrtnarskemu društvu v Ljubljani z dne 29.11.1932:

Selca, 29. 11. 1932.

Sadjarsko in vrtnarsko društvo!

in Ljubljani

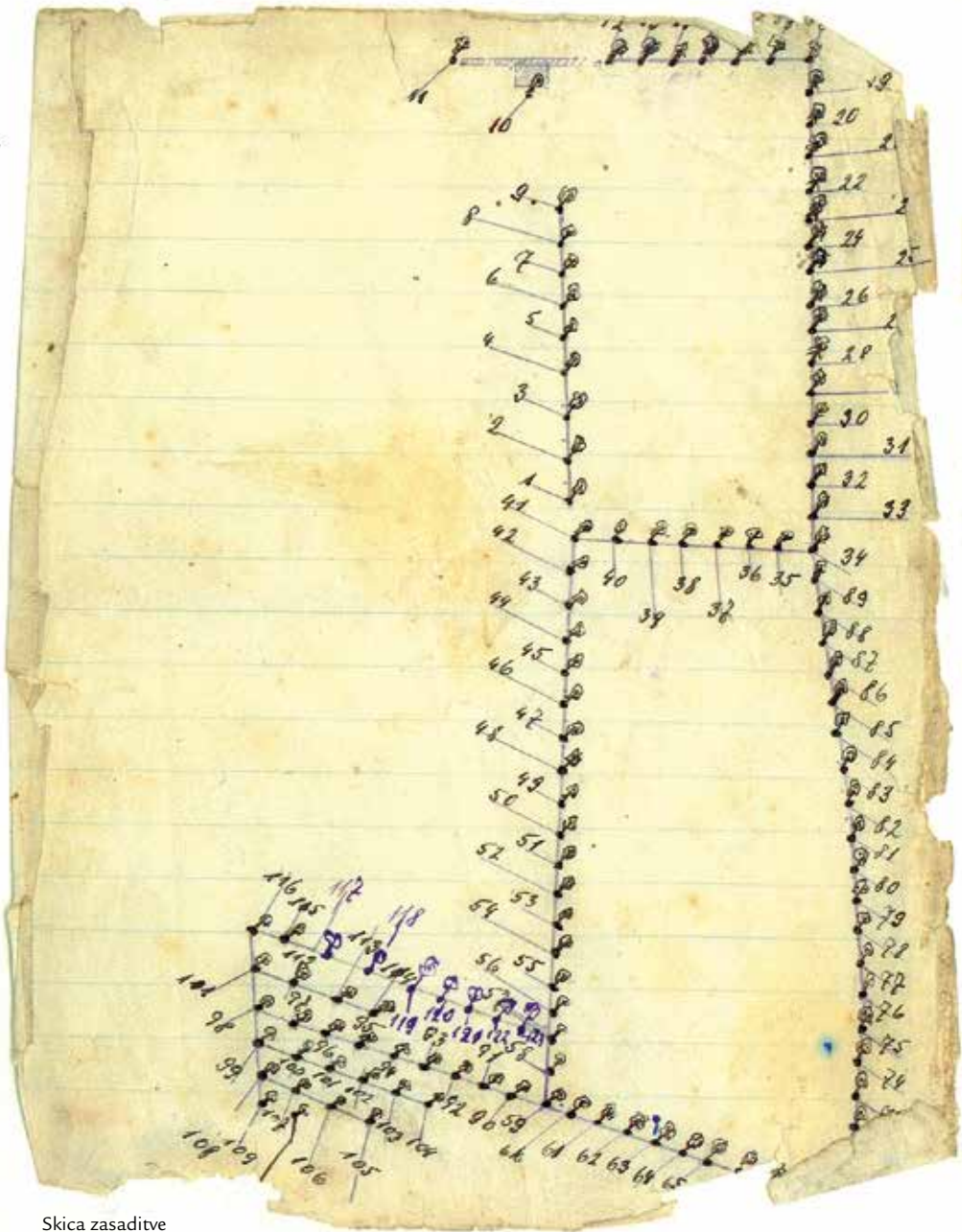
Sadjarska podružnica v Selcih naj bi se prvi obvestila v Ljubljani re predavatelji, o obremenitvi sboru. Očeni sbor se nisi ne promike ali medelja po prvi sv. misli v števovnem planu tuji po 7 misli rjubarj. Datum naj določi društvo račun, ako mogoče re pred promiki, ter objavi v sadjarju v št. 12. (za tudi oko nikakor ni mogoče postati predavatelj). Velicajni, da ti bi predavatelj ne razpolaga pomije naj se tudi obeni sbor objavi pomije. Povsemniče reči, da ti bi bila tema predavanja "Obnova starih sadovnjakov."

Predavatelj ti moral v selcih prisistiti, odpeljati ti se mora lito in ljubljane v vlakom vrniti 7 ure avicir, od tega vlaka vori ostalost do selc, pri istopu je re sprejme kola od oblova. Prosi se tudi, da se sporoči podružnici čim prej, kako se je odločilo, ter da določi datum ob vstane misirpremenjen, ko potemu tega članstvo ta je potemu udeležba slaba.

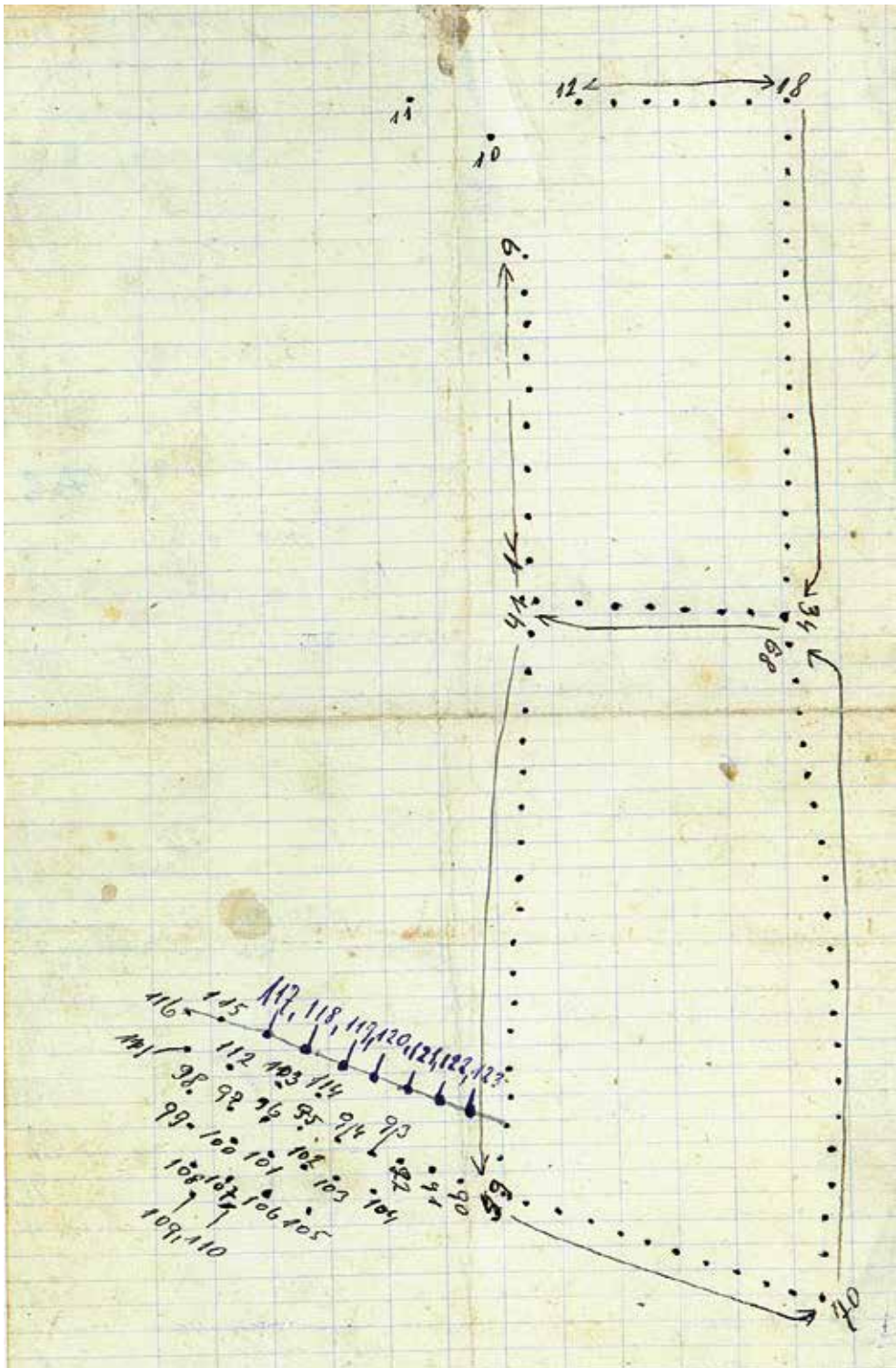
Za posrednico

Jos. Peternelj

Peterneljevo pismo z dne 29.11.1932

Skica zasaditve

Skica zasaditve

"Sadjarska podružnica v Selcih uljudno prosi društvo v Ljubljani za predavatelja, k občnemu zboru. Občni zbor se vrši na praznike ali nedeljo po prvi sv. maši v Krekovem domu to je po 7 uri zjutraj. Datum naj določi društvo samo, ako mogoče že pred prazniki, ter objavi v Sadjarju št. 12 (to tudi ako nikakor ni mogoče poslati predavatelja). V slučaju, da bi bil predavatelj na razpolago pozneje, Podružnica želi, da bi bila tema predavanja "Obnova starih sadovnjakov". Predavatelj bi moral v Selcih prenočiti, odpeljati bi se mu bilo iz Ljubljane z vlakom okrog 7 ure zvečer, od tega vlaka vozi avtobus do Selc, pri izstopu ga že sprejme kdo od odbora. Prosi se tudi, da se sporoči podružnici čimprej kako se je določilo, ter da določeni datum ostane neizpremenjen, ker potem bega članstvo ter je potem udeležba slaba. Za podružnico Jos. Peternelj".

Josip je torej podpisoval v imenu podružnice in je bil nedvomno njen zaslužni član! Za svoj trud je bil celo denarno nagrajen, o tem pričata vnosa med kmetijskimi dohodki 20.3.1932 "za sotrudištvo pri Sadjarju 40" in 26.6.1932 "za sotrudištvo pri Sadjarju 50". Tudi za člane naročeni izvodi glasila društva so bili poslani na Peternelja. O tem priča dopis Sadjarskega in vrtnarskega društva v Ljubljani št. 2396 Peternelju z dne 31.12.1934:

"Na Vaše cenjeno naročilo z dne 25.12.t.l. Vam danes z obratno pošto pošiljamo 6 izvodov šte. 8 letošnjega letnika na Vaš c. naslov in 1 izvod iste številke na Peternelj Gabrijela, Italia. Z odličnim spoštovanjem: Tajnik

Priloga: račun"

Iz računa je razvidno, da je Peternelj plačal tudi bratov izvod. Peternelj si je verjetno dopisoval s **Sadjarsko in vinarsko šolo v Mariboru**, med ohranjenimi dokumenti je z njegovo pisavo na šolo naslovljena modra pisemska ovojnica.

Josip je bil raziskovalec v pravem pomenu besede. Imel je disciplinirane metode. Izdelal je načrt

– skico vseh parcel, ki so bila del posestva. Izdelal je tudi skico, po kateri je leta 1927 za Soro **posadil 123 divjakov in jih cepil**, o njih z vso natančnostjo vodil knjigo o tem, od kod je bil divjak, kaj je cepil nanj in kako je posamezno sadno drevo gnojil. V glavnini so bile jablane. Ni mogoče z gotovostjo trditi, da je Josip zasadil kako sadno drevje tudi na Kozličevcu. Vsaj nekaj jablan sta tam zasadila že Ljudmilina starša. To potrjuje prej omenjena izročilna pogodba iz leta 1921, s katero si je Terezija Čemažar v dosmrtni užitek zadržala jablanovo deblo "Čebular" na Kozličevem. Očitno pa je Terezija Josipu le dovolila poseg na starih drevesih; na posebnem listu je ohranjen tale Peterneljev zapis s svinčnikom:

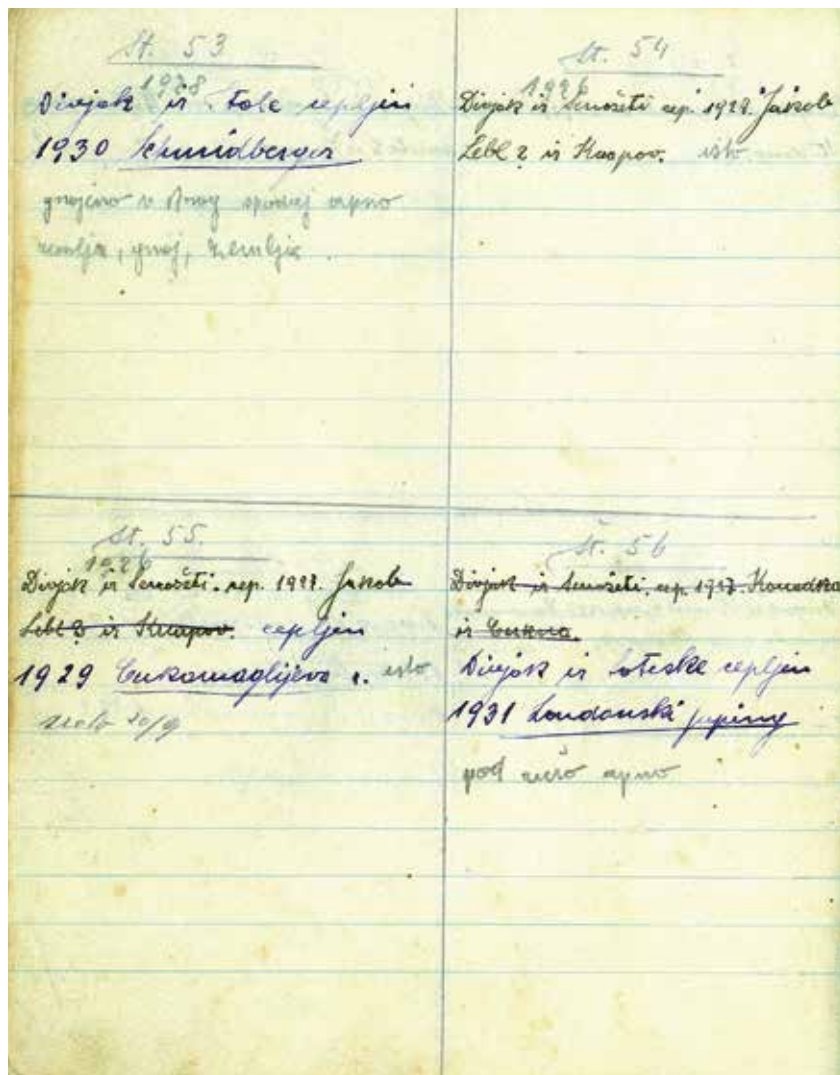
"Največja jablana na Kozličevcu = precepljena: 1933 z sortami. Voščenska, Jonatan in Bojkovo. 1934 z sortami Kemperlov prtilični, Ontario, Tropist, Sovke (bob) in sladke iz Cerkna (v oko) Beličnik" in "Jablana pri Zaplotarjevi njivi = precepljena l 1935 od kozolca proti cesti naokrog z sortami Cesar Viljem, Boskopski kosmač, Orjaško bojkovo in Veberjev rambur".

Jablane je precepil Josip, na enem drevesu več sort. Sorte jabolk je spoštljivo pisal z veliko začetnico. Starih jablan na Kozličevcu se spominjava tudi oba z Rudijem. Po komasaciji zemljišč v Selcih so prešle v drugo last, nobena pa se ni ohranila do danes. Od Josipovega nasada sadnega drevja za Soro je danes ohranjena le ena sama jablana. Njegovi nasledniki so nasad sčasom namenoma zmanjševali, saj niso več vedeli, kam z ogromnimi količinami sadja. Enkrat so v Fructal prodali za velik tovrnjak s prikolico kar 16 ton jabolk. Iz knjige stroškov je razvidno, da je Peternelj 18.4.1932 kupil še 300 divjakov. Nakup se verjetno nanaša na Jožetovo informacijo, da je njegov oče menil, da je za razvoj sadjarstva v Selcih potrebna **drevesnica**, in je skupaj z nekaj somišljeniki kupil mrežo za ograditev zemljišča za ta namen. Divjake je verjetno cepil kar sam in morda s prodanimi drevesci vračal

delež družabnikom: 23.5.1932 med kmetijskimi dohodki "Anžicov za dve drevesci 14". Cepiče je očitno tudi prodajal, med kmetijskimi dohodki najdemo 13.3.1933 "za cepiče in Dobrauc Stajers. 14". Morda je cepljene divjake prodajal že prej, 21.6.1925 je med kmetijskimi dohodki "Petrov Peter za sortnice 350".

Peternelj je svoja sadjarska opazovanja in spoznanja beležil. V sadjarju in vrtnarju III/1934 je bil objavljen njegov članek z naslovom Razna opazovanja. Iz članka je razvidno, da ga je napisal že leta 1933, da je gojil tudi hruške in da so

njegovo pisavo slabo brali: namesto "s plohetom" je natisnjeno "s planetom", a zagotovo je oral s plohetom. Ohranjeni nedatirani rokopis, očitno osnutek, gosto popisani dve strani in pol od roba do roba, kaže na Peterneljev studiozni, raziskovalni pristop do sadjarstva. Če je bilo tudi to besedilo, namenjeno uredniku, napisano na razrezani veliki, rjavi pisemski ovojnici pošiljatelja Umetniška propaganda odpravnitvo Loka p. Zid. most prejemniku Gosp. Peternelj Josip, morda objavljeno v glasilu sadjarskega in vrtnarskega društva, nisem mogla ugotoviti.

Evidenca o sadnem drevju

sovražniki potrebni najboljši preparati, kajti ne samo, da le ti dobro delujejo (torej: vplivajo, a ne škodujejo), ampak zadostuje tudi manjša gostota in podražitev primeroma ni tako velika.

Nekaj pa je, česar še ni spoznal vsak naš sadjar, da namreč ni vseeno, s čim škropi, temveč tudi nikakor ni vseeno, kakor škropi. Morebiti vzame najboljša sredstva, a ima nepripravno škropilnico, in glej učinek: brozga se razliva po deblu, po tleh, nižje veje so vse mokre, trava pod drevesom je mokra — le tam, kjer je treba, ni škropiva.

Zato mislimo, da je potrebno poudariti, kako ravnajmo pri škropljenju. Škropimo visoko in z močnim pritiskom, tako da se tekočina razprši v drobno meglo, ki obvijte celo drevo, vse najtanjše in najvišje vejice in prodre v listje in skorjo. Tako se vsa površina, predvsem listja, popja oz. plodov in rodnega lesa pokrije s prav fino plastjo strupa, in sicer globoko v vse odprtine in se tako vsa golazen pokonča. Treba je torej znati škropiti, prav tako kakor je treba znati obrezovati, znati čistiti itd.

Ne moremo pa opraviti dela dobro brez dobrega orodja. Škropilnica pa žalibog ne spada med ono orodje, ki le malo stane in ki ga povsod dobimo. Zato je treba pri izbiri dobro pomisliti. Na kaj pa naj vse pazimo, preden se odločimo?

— »Ja, dobra naj pač bo!«, pravijo. Ja, dobra naj bo: v našem slučaju torej naj nam omogoča, da dosežemo najvišje vejice, niti ena vejica ne sme ostati neškropljena, kajti sicer se mrčes tja zateče, in prav na drobno naj razpršuje. Da bi dobro pršila, naj deluje z visokim pritiskom. Najmanjši pritisk, s katerim naj škropimo, naj bo 2 do 3 atm., in ker pritisk med delom pada, naj brizgalnica dela s kakimi 4, bolje 5 atmosferami. Brizgalnica naj ima manometer (pripravo za merjenje pritiska). Da bi dosegli visoke veje, jo opremimo z dolgo bambusovo cevjo.

Seveda ima taka škropilnica tudi svoje senčne strani. Kakor pravijo, »dober konj ima sto muh, slab pa le eno: da je za nič«. Največja muha je pač ta, da je draga, kar pa ima seveda svoj vzrok: pri močnem pritisku naj dela dolga leta in vedno enako dobro. Zato je treba skrbne izdelave, in to stane. Kakor pač vsak izmed nas ve: težko si nabavim kaj dobrega, ali potem tudi nekaj imam. Le redke so tovarne, ki se jim je posrečilo zgraditi izborno škropilnico, in še manj jih je, ki bi jo dajale razmeroma poceni. Še nečesa ne smemo prezreti: vsako orodje

zahteva svojo nego, posebno pa tak aparat, kakor je škropilnica.

Dobre škropilnice smo videli, da uporabljajo že dokaj let podružnice Sadjarskega in vrtnarskega društva, sadjarska in vrtnarska šola v Mariboru in hmeljarsko društvo v Zalcu.

Morda bi si naši sadjarji lahko stvar tako uredili, da bi jih po dva ali več nabavilo eno tako škropilnico, ali pa da bi eden hodil proti odškodnini drugim škropit. Marsikomu bo težko izdati tisoč in nekaj sto dinarjev — toda treba bo vgrizniti v to kisko jabolko, da bodo lahko jeseni drugi vgriznili v naša lepa in zdrava jabolka. Baš zato, ker so tako težki časi, bo vsak »Jurij«, ki ga dobimo za prvovrstno sadje več, prav dobrodošel.

Peternelj J., Selca:

Razna opazovanja

Jubilejna številka »Sadjarja in vrtnarja« nas je presenetila. Pričakovati je bilo dolgo-veznih življenjepisov, toda nič tega. Samo, kar je bilo nujno potrebno. Naši voditelji so se to pot posebno izkazali s svojimi izkušnjami. Da, da, izkušnje, praksa, to drži! Priznati moramo, da se je napravil v tem pogledu velik korak naprej. Z napakami in uspehi v naš list, tako bomo najprej na cilju!

V nasadu, zasajenem 1927., mi je voluhar redno vsako leto pokončal 3 do 4 drevesca popolnoma, deloma pa še več. Lansko jesen (1932) sem z lopato (najboljša vilasta lopata) odkril vsem drevescem koreninski vrat (koren), očisti z zidarsko žlico vse glavne korenine 20 cm ali še bolj na dolgo ter jih obložil s stolčeno steklovino $\frac{3}{4}$ do 1 kg na drevo. Letos (1933) nisem opazil nobenih poškodb od voluharja, torej je trud plačan že prvo leto, drevesca pa so zavarovana tudi za pozneje čase.

V istem nasadu sta dve jablani, carjeviča, cepljeni pri tleh, deblo enega boleha za rakom, katerega na noben način nisem mogel ozdraviti. Sedaj poskusim Dolinškov način. (Glej članek »Sadno drevje je lačen« v jub. štev. str. 192.) Sadu še nista pokazala, medtem ko je poleg vsajeni divjak, cepljen dve leti pozneje (1929) s cepiči od prej omenjenih dreves rodil letos že drugič, tako, da mu je bilo treba vejice privezati. V tem nasadu je prva zarodila ananasova renetta in sicer tri leta zaporedoma. Cvetela bo tudi prihodnjo spomlad.

Škropljenje z bordoško brozgo l. 1932. je bilo zelo uspešno, listje lepo temno zeleno je ostalo na drevju do pozne jeseni, kar je največ pripomoglo, da se je cvetno popje spomladi 1933 lepo razcvetelo. Letošnje škropljenje z bordoško brozgo ni pokazalo takega uspeha; tudi poskušnje z žvepleno apneno brozgo se niso obnesle. Vse to bo najbrž pripisovati vremenu, ker se škropljenje ni moglo pravočasno vršiti. Da je drevje letos rodilo, je bolj pripisati lanskem škropljenju nego letošnjemu. Škropljenje s finim razpršilnikom je mnogo bolj učinkovito nego s curkom, zakaj, uspehi so bili na spodnjih vejah večji nego v vrhovih. Nekaj češpljevih dreves sem poškrupil po pomoti z nosprasenom brez dodatka apna ter jih skoro uničil.

Pri okopavanju krompirja sem s planetom izruval dve spomladi vsajeni drevesci, kateri sta že odgnali 10 cm dolge poganjke. Brez upanja sem jih posadil nazaj, močno zalil in glej! jeseni ni bilo nobene razlike med ostalimi. L. 1929. sem pri okopavanju drevesc trem pognojil z mrhovino. Dve sta se letos že posušili, eno komaj še životari. Spomladi 1932 precepljena hruška s cepiči neke zgodnje sorte je letos 1933 že rodila, torej čez dobro leto dni. Cvetno popje je napravila koncem mladik. V drevesnici se bom moral pogoditi z voluharjem, da odstopi od svojega deleža. Ako ima kdo glede tega izkušnje, da drže kakor Levstikovi »Mazači« v jubilejni številki, naj sporoči v našem listu.

Josip Strekelj, Ljubljana:

Razmnoževanje cvetlic s potaknjenci

V blagodejnem upanju na novo življenje se nam obudi spomladi največje zanimanje za cvetlice. Ljubitelj cvetlic v tem času presaja, seje in pripravlja potaknjence za nov naraščaj. Na starejših lončnihah narežemo spomladi lahko toliko potaknjencev, kakor nikdar kasneje v letu, razen morda na večletnih nageljnih, ki jih v juliju dobimo na odcvetelih steblih kot zalistnike in pri kraljevih begonijah, ki jih poleti razmnožujemo z listi in z listnimi deli. Trgovski vrtnar, ki ima topel cvetličnjak, ni tako navezan na čas, kakor ljubitelj, ki nima te naprave. Za rast in dober uspeh potaknjencev je potrebna primerna priprava potaknjencev, zemlja, posoda, toplota in vlaga.

Potaknjence pripravimo na ta način, da ga na spodnjem koncu gladko odrežemo tik pod popkom. Ob popku je namreč nakopičenih največ hranilnih snovi, zato na tem mestu najraje odžene korenine in rana se popolnoma zaraste. Spodnje liste odrežemo na kratek pecelj, da omejimo izhlapevanje; le zgoraj pustimo enega ali dva. Pri nageljnih pustimo zgoraj 4 do 5 listov, če so pa predolgi, jih za $\frac{1}{3}$ skrajšamo. Marsikateri ljubitelj precepi spodnji konec potaknjenca čez sredo in v precep vloži ovseno zrno v veri, da ovsove korenine hranijo potaknjence. Toda ta pa je bosa. S precepom sicer razdražimo staničevje za rast korenin, je pa povsem nepotreben, ako so drugi pogoji ugodni. Mesnate potaknjence, kakor pelargonije, pripravimo dan prej, da se rana zasuši, potaknjence od kakte pa celo 8 dni. Tistim, ki imajo obilico mlečnega soka, n. pr. fikus in oleander, izperemo v čisti vodi rano preden jih posadimo. Dolgost potaknjencev bodi največ 10 cm.

Zemlja za potaknjence mora biti peščena. Pripravimo jo iz dveh delov peska in enega dela humozne prsti. Potaknemo jih v zabožke ali lončke le tako globoko, da trdno stoje, kajti čim bližje površja je spodnji del, tem prej odžene korenine. Tako posajene postavimo na toplo med okna, ki jih zasenčimo s papirjem. Se boljši bo uspeh, ako vložimo zemljo samo do polovice posode, da segajo potaknjenci pod rob. To pokrijemo s šipo in vrhu šipe pa položimo za senco kos papirja. Poleti, ko je dovolj toplote imamo tako posajene in pokrite potaknjence na prostem. Ogljikova kislina, ki se nabira pod šipo v posodi, deluje zelo ugodno na nasad. Prav dobro se nam posreči, ako nasadimo potaknjence samo v krogu ob notranjem robu lončka, ki se pa roba ne smejo dotikati.

Zalivamo tak nasad vedno le o opoldanskih urah z mlačno vodo. Roso, ki se nabira na steklenem pokrivalu, večkrat obrišemo, da ne kapljajo, zlasti ponoči, mrzle kapljice na sadike.

Najprimernejša toplota za ukoreninjenje in rast potaknjencev je 20—25° C. Čim začno tisti, ki so bili ob nasadu pokriti, odganjati, jih z zračenjem polagoma utrjujemo.

Polgme, kakor oleander, fikus, aralia, aukuba, ki se težko vkorenijo, silimo v vodi. Vložimo jih v male stekleničice v vodo ter zgoraj ob mladiki začepimo odprtino s čebelnim voskom, da imajo mirmo stojo in da ne uhaja iz stekleničice ogljikova kislina. Na toplem se kmalu pojavijo korenine, na kar tako ukorenjene varno posadimo v lah-

"Za občutljive vrste dolgo deblo ker gre za zadevo ki jemlje marsikaterem sadjarju veselje do sadjarstva. K tej razpravi je gos. urednik povabil v prvi vrsti drevesničarje na kar so nekateri že odgovorili. Prosim g. urednik sprejmite še mnenje praktičnega sadjarja k tej zelo pomembni anketi. Gos. Priol in Dolinšek se strinjata v tem da izmed 1000 semenjakov podeduje oziroma rodi žlahtne sadove le nekaj tj. 4-5 rastlin ostali da rodijo trpko sadje t.j. lesnike ter da nam to ne more biti jamstvo da bo tudi deblo odporno. K temu je treba pripomniti da se je drevje s trpkim sadom samo izgajalo in kljubovalo vsem vremenskim in živalskim nepravilnostim skozi 100000 ali kdo zna koliko let. Zopet pa je istina da bi vso žlahtno drevje brez človeške pomoči v par stoletjih izumrlo. Torej to znači da drevo ki rodi trpek sad ima gotovo več odpornosti v sebi kakor drevo z žlahtnim sadom. G. Prijol omenja, da divjak bolj napadajo tudi razne uši to gotovo zato ker je sok bolj zgoščen kar tudi napravi les odpornejši. Pri nas dela največjo škodo na deblih zima oz spomladanski mraz proti kateremu se ne moremo bojevati med tem ko druge bolezni in škodljivce sami lahko preprečimo. Omenim še da po moji izkušnji pridejo v poštev za cepljenje u kroni le stare vrste jablane ker hruška je odpornejša. Zato pa gotove vrste najboljše na divjak ker pa je vzgoja divjaka precej težka pa naj se drevesničarji odločijo za kakšno drugo trpežno vrsto. Po mojih praktičnih izkušnjah je zame več vredno drevje cepljeno na divjak za polovico, tudi ako je malo krivo saj glavno je radi sadu ne deblo. Prepričan sem da je se mnogo sadjarjev tega mnenja zato pa bi drevesničar s cepljenjem v krono na divjak sicer mogoče za 1-2 leti zaostal za kar pa bi drevca računali polovico dražje pa bi bilo ustrezno njemu in sadjarjem ter sadjarstvu.

Slično kakor g. Pognejcu se je primerilo tudi meni saj nekateri že sploh obupavajo nad vzgojo sadnega drevja drevo z veseljem goji spočetka nato deblo doraste že toliko da bi rodilo in kakšno razočaranje ves trud je zaman krona lepa zdrava deblo pokvarjeno...op.p. rokopis je slabo čitljiv) Gotovo je da...(op.p. nečitljiva beseda) nasad dobro oskrbovan prenese več kakor slabo oskrbovano staro drevje. Da je oni nasad slabo oskrbovan priča dejstvo ... (op. p. rokopis je slabo čitljiv). V dokaz zabeležim naslednje: na svoji parceli sem zasadil l 1925 15 pri tleh podtaknjenih drevesc usa deblo se že več ali manj pokvarjena od mraza leta 1926 pa sem zasadu ...(op.p. tu je rokopis nečitljiv) 180 divjih debel od ker ni kerpetnu 1 poleg te parcele je bilo pred 30 leti vsajenih 22 drevesc od teh je že več zamorjenih ostala so zapisana smrti krone zdrave deblo pokvarjena 150 m od tam je v eni vrsti bilo vsajenih 1919 18 drevesc kako so se lepo razvijale danes je use uničeno krone lepe deblo pokvarjena in še in še. K temu še to da se prav tam vmes in u bližini nahajajo pravi velikani jablanovih drevesc cepljenih na divjak. S tem še ni dokazano da se divjak zmerej sponese vendar odpornejši je in po mojem mnenju bi se gotove vrste v prid sadjarstvu sploh ne smele cepiti drugače kakor v krono. Z mehkužnimi drevesci izgubljajo vsako upanje nad uspešnim sadjarstvom.

Za g. drevesničarje bi še pripomnil da divje deblo se od žlahtnega razločuje in s tem bodo gotovo kupce lažje prepričali o res trpežnem deblu kakor pa drevce cepljeno na žlahtno odporno deblo. Lepo rastoče divjak bi se cepilo u krono slabše pri tleh tako bi zadovoljili kupca ki se ozira po dobrem blagu in kupca ki mu je mar samo eno. Želeti bi bilo ako nismo g. urednik v nadlego da se v tej zadevi oglasi še kodo izmed sadjarjev."

Peterneljeva sta skrbno vodila tudi **rodovnik za govejo živino**. Da sta živino redila po modernih principih, pričajo tudi v Josipovem rokopisu skupaj z navodilom, naslovljenim "*Kako je meriti*", ohranjene posebne tabele za izmerjanje žive teže živali, posebej za teleta planinskih in za mlado govedo in krave plemenskih pasem, z zanimivimi pojasnili na hrbtni strani, za bika plemenskih pasem in "*za voli plemenskih pasem*". Tradicionalni živilski krmi sta Peternelja dodajala novodobna krmila – 20.2.1929 "*25 kg ribje moke 350*", 26.3.1929 "*20 kg lanenih tropin 4,50 – 90*" itn.

Vse, kar je Josip delal, je domislil in dotuhtal do zadnje podrobnosti, tudi ponoči, vse je menda narisal in zapisal, izdeloval je tudi makete. Njegov **raziskovalni duh je bil neustavljiv: želel si je poenostaviti dela, ročna nadomestiti s stroji, zmanjšati trud in človeku prihraniti muke pri delu, boril se je za večjo produktivnost. Posledica takega Peterneljevega raziskovanja pa so bili njegovi izumiteljski izdelki**. Produktivnost je bila menda takrat na Kranjskem na nizkem nivoju: 85 % ljudi je obdelovalo zemljo, ljudje so garali, da so pridelali hrano za svoje in za potrebe preostalih 15 % prebivalcev. Poenostavljeno bi morda lahko rekli, da je bila takratna država nerazvita in njeno ljudstvo neuko. Josip je cilj na

povečanje pridelave hrane in sprostitvev človeških kapacitet, na to, da bo človek lahko sproščene kapacitete posvečal še čemu drugemu, sproščal svoj intelekt. Kot pravi Jože, je šlo takrat pri pridelovanju hrane za problem, ki je pestil Evropo. V Ameriki je bila takrat situacija drugačna: tam ni bilo bajtarjev, tam zemlja ni bila razdrobljena, tam so bila polja prostrana, človek se tam ni mučil z vzrejo živine za hrano, saj so vsake toliko gonjači prignali čredo bivolov iz divjine. Proste potenciale so tam lahko posvečali rudnikom, industriji. Josipova raziskovalna žilica se je torej vrtela okrog takratnega temeljnega problema in je bila v tem, vsaj v mikro okolju, nedvomno zgodovinskega pomena. Morda se tega sam takrat ni zavedal, a nedvomno je bil Josip Peternelj za tisti čas neke vrste prosvetitelj. Za kaj konkretno je od županstva konec leta 1933 prejel denarno nagrado, ni mogoče ugotoviti: vnos med dohodki 31.12.1933 "*Nagrada na županstvu 300*".

Josip je v le 12 letih življenja na posestvu v **Selcih** naredil ogromno, nekatere stvari je postavil na novo, druge moderniziral. Na posestvu je **postavil štiri nove objekte: hlev v senožetih** za hrambo sena, od tam so ga po potrebi pozimi s sanmi vozili v dolino; **drvarnico na betonskih podstavkih**; svojo inovacijo, t.i. **vezan kozolec** in

Rodovnik goveje živine

I. Reprezentativna ra Felca plemenstvih pasu

Femeljno število dolgot = Obseg		Klasifikacija	Femeljno število ra dolgot = obseg		Klasifikacija	Femeljno število ra dolgot = obseg	
am	Kiva čira ng		am	Kiva čira ng		am	Kiva čira ng
00			90	63.0	0.5	120	155
1			1	65.5		1	160
2			2	68.0		2	165
3	21.5	0.4	3	70.5		3	170
4	22.5		4	72.5		4	175
65	23.5	0.4	95	74.5	0.5	125	180
6	24.5		6	77.0		6	184
7	25.5		7	80.0		7	189
8	27.0		8	82.0		8	194
9	28.5		9	84.5		9	199
70	30.0	0.4	100	87.0	0.5	130	204
1	31.0		1	89.5		1	209
2	32.5		2	92.0		2	214
3	34.0		3	95.0		3	219
4	35.5		4	98.0		4	224
75	37.0	0.4	105	101	0.5	135	229
6	38.5		6	105		6	234
7	40.5		7	108		7	239
8	41.5		8	112		8	244
9	43.5		9	115		9	249
80	45.0	0.5	110	119	0.5	140	254
1	47.0		1	122		1	260
2	48.5		2	125		2	260
3	50.0		3	129		3	272
4	51.5		4	132		4	277
85	53.5	0.5	115	136	0.5	145	282
6	55.5		6	139		6	287
7	57.0		7	143		7	292
8	58.5		8	147		8	297
9	60.5		9	151		9	302

Tabele

Dogovor

sklenjen med g. J. Petermeljom in k. inoj. Fr.
Šparovcem, da se na postavitvi lesene lupe
na vrtu g. Petermela po olovnem načrtu, in
sicer;

g. Fr. Šparovec se ravno postavitve lesene lupe,
ki bo 11. m dolga in 6.00 m široka, ter poteka
ti se domaćim opetko kubi kot je ima. Sve vrstih
opasov na odgovornjem ceno 13000 K.

Konoba mora biti gotova do srednjunja.

Posst g. J. Petermelj presterba vse potrebni
materijal na bnostr, ter prevesami odgovor,
most pa istega, da bo dober in razrat.

Ljeka, 3. maja 1924

Fr. Šparovec

k. inoj.

Josip Petermelj

pri opekarni ogromen nadstrešek pred pečjo.

Jože se spominja načrtov in maket, ki jih je oče za vse to najprej izdelal. O izdelanem načrtu za **drvarnico** govori ohranjeni dokument o dogovoru, ki sta ga 3. maja 1924 sklenila Peternelj in Franc Šparovic, oblastno izprašani tesarski mojster iz Selc:

"Dogovor, sklenjem med g. J. Peternelom in tes. moj. Fr. Šparovec oba Selc za postavitev lesene lope na vrtu g. Peternela po danem načrtu in sicer: g. Fr. Šparovec se zaveže postaviti leseno lopo, ki bo 11 m dolga in 6.00 m široka, ter pokriti z domačo opeko kolikor jo ima brez vsakih opažev za dogovorjeno ceno 13.000 K. Stavba mora biti gotova do sredi junija. Posest. J. Peternel preskrbi ves potrebni material na mesto, ter prevzame odgovornost za istega, da bo dober in zdrav."

Zanimivo je tesarski mojster v dokumentu napačno zapisal ne le Peterneljevo, ampak tudi svoje ime, saj je v žigu zapisano *"Franc Šparovic"*. Čitljiva podpisa: *Jos. Peternelj, Fr.Šparovec*. Izpolnitev dogovora potrjuje vnos v knjigi stroškov 30.6.1924: *"Naprava drvarnice (Šparovcu) 13.000"*. Zanimivo pa je, da med evidentiranimi dohodki 30.6.1924 najdemo *"Šparovec za opeko 13.000 K, poravnano na drvarnici"*, torej kompenzacija.

Obstoječe objekte in naprave je Peternelj renoviral in moderniziral: že prvo leto je renoviral opekarno, leta 1928 pa se je lotil **prenove oz. prezidave hleva**. O tem priča z roko napisano in z žigom Občinskega urada Selca opremljeno pismo, podpisano J.Šmid: *"Rešujoč Vašo prošnjo z dne 4/3 28 in z ozirom na kom. ogled na tem mestu, ki se je vršil dne 7/3 28 kjer se je ugotovilo, da proti nameravani prezidavi hleva ni iz javnopravnih ozirov kot tudi ne od strani navzočih mejašev nobenega ugovora, daje se Vam zaproseno stavbeno dovoljenje. Stavbena pristojbina v znesku 10 Din je plačati v 8 dneh. Županstvo Selca 8/3 1928"*. Na stavbe v posesti pa je bilo takrat očitno potrebno plačati tudi dajatev oz. davščino, imenovano zgradnina. Prezidava hleva je leta 1928

dokumentirana tudi med stroški: 18.3. *"stavbeno dovoljenje 10, okno za hlev 115"*, 15.5. *"žganje za zidarje 31"*, 22.5. *"Kašmanu cement 116, 500 kg apna a K 50 - 187.50"* (Bobkov ata mi je povedal, da je bila Kašmanova trgovina v Škofji Loki železnina), 4.6.1929 *"železje za hlevska okna 56 delo od 4 okenj in hl. urat 310, barva za 85"*, 19.8.1929 *"4 vreče cementa a Din 56 - 116"*, 27.9.1929 *"200 kg cementa 116"*, 6.12.1929 *"Račun pri Potočniku, cement, šipe in dr. 288"*. Ni mogoče ugotoviti, ali je Josip že prej, ali pa šele ob prenovi hleva naredil in po vsem hlevu speljal betonske **napajalnike za živino**, ne glede na zabeleženi strošek 1.12.1924 *"popravilo šterne 90"*. V vasi seveda takrat ni bilo vodovoda. V veži je bila šterna. Josip je v hlevu naredil rezervoar, ki se je poln sam zaprl in izprazen odprl. Iz rezervoarja se je voda stekala v napajalnike. Kdor je prišel k šterni po vodo, je najprej "nacugal" v prazno, dejansko pa s tem najprej napolnil rezervoar, če je bil prazen. Je pa v sklopu prenove hleva očitno naredil tudi **posebne vrste, za tiste čase hudo napredno gnojno jamo**: Jože pravi, da je bila zabetonirana, da se je spodaj zbirala gnojnica, zgoraj pa je ostajal gnoj. Vmes je Peternelj očitno vgradil rešetke, v podporo temu govorijo stroški - 20.2.1929 *"drat 18.50 mreža 29.50"* in 26.3.1929 *"rešetki za gnojnico 78 ketna 10.50"*. Za inovativno rešitev je Josip očitno prejel posebno nagrado: med dohodki je 27.5.1930 *"Nagrada za gnojno jamo 435 Din"*.

V hiši so imeli že pred Peterneljevim prihodom električno razsvetljavo, o tem pričajo vnosi 4.4.1923 *"električna luč 192"* (op.p. pa vendar so uporabljali tudi petrolejke - 15.11.1923 *"Petrolejeva kangla 68"*, 2.7.1923 *"od luči 192"*, 25.11.1923 *"žarnica 96"*, 30.10.1925 *"za luč Šturmu 2 meseca a K 32 - 128"* itn. 5. decembra 1931 je Josip pri Francu Kemperlu, lastniku elektrarne in trgovcu na Češnjici, kupil ogromno materiala. Verjetno se je takrat lotil **temeljite prenove električne napeljave v trifazno**, o čemer mi je pripovedoval Jože. Temu v prid govorijo stroški 31.12.1932 *"stroški električne napeljave: motor*

6.369, razsvetljava in motor 748, štev 10m a 6 Din - 60". Tudi Kemperle je Petermeljevo ime zapisal napačno - Petermel Joško. Električni števec je imel Petermelj očitno najprej v najemu - 31.1.1933 "januar 11,65 po 4,40 luč - 51,26 trošarina po 0,70 - 8,16, števec 614,16", 1.3.1933 "od luči in števca najemnina 40", a je morda 1.10. istega leta števec kupil "števec 280"; morda pa zneski govorijo le o porabi in plačilu elektrike po števcu. Jože se motorja dobro spominja in pravi, da je oče kupil trifazni električni motor, kakršnega so takrat uporabljali za slamoreznice. Sam ga je kasneje s pridom uporabljal pri svojih raziskovanjih, na primer za svoje gibljive jaslice, ki so jih kot čudežne k njim hodili gledat iz vse vasi. Ker je bil motor velik in težak, ga je Jože namestil kar v izbi nad "hišo" in v strop za napeljavo navzdol, v "Bohkov kot", zvrtil luknjo.

Jože ve povedati, da je oče staro črno kuhinjo preuredil v "belo kuhinjo, obloženo z belimi kahlcami", keramičnimi ploščicami, z vzdanimi novimi okni iz macesnovega lesa. Če se to ni zgodilo že prej, potem je bila kuhinja prenovljena leta 1933. V knjigi stroškov verjetno o tem pričajo naslednji vnosi: 13.11.1933 "štedilnik v Kranju 1.200 železje za okno v kuhinji 90, šipe za okno v kuhinji 128", 20.11.1933 "zidarji pop. kuhinje 10 dni a 28-280", 3.12.1933 "Pavlicovemu delo v kuhinji (za op.) 530" in šele 4.7.1934 "H Blažet 700 z.op. za delo v kuhinji".

V knjigi stroškov najdem med 7. in 15. julijem 1934 vnose "vino za tesače 6", "žganje za tesače 3", "od žebeljev 4", "otrokom od pokr. strehe 9", opombo: "delali kozolec na Gorenpol". Jože mi do potankosti opiše očetovo inovacijo vezanega

ELEKTRARNA • FRANC KEMPERLE • ČEŠNJICA

Dne _____
Prostost dne _____

Količina	Vrsta materiala	Za vrsto		Števec	
		Dne	p	Dne	p
86	m. grde hlastra šir 6 mm	10	150		
8	kom. izolatorjev N 80 a podgoranci		25		
3	prilagodilni električni priključki 6-16			10	
	drvoščekih izdelanih porc. avodolci 135 mm				175
	enostavnih				175
	ravnilih				MT 56
	m. NBU vrste voda 2 x 6 mm				
	kom. enopolihi hišne-priključni vzdrževalci 8 amp.			182	
				10	
1	trilobnih			26	350
	trilobnih izdeli št B-4 a varovalniki				240
	št B-6 lista varovalni				
	m. armirane izolatorje svet 15 mm	2,20	3,20		
	135 mm	2,20	3,20		
4	kom. enopolihi porc. avodolci a nastavkov 34 mm	2,20	3,20		
8		2,20	3,20	4	
	ravnilih			16	1,20
				135	
8	enostavnih izdelanih vzdrževalci L 65				10
	porcelanastih vzdrževalnih stolčkov				
	izdelanih na enopolni kabel	50	20		
2	m. NGA izolirane šine 25 mm	280	1050		
9		15		175	150
	PI.	75			
		15			
160	NBU vrste voda 2 x 25 mm	160	1400		
14		160	3130		
2470	2 x 15	110	2050		
	NCHA enopolnega kabla 3 x 25 mm	51	26		
	2 x 15	31	117		
	2000. vrste 160	350	220		
	vrste 2000. vrste 130	1	5		
	20. vrste 100	1	5		
	ponudni in drabihi material				
	materialni deli				25
Vrsta:			3500		
			38850		
			346		
			110		
			46750		
			3650		
			35750		

Vrsta: 3500

Motor 3xW. 200/200 W Komp.

ELEKTRARNA • FRANC KEMPERLE • ČEŠNJICA

Dne _____
Prostost dne _____

Količina	Vrsta materiala	Za vrsto		Števec	
		Dne	p	Dne	p
240	m. NRAAN vrste voda 15 mm	240	2640		
748		748	2124		
720	NRAA	720	4200		
	2 x 15	720	4200		
	kom. porcelanastih vzdrževalci			350	4200
	ravnilih				
	ravnilih porc. avodolci MT 9				
	drvoščekih izdelanih priključki				
	trilobnih				
	kliki za obdelanje avodolci				
5	enopolihi vzdrževalnih stolčkov 6 amp.	50	270		
	izdelanih na 6 amp.				
	drvoščekih izdelanih 6 amp.				
	m. NBU vrste voda 2 x 15 mm				
	2 x 15				
1	kom. enopolnih vzdrževalci z izolirano vrsto	215	24		
2		26	24		
	enopolihi stolčkov 6 amp.			90	
	izdelanih na 6 amp.				
	drvoščekih izdelanih 6 amp.				
1	podobne vrste vrste 2000			20	
1	vrste 2000			10	
2	vrste 2000			20	
ponudni in drabihi material					
materialni deli					25
Vrsta:			3500		
			38850		
			346		
			110		
			46750		
			3650		
			35750		

Vrsta: 3500

Motor 3xW. 200/200 W Komp.

Dobavnici 148/I. in 148/II. z dne 4.1.32

kozolca: V tistem času so bili kozolci enojni, so bili "z bertham", pod katerega je lahko zapeljal voz s konjsko vprego, ali pa toplerji. Očetov kozolec na "Gorenpol" je bil kombinacija navadnega in toplerja. V topler je vgrajenega zelo veliko lesa, Josipu se je zdel potraten. Razmišljal je, kako ohraniti glavne karakteristike toplerja in obenem pri izvedbi ne porabiti več lesa kakor za "berth". Izdelal je hibridni kozolec, ki je bil širok in visok kot topler, zunaj pokritega dela je imel na vsaki strani še po dva štanta. Namesto lesenih podstavkov v zemlji je naredil betonske, napolnjene s skalami, v zemlji razširjene, gobaste, in namesto z lesenimi poševnimi oporami je kozolec sidral z jeklenimi vrvmi na razširjeni del betonskih podstavkov. Nesreča je hotela, da se je kozolec nekoč po Josipovi smrti v orkanskem vetru prevrnil. Jože meni, da je bil del betonskega podstavka za sidranje preplitev. Josipu nenaklonjeni sovaščani so se takrat menda privoščljivo muzali. Na mestu ponesrečenega kozolca stoji danes Tonetov topler, zraven njega pa še edina ohranjena Peterneljeva jablana.

Josipova ideja za **veliko nadstrešje pred pečjo pri opekarni** je bila velika pridobitev in izboljšava: pod njim so lahko delali tudi v deževnem vremenu, dež ni več prekinjal delovnega procesa. Pod nadstrešjem je bil ograjen oder, pokrit z deskami. Miza za izdelavo opeke je bila pod odrom, nanj so vodile tri stopnice. Odnášalci so pri mizi napolnjene modele podajali gor, drugi na odru je sveže polnjene modele razvrščal, druge pa "obrnul" in model po isti poti poslal navzdol tistemu, ki ga je "spral s sipo". Tesarski mojster Šparovic je neka tesarska dela pri opekarni opravil že leta 1930 – 9.2. "*Fr. Šparovcu tes. delo pri opek 2.200*", 10.2. "*Na žagi od remelcev za novo ostrešje 191*". Na izdelavo nadstreška pa se verjetno nanašajo tudi stroški leta 1933: 1.8. "*Blažetu za strešni model 10*" (verjetno maketa po Peterneljevem načrtu) in 1.8. "*kolek za naznanitev inženirja*", seveda pa tudi stroški leta 1934: 13.1. "*jeklo za svedre k opekarni 14*", 22.1. "*pri ogledu za ostrešje pri opekarni 24*", 4.2. "*Deske Lotriču*

11 a 1.50 Din 17", 5.2. "*žganje za tesače 19, žebliji 26 + 35*", 9.2. "*stavbeno dovoljenje pri opekarni 30*", 10.2. "*na žagi od remelcev za novo ostrešje 191*", 1.3. "*železje in vijaki za opekarno 159.50, Kašmanu 200 kg cem. (trbovelj.) 120*", 6.4. "*Gašper Šturm desk 60 plohi 8*", 11.10. "*vino za tesarje pri ceg. 17 (likof)*" in 30.11. "*Šparovcu od leg nov rušt 672*".

Josip je bil tudi **čebelar**. Ohranjeni so njegovi Letni pregled in deli Čebelarskega zapisnika za leto 1922. V Letnem pregledu Josip piše: "*Paša je bila do maja skrajno slaba. Začetkom maja pa do srede ajdove paše so čebele celi čas izvanredno brale. Imenitno je medil kostanj in babnik katerega je bilo to leto veliko kar je bila posledica lanske in letošnje suše in najbrže tudi, črva rjavega hrošča. V zimi od 1921-22 so prezimili vsi panji, prišla pa sta dva ob matice. Rojile so vse družine. Rojil je tudi en prvec (deviški roj) na kar pa je izrojen ostal brez matice.*" V istem malem zvezku najdem tudi zapis: "*Pustil sem 23 okvirjev z medom...19 bal papirja, drotu bodičastega, tri bale..., eno še ne izdelano os (podos)...*". Skrbno je zabeležil, kaj je pred selitvijo v Selca imel v Cerknem. Knjiga stroškov iz Selc sicer 26.3.1923 vsebuje vnos "*med 60*" a Peternelj je s čebelarstvom nadaljeval v Selcih, to potrjujejo vnosi 10.5.1923 "*stroški z prepeljavo čebel 2000 K*" in 23.12.1923 "*članarina čebelarskega društva 160*", 7.2.1924 "*razne potrebščine za čeb. panje 808*", 10.2.1925 "*sladkor za čebele 64*". Zgovoren, a hkrati zagoneten je tudi vnos med dohodki od kmetijstva 31.7.1930 "*za Eksportni panj 40*". Je torej čebele tudi izvažal? Jože pravi, da je **očel izdelal tudi posebno prevozno sredstvo za čebelje panje, tako z vgrajenim mehkim vzmetenjem**, da občutljive čebele ob prevozu ne bi občutile treslajev.

Kot napreden kmetovalec je Josip **eksperimentiral z umetnimi gnojili** in dokazoval njihove pozitivne učinke na pridelek. Vse eksperimentiranje je skrbno beležil. O nakupu oz. uporabi umetnih gnojil pričajo tudi stroški, npr.

20.2.1929 "50 kg kalijeve soli (90) 50 kg čil solitra -370", 19.7.1929 "100 kg superfosfata 50 kg kalijeve soli in vožna 220", 26.3.1930 "500 kg umetnih gnojil 845". Umetna gnojila niso bila poceni; za primerjavo: marca 1930 je 11 kg moke za kruh in kvas stalo 49, 80 kg koruze 128 din, vlak iz Ljubljane do Trate 7, vožnja s tramvajem v Ljubljani 6, vstopnica za kino 10, frizer 2 din. Kot priča pismo, datirano **Zagreb**, Trg Georgea Washingtona 3/II, Brzovjavni naslov "Agricola" - Telefon 56-70 dne 6. septembra 1934, je Peternelj sodeloval s tamkajšnjim **Agrikulturno-kemijskim uredom za kalijevo gnojenje**:

"Blagorodni gospod Josip Peternelj, Selce Pošta Škofja Loka, Dravska banovina. Vam pošiljamo

izračunano za gnojilni poskus na krompirju in Vas prosimo, da to v prilogi kar smo pisali o poskusu sporočite tudi drugim kmetovalcem, da vidijo da se krompirju /in pesi/ letno mora gnojiti z 40%no kalijevo sol, ker je to v korist in ne v škodo. Samo na ta način se več pridelava in boljše kvaliteta, se zamore deloma oblažiti sedanji težki položaj kmetovalca.

Isto Vam pošljemo nekaj posnetkov in upam da vam bodo ugajali, ker so še precej dobri.

Podpisani Vas prav lepo pozdravi in se Vam lepo zahvalim Vam ko Vaši gospe ženi za ljubeznivi sprejem pri Vas.

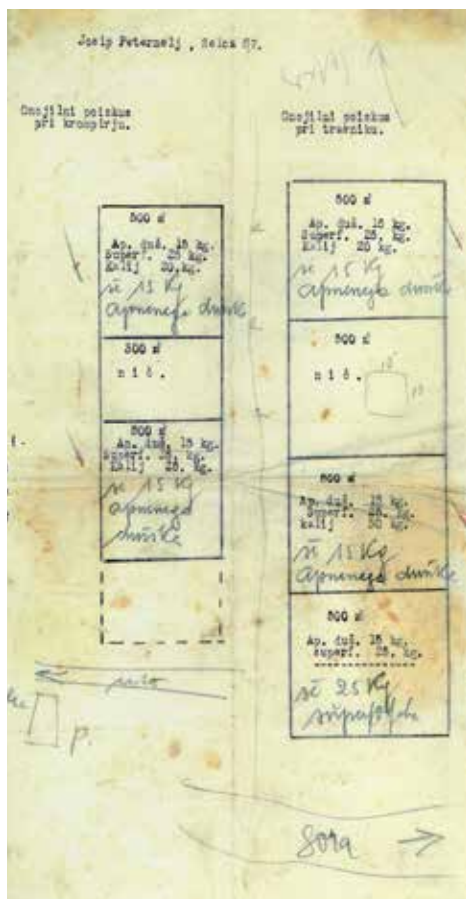
Z odličnim spoštovanjem se Vam priporočamo..

1 priloga

6 fotografij." (op.p. podpis ni čitljiv)

Vrsta gnojila	Količina	Datum	Opomba ali št. poskusa
Dama	19 21	1921	Krompir
"	21	21	Pisa
"	22	22	Plice
"	22	22	No. 1
"	19 21	1921	No. 1
"	22	22	" " 2
Super	22	22	" " 3
"	22	22	" " 4
Dama	22	22	" " 5
"	22	22	" " 6
Super	21	21	Medved
"	22	22	Krompir
"	21	21	Koruzni
"	22	22	Lova

Čebelarski zapisnik

Gnojilni poizkus s krompirjem: risba in fotografija - od leve Jože, oče Josip, Stanka, Milica

Jože se spominja, da se je fotograf, ki je dokumentiral gnojilni poizkus s krompirjem, v Selca pripeljal z osebnim avtomobilom. Z njim so se potem vsi peljali na polje, kjer je nastala fotografija.

Travnike se je po stari navadi posipalo s pepelom, Peternelj ga je za ta namen tudi kupoval - 20.3.1924 "Pepel mernik a K 30 - 845", 27.12.1931 "Jožu za 5 m pepela 20" itn. V začetku 30. let pa je **Josip sodeloval** tudi z zdaj že bivšo tovarno dušika v Rušah, takrat **Tvornico za dušik d.d. Ruše**, ustanovljeno 1918. O tem priča ohranjena dopisnica. Prav tako je na tem področju **sodeloval s kranjsko banksko upravo**, o tem pričajo ohranjena pisma: Načelnika kmetijskega oddelka Dravske banovine v Ljubljani št. 1935/5 z dne 30. marca 1933, po banovem pooblastilu:

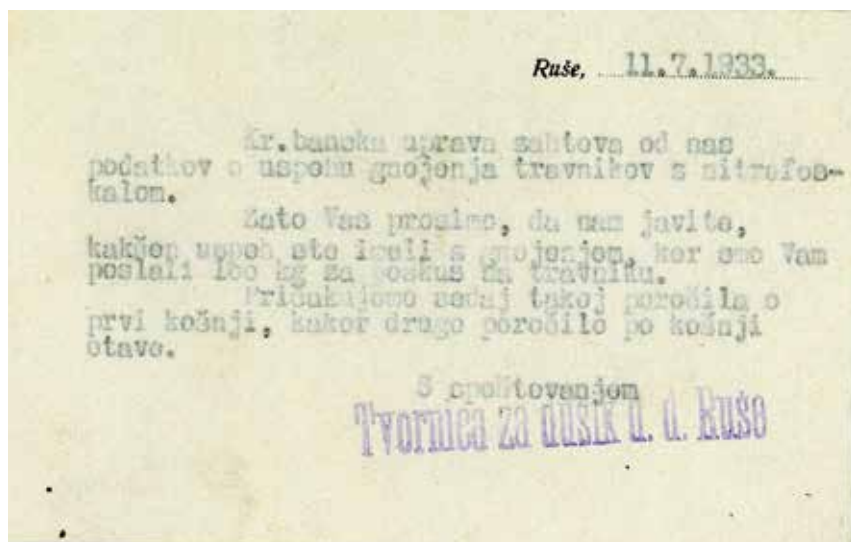
"Kraljevska banska uprava odobrava naslovu prispevek k nakupu travnih in deteljnih semen in umetnih gnojil za napravo umetnega travišča, in sicer....Seme in gnojila se kupujejo pri kmetijski družbi v Ljubljani. Za drugod kupljeno seme in gnojila prispevek ne velja. Naročilo naj izvrši prosilec sam ali v njegovem imenu sresko načelstvo ali občina neposredno pri Kmetijski družbi v Ljubljani, ki je o tem že obveščena. Prosilec naj pošlje tudi vse potrebne vreče, najmanj pa tri. Prevoz gre na račun kupca. Kdor nima vreč mu jih lahko preskrbi družba po lastni ceni."

Peternelj je že pred prejemom pisma gnojila kupil pri Kašmanu - 28.3.1933 "Pri Kašmanu račun (gnojila) 564", nato pa po prejemu pisma 12.4.1933 "gnojila 200 kg Nitrofoskal banovin. popust 50% 140 din 16 kg trosnega semena 157 Din - 297". 1.8.1933 je gnojilo spet kupil - "Kašman 20 kg kalijeve soli 44". Pismo Sreskega načelstva v Kranju z dne 11. avgusta 1933 daje Peternelju navodila, naj v zvezi s prejeto travno mešanico in umetnim gnojilom v "svrhu naprave menjalnega travnika... takoj po letošnji zadnji košnji semkaj" sporoči sledeče:

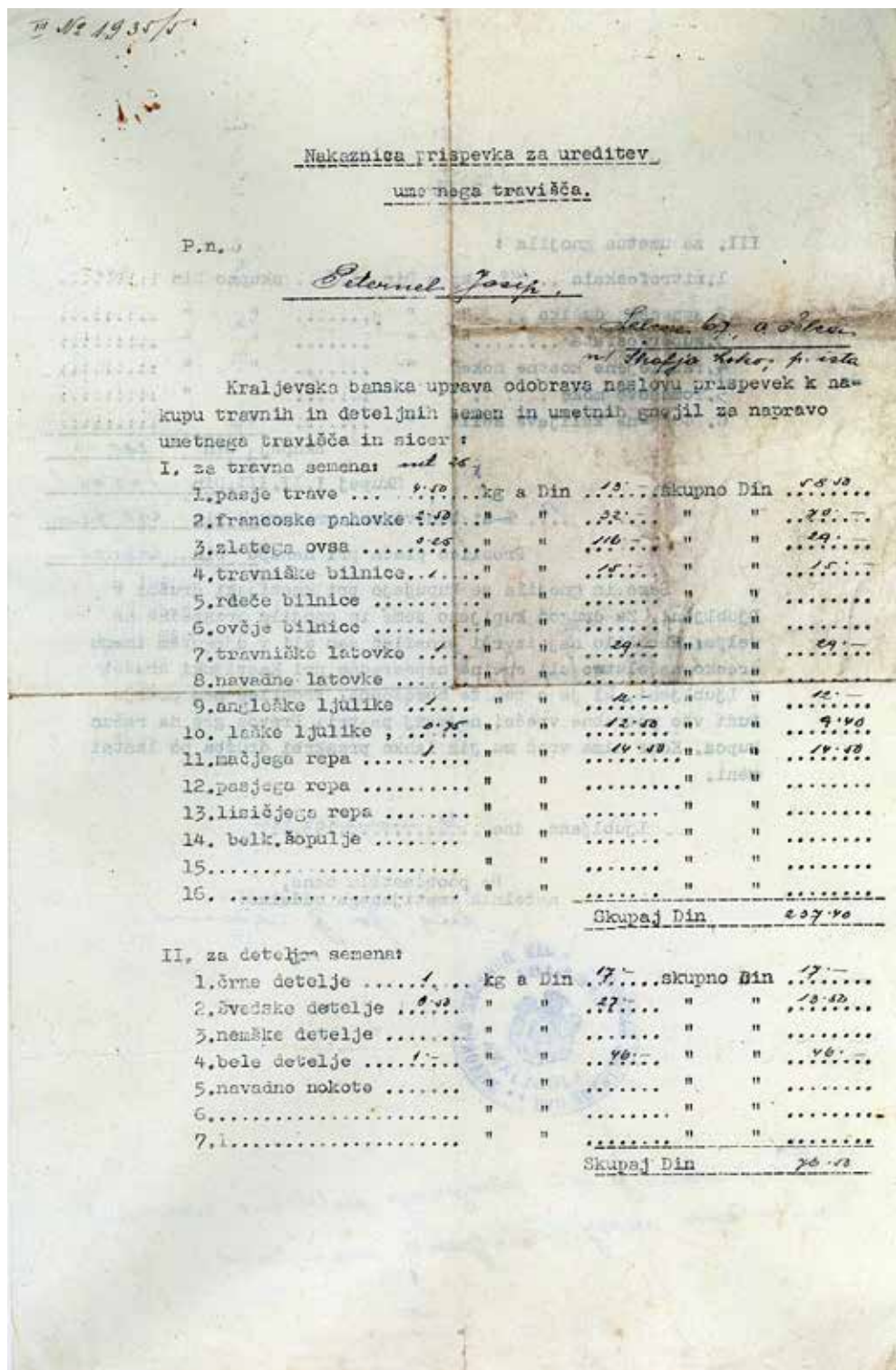
"1. Kako se je setev obnesla, 2. Količina skupnega suhega pridelka na poizkusni ploskvi". Peternelj je na pismu skrbno zabeležil podatke, ki jih je posredoval v poročilu. Peternelj je 18.9.1933 kupil "7 kg žvepleno apnena brzg. 9,50" in 1.10.1933 "100 kg čilskega solitra 362 100 kg kalijeve soli 190". V pismu št. 1164/Km. z dne 13. novembra 1933 Sresko načelstvo sporoča: "Prigibno Vam pošiljam dve tabeli glede racionalnega gnojenja z umetnimi gnojili na podlagi podatkov analize zemlje. Ko boste prejeli podatke o analizi obeh Vaših zemelj, boste obe tabeli lahko s pridom rabili.

Hkrati Vas opozarjam na poglavje o uporabi apna v mojem delu knjige "Planšarstvo in kmetijstvo" in sicer na straneh 68, 69 in 70. Tu dobite točen odgovor na Vaša vprašanja glede apna. Ako nimate knjige sami, si jo posodite pri tamošnji kmetijski podružnici. Če pa je ta nima, jo naročite lahko pri meni (cena 80 din).

Po naredbi sreskega načelnika: sreski kmetijski referent (podpis ni čitljiv), okrogel žig: Načelstvo sreza kranjskega". V pismu omenjene priloge govorijo o gnojenju različnih poljščin s kalijem in s fosforno kislino.

Dopisnica iz Ruš

Pismo Po pooblastilu bana

- 2 -

III. za umetna gnojila :

1. nitrofoskala	... ¹⁰⁰ ...kg a	Din	... ¹⁴⁰ ...	skupno Din	... ²⁸⁰ ...
2. apnenega dušika"	"	"
3. superfosfata"	"	"
4. razhlejene kostne moke"	"	"
5. Tomasove moke"	"	"
6. 40% -ne kalijsve soli"	"	"
				Skupaj Din	280 -

Skupaj I, II, III, Din 190.90

... %-ni banovinski prispevek Din 296.95

Prosilec plača pri nakupu Din 296.95

Seme in gnojila se kupujejo pri kmetijski družbi v Ljubljani. Za drugod kupljeno seme in gnojila prispevek ne velja. Karočilo naj izvrši prosilec sam ali v njegovem imenu sresko načelstvo ali občina neposredno pri Kmetijski družbi v Ljubljani, ki je o tem že obveščena. Prosilec naj pošlje tudi vse potrebne vreče, najmanj pa tri. Prevoz gre na račun kupca. Kdor nima vreč mu jih lahko preskrbi družba po lastni ceni.

Ljubljana, dne, 1933.

Po pooblastilu bana,
načelnik kmetijskega oddelka:*my. jo. j. claus*

*Še umestno je bilo obvezno javljeno soso mi?
Vse ostalo mi je obvezno javljeno mi?*

Gnojilni poizkus s travo

Ka. 826. Sreska načelstvo v Kranju,
 Uspeh gnojenja s nitrofoskalem dne 11 avgusta 1933.
 na travnikih, poročanje. -----

Peter Šupanstra.

P. n. Peternelj Josip, s Selca 67. Selca.

letoš sponzori ste prejeli s posredevanjem Kr. banke uprave 100 kg. nitrofoskala v svrhu poizkusa na travnikih. Vsaed odloka Kr. banke uprave Vas opozorjem, da takoj po spravljenju ju otave sporočite senčaj:.

senčaj 1. 240 kg
 " *2. 161 kg*
 " *3. 790 kg*

Velikost posameznih parcel tudi navedite.

To poročilo predložite senčaj brez oziira nato, še ste še ali boste poskušali tvorilni dušika v Ruščh.

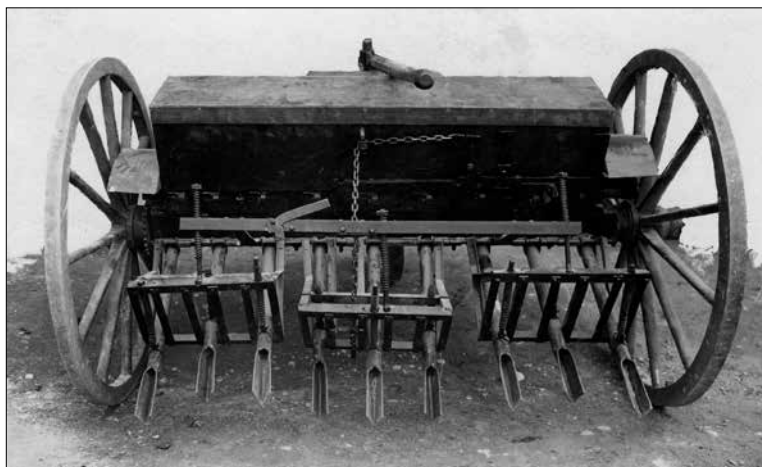
Sreski načelnik:
Febegrić

Pismo sreskega načelstva z dne 11.8.1933

Pismo Sreskega načelstva z 10. aprila 1934 je odgovor Peternelju na postavljena konkretna vprašanja glede uporabe umetnih gnojil: *"Tam, kjer v koloni 1-9 ni navedeno nič kalija, še ni rečeno, da ni umestno rabiti kalijevo sol..."*. V nadaljevanju je kot potrditev povedanega dodano mnenje agrikulturnega urada v Zagrebu. Peternelj je takoj spet kupil – 11.4.1934 *"travno seme in um.gnoj. 50% pop. 159"*.

Zgovorna je tudi dopisnica istega pošiljatelja z dne 13.9.1934. Peternelj je verjel v uspeh z umetnimi gnojili, 10.11.1934 je spet kupil *"umetna gnojila 76l superfosfat 100 kg apneni dušik, kalij. sol, nitrofos. 200 kg"*.

Josip je izdelal tudi **sejalni stroj za krmilno peso in koruzo**. Ko smo ravno pri sejanju krmilne pese: kar dolgo je trajalo, da sem ugotovila, kaj je Josip Peternelj 19.2.1928 kupil, ko je med stroške zapisal *"Ekndorfarca valjasta rumena"*. Prav nobeden od mojih sogovornikov ni vedel, kaj je to in ni mi pomagalo brskanje po Internetu; predstavljala sem si neko rumeno valjasto kovinsko napravo in se spraševala, čemu je služila. Pomagalo mi je le ponovno in ponovno natančno prebiranje knjige stroškov: pri nakupu semena 20.2.1929 sta zapisala *"1 kg pese Ekndorf 17 1 kg pese mamut 15"*. Kakšno olajšanje, uganka je bila rešena! Peterneljev sejalnik naj bi nadomestil sejanje v

Sejalnik

stilu Groharjevega sejalca in zagotovil sejanje v vrstah. Kot pravi Jože, je imela naprava med zunanjsima kolesoma razpeti dve cevi, eno v drugi, na obeh pa izpiljene oz. izrezane trikotnike in like in figure drugih oblik. Cevi je zobčnik na kolesu vrtel. Mogoče ju je bilo zamakniti tako, da so bile izpiljene odprtine na njih lahko večje ali manjše. Jože pravi, da je bilo nemogoče ugotoviti, kakšna odprtina bi optimalno zagotavljala konstanten dotok semen. Prekati v ceveh so onemogočali drsenje semena po ceveh. Med kolesoma je bil nad cevema neke vrste rezervoar za seme, od tam je po 12 prekatih padalo v cevi. Seme je skozi luknje v ceveh padalo v tretji prekat, ki je bil vezan na črtalnik. Iz črtalnika je seme padalo v zemljo. Po Jožetovih besedah je imel stroj sistemsko napako, saj naj bi tudi "peštal seme", ki se je ujelo med obe cevi. Jože se je kasneje lotil odprave te napake, a je s tem delovanje stroja le malo izboljšal. Kot pravi, so imeli kasneje Rusi sejalne stroje izdelane na tem principu. Jože se spominja očetove makete, ki je imela le po en element bodočega sejalnega stroja z vsemi podrobnostmi, tega je oče pri realizaciji multipliciral. Morda je Josip Peternelj izdelal več kot en sejalnik, tudi s tujim financiranjem. Ohranjeni osnutek pisma Josipove vdove Kmetijski zadrugi Selca z dne 13.3.36 pove, da je Peternelj v oporoki svoj sejalnik namenil Kmetijski zadrugi "v dar". Piše: *"Nikakor pravice nimam temu ugovarjati – samo prosim Vas lepo – ozirajte se malo na to da bi sin Joško z veseljem in s pridom lahko rabil ta stroj celo njegovo življenje in cenil še toliko bolj ker je ročno delo njegovega očeta. Pri starem stroju ki je že kolikor toliko obrabljen pa ima precejšnjo svoto vložene denarja Uršula Bešter..."* O finančni podpori sosede Beštrove in o prvotno načrtovani prodaji sejalnika pričajo dohodki 17.9.1934 *"Urša narač. stroju 200"*, 1.11.1934 *"Urša narač. stroju 300"*, 30.1.1935 *"Urša narač. stroju 100"* in 31.12.1934 retorično vprašanje *"stroj v Domžale?"*. Odgovor na tole vprašanje je verjetno "ne še", saj so med stroški 2.3.1935 *"1,15 kg jekl. žice 34,50, holandec 10"*, 18.3.1935 *"barva pri Šlib. za sejalni*

Škropilnica, zraven nje mali Jože, na vrhu lestve lastne konstrukcije oče Josip

stroj 10". Ali in kako je morda v zvezi s strojem dohodek od opekarnice 11.2.1934 *"Lpinšar prepisal 7.000 (Urša)"*, ni mogoče ugotoviti. Je Milkin apel, naj upoštevajo *"težki gospodarski položaj"* družine naletel na razumevanje ali na gluha ušesa? Jože se ne spominja.

Josip je izdelal **prevozno, mobilno škropilnico** za sadno drevje. Jože se spominja fotografa, ki je naredil ta in nekatere druge posnetke, v Selca se je pripeljal z avtom. Skupaj z očetom so se na polje z avtom peljali tudi otroci, tam je nastal posnetek očeta in otrok s krompirjem; moral je biti s prej omenjenega zagrebškega instituta. Jože ima očeta še danes pred očmi: ko je delal škropilnico, je delal v osrednjem bivalnem prostoru, u hiš: prazno je stehtal, potem jo je napolnil - "napumpal" z zrakom in spet stehtal. Raziskoval je! Pričakoval je, da bo z zrakom napolnjena škropilnica težja, in je

tudi bila. Kot mi pravi Jože, se mu je takrat zdelo očetovo početje izzivalno, kot magija. Med stroški najdem 11.2.1934 *"Kovaču kolesa za škrop. in drugo 56"*. Morda se na škropilnico nanaša tudi vnos 4.4.1934 *"črna cev 1 cola m a 17 Din 89.08, 2 plošče a 3.5 kg, kg a 5.60 – 39.20, ... 2 kg minium barve, 1 kg zelene barve, lak za železo, čopič, cirkel..."* (op.p. navedba je skrajšana, materiala je bilo še več). Na hrbtni strani ohranjenega letaka za milo Hubertus pa naslednji zapis, verjetno iz leta 1935: *"Dragi Joško! Glede škropljenja je vse uredil g. Humek. Vse podrobnosti bojo v sadjarju objavljene. Meni je samo to povedal, da bo ta poskus 19. marca na nekem vrtu. Ventil sem z največjo težavo dobil. Ravnotak ni kot vzorec, pa sem se zgovoril, da ga vzame nazaj, če ne bo pasal. Tudi mufno vzame, če bo katera odveč. Kaj več ustmeno. Te pozdravlja Joško"*. Spomin 96-letnega Bobkovega ata je res neverjeten: na vprašanje, kdo bi podpisani Joško lahko bil, mi je gladko povedal, da je bil to Peterneljev prijatelj Lebn Jože, tudi sam navdušen sadjar. In še več, da sta si bila na neki razstavi – strošek 28.10.1928 *"Jošk na razstavi sadja 10"* - Jožeta neenotna glede imena neke sorte jabolk, je bilo to Princovo jabolko ali Pucman, in sta stavila. Zmagal naj bi bil Peternelj, bilo je Princovo jabolko. Bobkove navedbe potrjuje zabeleženi dohodek 21.10.1928 *"Stava z Lebnovim Joškom 200"*. V izdaji 10. marca 1935, najdemo na strani 55, in v številki 4, izdani 10. aprila 1935, na strani 75 objavi v zvezi s škropilnico.

Že v 3. številki Sadjarja in vrtnarja leta 1934 pa na strani 115 najdemo članek z naslovom *Kombinirana sadna škropilnica*; v njem škropilnica podrobno opisana.

Škropilnico je Peternelj res poskušal prijaviti na patentnem uradu, takrat imenovanem Uprava za zaščito industrijske svojine s pomočjo ing. Draga Matanovića, "patentnega inženjerja" v Ljubljani. O poskusu priča nekaj ohranjene korespondence med obema med marcem in julijem 1935.

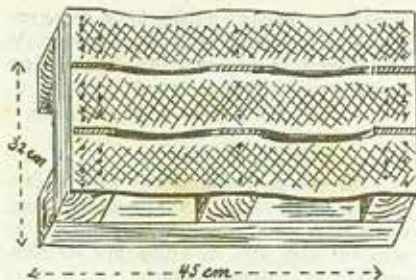

Letak za milo Hubertus

31. marca 1935 je Matanović napisal: *"Potrjujem naš današnji razgovor, glasom katerega bom sestavil in vložil patentno prijavo "Prevozna škropilnica za sadno drevje."*

"Moj honorar znaša Din 1000.-, ki zapade takoj v plačilo. V gornjem znesku je zapopaden honorar za sestavo opisa in patentnih zahtev, za izvršitev načrtov ter vložitev prijave. Posebej boste poravnali vse pristojbine, koleke, tiskarske stroške itd., kar zahteva Zakon o zaščiti industrijske svojine."

20. aprila 1935 je napisal: *"Čast mi je sporočiti, da sem vložil patentno prijavo "prevozna*

Klečalnik za vrtnarje. Mlad, zdrav in gibčben vrtnar navadno ne bo potreboval priprave, ki jo kaže gornja slička. Tak še ne pozna bolečin v križu, zato še z lahkoto opravlja vsa dela na tleh stoje in sključen v dve gubi. Drugače pa je s starejšimi osebami, ki jih zlasti bolečine v križu ovirajo, da morajo marsikako delo opravljati kleče, kar je mnogo manj naporno nego pripogibanje do tal iz stoje. Na golo zemljo pa ni zdravo poklekat, zlasti kadar je vlažna in še hladna. Pa tudi obleka se s poklekanjem na golo zemljo zelo pokvari. Da se izognemo vsem tem neprilikam, si devamo pod kolena pripravo, kakor jo jasno kaže gornja slika in kakršno si vsakdo lahko sam naredi. Dva remeljna po 45 cm in trije po 32 cm dolgi, 5 × 3 cm debeli in 3 ali 4 po 45 cm dolgi in po 7—10 cm široki pasovi (gurle) — pa imamo vse sestavne dele za klečalnik. Kako se staknejo, je razvidno iz sličice. Namesto treh vzamemo lahko več pa ožjih pasov, ali pa napnemo čez remeljne eno samo, močno, iz več gub zloženo vrečevinasto krpo.

H.

† g. Josip Bergmann, lekarnar in posestnik v Novem mestu, je preminul 22. febr. t. l. Pokojni je bil navdušen sadjar in zaradi tega tudi več let član glavnega odbora SVD in vodilna oseba novomeške podružnice. Tudi sadjarji ga bodo ohranili v trajnem in častnem spominu.

† Preč. gosp. Jože Sribar, župnik v Artičah, vnet in izkušen sadjar, je preminul dne 7. febr. v bolnici v Krškem. Bil je vnet naročnik »Sadj. in vrt.«, spisal je tudi več sadjarskih člankov in je bil strokovnjak na sadjarskem in vinogradskem polju. Blagemu duhovniku svetila večna luč!

Kosti, sredstvo zoper zajca. G. Ivan Kopač iz Kokrice pri Kranju piše: Ze iz otroških let poznam sredstvo, ki zanesljivo odganja zajca od sadnega drevja. To so razne kosti od mesa, ki jih navežemo tako visoko na drevo, da ne more do njih pes ne mačka. Imam mnogoletno skušnjo, da se takega drevesa ne dotakne noben zajec. V mislih imam kosti od mesa, ki ga čez leto kolikor toliko jedo pri vsaki hiši. — Ali ima še kdo drugi tako skušnjo?

Opozorilo. V zadnji številki je bilo na tem mestu opisano kako se izdeluje doma v malem žvepleno-apnena brozga. — Opozorjamo interese, da naj bodo pri tem poslu zelo previdni, ker že majhna napaka pri sestavi lahko povzroči veliko škodo na sadnem drevju. Pokazalo se je, da se prav v malem težko zadene pravo in da se delo za malenkost ne izplača. Zanesljivo učinkuje le točno po preizkušanih navodilih na veliko in s potrebnimi pripomočki izdelana brozga pravilno mešana z vodo. Opozorjamo na današnjo prilogo tvrdke Senčar v Ptuj.

Poročila o težnih cenah v Ljubljani in Mariboru

Dne 15. februarja 1935.

(Cene v Din, teža v kg.)

Ljubljana: Jabolka 4—7, jabolka II. 3—5, orehi celi 8, orehi jedrca 18—24, suhe češnje 6—10, suhe hruške 4—6, vinski kis (1) 3.50. Sočivje: cvetaca domača 5—6, čebula 0.75—1, česen 6, krompir 1, ližol koks 2—2.50, ližol cipro 3.50—4, ohrovi (kom.) 3—4, kislo zelje 3, kisla repa 2, salata endivija 8—12, salata glavната inozemska 12.

Maribor: Jabolka 4—6, orehi celi 6—7, orehi jedrca 24, suho sadje (1) 2.50—3, češnje posušene 7—11, lešniki luščeni 27—30, malinovec 20—22, sadjevec (1) 3—4, sadni kis (1) 2, kis vinski (1) 3—7, sadna mezga ali pekmes 8. Sočivje: cvetaca domača (kom.) 2—10, čebula 0.75—1, česen 5—6, ližol koks 2—2.25, hren 4—5, krompir 0.60—0.75, motovilec (kupica) 1, ohrovi (kom.) 2—3, radič inozemski 12, kisla repa 1.50—2, kislo zelje 3, zelena (kom.) 0.50—2, salata endivija (kom.) 1.50—2, salata glavната inozemska 12, suhe gobe 30—40.

Razne objave

Enodnevni tečaj za zatiranje škodljivcev in boleznih sadnega drevja bo v soboto, dne 6. aprila t. l. na banovinski vinarški in sadjarski šoli v Mariboru. Tečaj je teoretičen in praktičen ter traja od 8. do 12. in od 14. do 18. ure.

Preizkušnja kombinirane prevozne sadne škropilnice, kakor jo je sestavil g. Peternej Jos., posestnik v Selcih nad Školjo Loko (Glej »Sadjar in vrtar« l. 1934, str. 115.!) bo dne 19. marca, na dan Sv. Jožefa ob 3. uri popoldne v Ljubljani na vrtu g. Čepona, Cesta na Rožnik št. 7. Delovanje te nove iznajdbe bo razkazoval g. Peternej sam. Vabimo interese, da si ogledajo to važno novost in se pripravijo na lastne oči o nje uporabnosti pri zatiranju raznih zajedavcev na sadnem drevju.

mного zemljišč, ki stoje prazna in ne nosijo nikake koristi, pa bi mogla biti z največjim uspehom zasajena s sadnim drevjem. V prvi vrsti bi bilo treba izkoristiti in zasaditi s sadnim drevjem vsa javna zemljišča, ki stoje doslej pusta in neizkoriščana, kakor so na pr. občinski pašniki, prazne proge ob javnih cestah itd.

Blagopokojni Viteški kralj Aleksander I. Uedinitelj je bil velik ljubitelj in prvi zaščitnik našega sadjarstva. Dolžnost sadjarjev naše države je, da mu izkažejo zasluženost spoštovanju. Z ustanavljanjem sadovnjakov in zasajanjem sadnega drevja na javnih prostorih v Njegov spomin se mu bodo najlepše oddolžili, zlasti tam, kjer bi v teh hudih časih ne zmogli dragega spomenika.

Naproša se torej banska uprava, da za akcijo ustanavljanja sadovnjakov v spomin blagopokojnega Viteškega kralja Aleksandra I. Uedinitelja zainteresira vse občine in šole na svojem področju, kakor tudi vse korporacije in društva. V to svrhu je treba prirediti po vseh krajih dneve za zasajanje sadovnjakov, katerih naj bi se udeleževale občinske uprave, šole z učenci in vsa razna udruženja, ki bi izvršili zasajanje kot del svečanosti v spomin na Viteškega kralja Aleksandra I. Uedinitelja.

Kraljevska banska uprava Dravske banovine, 14. marca 1935, št. 2241/1.

Vsem sreskim načelstvom v vednost.

Akcija za ustanovitev sadovnjakov na javnih zemljiščih v spomin blagopokojnega Viteškega kralja Aleksandra I. Uedinitelja naj se začne izvajati v posameznih srezih čimprej. Kraljevska banska uprava naroča, da sreska načelstva zadevo prouče in stavijo semkaj predloge za izvedbo te akcije.

Glavni odbor SVD toplo priporoča vsem podružnicam, da tudi od svoje strani vzamejo pobudo ministrstva v pretres in akcijo začno izvajati že letos. Ko bi bilo za popolno izvedbo to pomlad že prepozno, naj odbori store potrebne sklepe, ki se bodo izvršili prihodnjo jesen.

V seji glavnega odbora SVD v Celju dne 7. t. m. je bilo sklenjeno, da bo redna letna skupščina za leto 1934. v Celju dne 26. maja v hotelu Evropa. Običajno vabilo in dnevni red priobčimo v prihodnji številki.

Vse podružnice nujno prosimo, da čimprej predložijo morebitne predloge za skupščino in na občnih zborih izvoljene delegate.

Zamudnikom. Nekaj podružnic še do danes ni predložilo članskih imenikov za tekoče leto. Zadržite opozarjamo te zamudnike, da store svojo dolžnost, sicer bomo morali nekaj ukreniti, kar jim gotovo ne bo v čast. Isto velja za podružnice, ki so s plačili članarine v zaostanku. Ta mesec mora biti zadeva brezpogojno urejena.

Nad 20.000 cepičev od zajamčeno rodovitnih prednikov je bilo te dni razposlanih po drušvenem posredovanju našim podružnicam. Poleg označenih sort je dobila vsaka podružnica še nekaj cepičev od Wöberjevega zimskega ramburja, križanca od boskoopskega kosmača. Ta nova sorta je izredno rodovitna in po okusu znatno prekaša boskoopa. — Opozarjamo vse podružnice, da obdrže v evidenci, komu so cepiče oddale, da bodo ob svojem času lahko poročale o uspehih.

Peterneljeva kombinirana sadna škropilnica. Dne 19. marca nam je g. Peternelj iz Seč pokazal svoj izum, o katerem je bil govor v našem listu že minulo leto. Na vrtu g. Čepona v Ljubljani je bila ob priložni udeležbi praktična poskušnja s to škropilnico. G. Peternelj je sam razkazal sestavo škropilnice, njene prednosti in delovanje. Poškropil je z 10% mešanico arborina več dreves, pri čemer se je izkazalo, da je priprava res praktična in da deluje brezhibno. G. Peternelj bo svoj izum dal patentirati.

Na 20 strani je razširjena tudi ta štev., pa smo kljub temu morali odložiti mnogo gradiva, ki pa pride sčasoma na vrsto vse, kar je uporabnega.

Vesti iz podružnic

Podružnica SVD v Polhovem gradu je priredila dne 10. marca predavanje o travništvu z ozirom na sadjarstvo, predaval je sres. kmet, referent g. Oton Murk. Dne 17. marca pa sadjarsko predavanje, predaval je banov. sadj. referent gosp. Anton Flego. 24. marca je bila pa odborova seja, kjer smo sklenili, da se najame posojilo, in sicer od članov, da smo kupili že samodelno sadno škropilnico.

Polhov gradec. Pri svojem odhodu se nisem mogel posloviti od vseh članov, zato vam kličem

grmovje in drevje, ki ni rodno, in je plevel v sadovnjaku. Dalje je želiti, da postrga skorjo z debela in debelejših vej na razprostrte plajte in trebež požge. Nazadnje naj bi se debela pobelila z apnenim beležen in volle rane zatrpale z malto.

Člani so vsaj deloma to izvedli, tudi škropiti so celo skušali nekateri. Toda, ali smo s tem že dosegli popolni uspeh? Ne! Zato ne, ker se sosedje, ki niso člani naših vrst, ne zmenijo za taka dela in iz njihovih okuženih sadovnjakov se širijo škodljivci na naše sadno drevje. Poznam sadovnjak, v katerem lastnik ni pridelal še nikdar namiznega jabolka, ker drevje redno itak ne rodi, če pa se tu in tam vendarle kaj obesi, je piškavo, krastovo in drobno kot lesnike, tako da še za jabolčnik ni prida. Ali moremo med takšnimi razvalinami uspešno sadjariti? Kaj naj naredimo? Sami si ne moremo pomagati. Zato prosimo oblastva, da bi odločno nastopila; posebna komisija naj bi na licu mesta odločala, kaj ima lastnik storiti. Strožje naj bi se postopalo. Posebni organi naj bi tekom vsake zime pregledali sadovnjake ter odredili, kar treba storiti. Malomarneži naj bi se strogo kaznovali, le tako bi bilo mogoče doseči v doglédnem času izboljšanje.

Kjer še ni podružnice SVD, naj bi se nemudoma ustanovila. Vsak zaveden sadjar naj bi bil član SVD.

Kombinirana sadna škropilnica

G. Petermel Josip iz Selc nad Škofjo Loko je izdelal nove vrste prevozno škropilnico sestavljeno iz navadne samodelne nahrbtnne škropilnice kakoršnegakoli sestava in iz dvokolnice s posodo za škropivo. Na dvokolnici, ki je prirejena za samotežno prevažanje ali pa tudi za živinsko vprego, je pritrjen solidno in trdno izdelan hrastov sodec 75—150 litrov vsebine. Poleg njega je prostor za škropilnico, ki se da hitro in zanesljivo pritrditi na vozilo in njena črpalka (pumpa) zvezati s posebnim mehanizmom za črpanje zraka. Ta mehanizem je tako v zvezi s kolesi dvokolnice, da se škropilnica že med vožnjo z lahkoto samodelno načrpa z zrakom do 5 atmosfer pritiska. Ako pa stoji priprava na mestu, se da vozilo nekoliko dvigniti od tal, da se lahko črpa s pomočjo obeh koles dvokolnice, ki delujeta v tem primeru kot za-

mašnjaka. Prednost te kombinacije tiči v tem, da se primerna nahrbtnna škropilnica na mah lahko spremeni v prevozno. Kdor ima torej samodelno nahrbtnno škropilnico, najsi bo že tega ali onega sistema, pa si prikupi Petermelovo pripravo (dvokolnico s posodo za škropivo), ima razmeroma zelo poceni prevozno škropilnico, s katero lahko hitro in dobro obrizga ali pa poprši najvišja drevesa.

Kombinirana škropilnica g. Petermela iz Selc.

Solidno izdelana dvokolnica z močnim sodom in potrebnim mehanizmom stane po velikosti 800—1100 Din. V to ceno je všeta tudi ena, pri večjih tipih dve po 10 m dolgi gumijevi cevi. V ravnini dela s to škropilnico lahko ena sama oseba. Na brežinastem svetu sta potrebni za prevažanje dve osebi, ki pa obe lahko škropita, ker se da pripraviti na škropilnico še drugo cev. (Glej podobo!)

Škropilnico vsak čas lahko staknemo z dvokolnice, ako jo hočemo uporabljati samo zase kot nahrbtnno škropilnico.

Vsa nadaljnja pojasnila daje gori imenovani izdelovalec.

škopilnica". Priloženo pošiljam kopijo vloge, dve kopiji opisa s patentnimi zahtevami ter 4 kopije načrta."

11. julija 1935 pa: "*Čast mi je javiti, da sem (op. p. tu verjetno izpuščeno "na") zahtevo Uprave za zaščito industrijske svojine razširil opis patentne prijave "prevozne škopilnice". Priloženo pošiljam nov opis prijave in kopijo novega načrta, kakor tudi kopijo vloge.*

Smatram, da bo sedaj patent v najkrajšem času predhodno odobren.

Opozarjam končno še na to, da mi dolgujete glasom mojega pisma od 20.4.1935 še Din 106.- in prosim, da mi ta znesek nakažete po priloženi položnici." Pozno, prepozno je ta dobra novica dosegla Josipa, brezizhodnost in obup sta takrat v njem že nadvladala vsa druga čustva in mu vzela moč in zagon....

Že Bobkov ata mi je povedal, da je s pomočjo kupljenega pluga Josip izdelal tudi **osipalnik krompirja**. Jože mi pove, da se je v tistih časih za okopavanje uporabljala motika. Oče

naj bi bil razmišljal o uporabi t.i. drevesa, a to je zemljo le razrilo. Osipalnik je potem izdelal na osnovi kupljenega avstrijskega železnega pluga - "ploha" tako, da je zemljo obrnil, plevel in travo je zakopal, da sta služila kot gnojilo. Ali je bil plug tisti, zabeležen kot strošek med 1. In 10. januarjem 1926 "*za ploho 380*", ali pa tisti, kupljen 5.3.1931 "*konska ploha 112*", ni mogoče ugotoviti, nesporno pa je Peternelj staro drevo prodal - 6.6.1928 "*Matičk za staro drevo 200*". **Ohranjeni nedatirani** (vsebina da misliti, da gre za začetek tridesetih let) Josipov **rokopis**, napisan z navadnim svinčnikom na hrbtni strani štirih predvolilnih letakov (pozivu stranke, katere kandidat je bil šentjakobski župnik Janko Barle, na volitve v Narodno skupščino v nedeljo 8. novembra 1931), njegovo inovacijo opisuje in **je obenem nekak Josipov manifest**, ki priča o njegovem neutrudnem raziskovalnem in ustvarjalnem duhu z namenom razbremeniti človeka težkega fizičnega dela, pridelati več hrane za svoje potrebe in presežke ceneje ponuditi na trgu:

Osipalnik krompirja

"I. Saditev setev v vrste in okopavanje ter osipanje z živinsko priprego.

Slabi časi so nastopili. Prizadeta sta posebno kmet in delovec. Slišijo se razna mnenja glede vzroka te krize, in nemalo je takih ki trde da je pripisovati vso krivdo strojem, ter so mnenja da edina rešitev stroje odpraviti. Kedor se malo potruji in gre te zadevi do dna pride do zaključka kateri te trditve in predloge ovrže. Ni mesto tukaj za take razprave pač pa hočem v kratkem omeniti kakšno stališče je kmetovo in poljedeljskega delavca napram strojem. Stroj pri kmečkem obratu (poljedelcu) razbremeni delavca trpljenja in mu olajša težka dela in pridelek poveča, torej je z manjšim trudom pridelanega tudi za delavce več kruha ker jasno je da posestnik kljub večjemu pridelku ne konsumira več kakor prej, torej ostalo pride na trg, vsled večje množine pridelkov temu cene padejo ter se jih lažje dobi tako delavec ceneje kupi. Isto velja za industrijo samo z razliko da je dobiček katerega stroj napravi delovcu težje dostopen. Pri kmetijstvu stroj koristi obema kmetu in delovcu iz teh razlogov se bo tudi skušal kmet čim prej svoje obdelovanje preurediti. Pod gornjim naslovom hočem obravnavati nekaj lastnih skušenj katere mislim da so usem poljedelskim razmeram primerne. Pri nas ni mogoče posnemati takozvane poljedelske industrije (pridelovanje žitaric) pač pa se bomo skušali čim bolj prilagoditi prilikam primerno zboljšati tisto se pravi več pridelati, ker gotovo dejstvo je kar doma pridelamo ni potrebno kupiti. Treba bo računati kaj se nam bolj izplača z žitaricami nam ne bo mogoče konkurirati pač pa nam v pridelovanju okopavin ako iste pridelujemo z najnovejšimi pripomočki nam poljedelska industrija ne more tako lahko konkurirati ker je za pridelovanje istih vendarle potrebno precejšne število delavstva ter se ne dajo pridelovati na zalogo itd.

II. Razmišljajoč in zgoraj navedene misli ter računajoč stroške in dohodke iz posestva, obdelovanja po tukaj običajnem načinu poleg tega še pomankanje delovnih moči sem pred petimi leti prišel do zaključka da je treba ali spremeniti način obdelave ali opustiti poljedelstvo in pridelovati krmo. Odločil sem se za prvo. Kupil sem takov plug plohist tudi za krompir in sejalni stroj. Začel sem pregledovati strokovne knjige in časopise ali našel nism nikjer ničesar bolj natančno določenega kako naj začnem. Torej začeti sem moral po lastni prevdarnosti marsikatera napaka je bila storjena in ravno te napake so mi potisnile pero v roke. V naslednjih vrstah hočem podati svoje skušnje tam kateri se bodo kateri posluževali pripomočkov pri poljedelstvu. Zanimalo pa bo gotovo tudi te kateri se istih že poslužujejo, ker od teh tudi pričakujem da se kdo oglasi in poda svoje skušnje več ljudi več ve. Pri tej morebitni razpravi bomo morali upoštevati razno zemljo krajevne razmere in drugo. Do tu se nisem držal naslova pač pa se mi je zdelo v lažje razumevanje podati svoje misli, k temu se mi zdi potrebno pripomniti še da je za ta način obdelovanja potrebno oranje na ploh, ter da oranje na lehe ni oranje marveč le nekako razrivanje zemlje. Prednosti oranja na ploh ali na lehe (razorje) bi se moralo obravnavati z drugim člankom ako kdo to želi. Imamo pa tudi že precej mnenj in skušenj ki to obravnavajo zapisanih. Sedaj pa k naslovu, k krompirju je to naš najvažnejši pridelek raste v gorkih mrzlih visokih nizkih legah je še najmanj odvisen od vremenskih prilik, t.j. najbolj siguren pridelek.

III. Krompir potrebuje da dobro da ostane zdrav že zagnojeno zemljo ali preležan gnoj zato njivo namenjeno za krompir pognojim v jeseni z hlevskim gnojem ga takoj podorjem,

razume se da orjem toliko globoko da vem da mi spodaj ležeči plevel zaduši. Črez zimo leži njiva u brazdah spomladi 14 dni pred saditvijo njivo potrosim z umetnim gnojem ako mislim da je bilo jeseni premalo gnojeno. Navodil kako se umetna gnojila rabijo koliko in kakšno za to ali ono rastlino imamo pa že toliko da kdor se količkaj potrudi ga kmalu najde najbrž tudi pod lastno streho. Ako je zemlja osušena grem takoj ali pa pozneje povdarjam še enkrat ne v mokrem z plohetom katerega opremim z vsemi petimi kopačkami in raztegnem na široko kolikor mogoče ter njivo prekopljem tako da gre vprežna žival vedno zraven že prekopane brazde tako da plohet rahlja že prekopane brazde in del še ne prekopane brazde. Pred saditvijo njivo še dobro prevlečem z brano, tako imam vsled pozeble brazde kopanja z plohetom in brananja zelo zrahljane zemlje vse korenine plevela pa so izvlečene na površje spodnje pa itak pognijejo. Za tako zrahljano zemljo plohet preuredim kakor kaže podoba št. - Razdaljo obeh deščic kateri delata vsak svoj grabniček je 55 - 60 cm merjen od sredine do sredine grabna. Jaz pa dobim isto razdaljo ko grem nazaj s plohetom ob prejšnem grabnu sta pritrjeni na plohetu dve merilni palici ki imata na koncu kotnici kateri mi kažeta v kakšni razdalji naj gre plohet od zadnjega grabniča. Merilo se da poljubno raztezati in stiskati.

IV. Tako napravljeni grabniči imajo to prednost da se morebitni plevel še enkrat spravi na površje krompir pride v bolj zrahljano zemljo ker se v rahlji zemlji grabniči deloma za plohetom sesujejo. Krompir se v te grabniče nameče in sicer tako da z peto nanjega stopi ga potisne v eno zdobljeno zemljo ki je padla od strani na dno jarka med tem pa že vrže sadilec drugega v jarek ter ga po potrebi z drugo nogo rauna pred prvo, krompir pride tako približno en čevlj narazen kar je po mojih skušnjah primerno. Za to delo so sposobni tudi že bolj razumni in vbogljivi otroci in gre kaj naglo posebno kdor se nekoliko privadi.

Kadar je krompir nametan vzamem merilne palice iz ploheta proč deščice nekoliko stisnem skupaj ter grem po onih medorabjih na katerih je več zemlje ter dve vrsti obenem zasipavam, tako pride na krompir zelo rahlja zemlja.

V slučaju da je zemlja tako ilovnata, da je njiva zapleveljena ali da sem šele tik pred saditvijo zroval se ne more delati jarkov z deščicami, preuredim plohet tako, da odstranim merilne palice in deščice ter pritrdim na zadnji nosilec lemež kakor razvidno na podobi št.... S tako pripravljenim plohetom gre kdor vodi vpreženo žival zmeraj tik zadnjega jarka ter drži isto tik sebe kdor plohet zadaj regulira z večkratno vajo napravi prav lepe vrste. Tudi pri tem načinu je potrebno zasipavanje z deščicami sicer je po njivi preveč grabnov ali pa se jo mora potem še ročno izravnati."

Rokopis ima na četrtem listu znak ./., ki se uporablja za nadaljevanje teksta na hrbtni strani ali na drugem listu, a ohranjeni so le 4 listi. Tudi v tekstu imenovane podobe niso ohranjene. Josipov rokopis je, ko se ga navadiš, v glavnem kar čitljiv. Ta prepis je z njim načelno identičen, a dopuščam, da sem se pri razvozlanju katere od besed zmotila.

Josip je 10.1.1924 kupil "stroj za vrтанje 235". Jože mi pove, da je šlo za t.i. vinto za ročno vrтанje. A primerna je bila predvsem za vrтанje v les, za kovine pa neprikladna. Josip pa je potreboval vrталnik za kovine. Zato je **vinto predelal v nekak ročno-nožni vrталni stroj**. Jože pravi, da je oče izdelal lesen vpenjalni pripomoček. Vanj je vinto vpel,

dobil je nekakšno mizo, vinta je bila pravokotna nanjo. Izdelal je še pedal na tleh in povezavo vinte z njim. Z roko je vinto vrtel, z nogo pa sveder pritiskal pravokotno v kovino. Jože je očetovo napravo kasneje uporabljal tudi sam. Kot pravi, so bile – za razliko od vrtnanja s takrat običajno "ročno vinto" – luknje zvrtnane natančno, pravokotno in lepo.

Josip je po svoji zamisli izdelal tudi **raztegljivo lestev**, vidno na sliki, a je po Jožetovih besedah imela napako v mehaniki in je oče z nje enkrat pošteno padel. Na srečo jo je odnesel brez poškodb.

Kot pravi Jože, je bil njegov oče zelo večš obdelave lesa. Ni bil bogner (op.p. kolar), a je otrokom med drugim za igračo naredil **lesen voziček, pravi posnetek "oblojtranega" voza**, menda zahteven kolarski izdelek. Na njem so se otroci radi prevažali. Morda ga je Josip naredil leta 1931 in se strošek 15.8. "Kovaču od vozička 110" nanaša na izdelavo kovinskih delov. Ni pa mogoče ugotoviti, ali je morda na ohranjenem iztrganem kosu časopisa upodobljeni **podaljšani otroški postelji** botroval Peternelj. Ohranjeni račun mizarja Ivana Čenčiča z 29.6.1935, v katerem je med drugimi navedba "popravilo postelje 8 Din" da misliti, da je Peternelj idejo vsaj prevzel, če ne ustvaril; njegova najmlajša hči Marinka je takrat morda ravno prerasla otroško posteljico.

V Kranju je bila med 22. in 26. oktobrom **1932 prva sreska kmetijska razstava**. Na razstavi je sresko načelstvo Peternelju podelilo "**priznalno diplomu za razstavljene kmetijske stroje lastne konstrukcije**", o tem priča ohranjeni dokument, pa tudi strošek 22.10.1932 "v Kranju 39" in med kmetijskimi dohodki z istim datumom vnešeno "**darilo na razstavi 10**". Katere stroje je Peternelj razstavil, ni mogoče ugotoviti. Tudi na tem dokumentu je Peterneljevo ime zapisano napačno.

Zanimiva so pri prebiranju ohranjenih dokumentov in knjig tudi razkritja s področja takratnega zdravstva: zdravila in zdravstvene storitve so bile plačljive, o tem pričajo vnosi 27.4.1923 "**zdravilo Milk. 400**", 13.5.1923 "**zdravila**

326", 21.12.1923 "**zdravnica 180**", slab mesec po rojstvu prvorojenke, 6.4.1924 "**zdravnici 4.000, babici 1.000**", 28.9.1924 "**zdravnici 320**", 14.10. "**zdravnici zdravila 204**", 30.7.1925 "**zdravila za St. 256**" z opombo "**zdravila pl. katar**", 18.11.1924 "**Asperin 80**", 22.5.1928 "**stroški v Lj. in pri zdravnici Zalokar 142**", 3.4.1930 "**Mama pri zdravnici radi roke 50**". V Selški dolini takrat očitno ni bilo zobozdravnika in je Peternelj moral v Ljubljano – 8.3.1928 "**J. v Lj vlak 18 tramvaj 7.50 plomba 30**". Ohranjeni račun zobozdravnika dr. Milana Perka, Novi Vodmat, Vodmatska ul. 3 z dne 7.12.1926, opremljen s "taksno marko" za 20 par, izstavljen "**za g. Josipa Peternel v Selca nad Škofjokoloko**" pove, da so že takrat poleg zlatih mostičkov delali tudi porcelanaste plombe in da so bile zobozdravstvene storitve kar drage. Josip je za zlati mostiček 4 zob plačal 1200, za "**I porcelan plombo**" pa 30 din. In na račun se je izstavitelj podpisal "**Z odl. spošt. dr. Perko**". Očitno je bil Perko, kot bi rekli danes, Peterneljev izbrani zobozdravnik, saj se med stroški pojavi večkrat - 20.20.1929 "**Perkotu zlat krona 300 3 zobe izdrl 40 – 340**". Peterneljeva knjiga stroškov za leto 1931 pove, da je bilo potrebno plačati tudi bolnišnične storitve – vnos 1931 "**25/3-2/4 9 dni bolnica a din 32 (bila le 7 1/2 dne) 293**" (op.p.: Ljudmili so očitno zaračunali preveč). Takrat se je tam Peterneljema rodila najmlajša hči Marinka. O tem priča vnos "**25/3-2/4 pri porodu, krstu in upeljevanju 75 mat. izpisek 25 maša 75**".

Josip je za opekarno plačeval tudi zavarovalnino – vsaj od sredine 1929, vnos 23.7.1929 "**zavarovalnina opekarne 108**", potem ko je konec leta 1928 naredil novo ali popravil staro, poškodovano peč. Ali se tudi drugi vnosi, kot npr. 29.3.1931 "**zavarovalnina 92**", nanašajo na opekarno, ali pa je morda šlo za kmečko zavarovanje, katerega uvedbo je bil predlagal dr. Janez Ev. Krek, od 1902 deželni poslanec v kranjskem deželnem zboru in od 1907 poslanec v dunajskem parlamentu? Tudi ni znano, ali je morda leta 1930 za "ceglarje" in zase uvedel delovne knjižice, o čemer morda priča strošek 19.5.1930 "**delav. knjižice 4**".

Priznalna diploma

Vseh načrtov Josipu Peternelju ni bilo dano uresničiti. Ko je odšel, je marsikatera zamisel ostala nerealizirana. Jože pravi, da je na domačem podstrešju nekoč našel lesen model, z multipliciranjem katerega bi dobili valj. V predelu Selc od šole proti Železnikom je Jože našel **kozolec na valjastih podstavkih iz žgane gline.** Domneva, da jih je izdelal njegov oče s pomočjo modela, zgotovljene sestavne dele naj bi bil potem združil in zalil s cementom. Žal najbde s podstrešja Jože ni shranil. Doma je našel tudi **ostanke glinenih vodovodnih cevi,** dolgih kak meter, najverjetneje očetovo delo. Ali in kje jih je morda oče uporabil, Jože ne ve. Morda pa so bile namenjene **načrtovanemu namakalnemu sistemu za Soro.** Jože pravi, da je bilo takrat nasprotno nasada sadnega drevja za Soro onstran vode, nižje od starega Goliškega mostu, tudi nekaj Peterneljevega sveta, kar je razvidno tudi iz Peterneljeve skice vseh njiv in parcel v njegovi lasti in posesti. Oče naj bi bil tam nameraval Soro zaježiti, in to je bilo v primeru lastništva sveta takrat dovoljeno. Kupil naj bi bil že hrastovo gred s tečaji za veliko vodno kolo, ki naj bi vodo črpalo na višji nivo. Na tej osnovi bi izdelal namakalni sistem. Kdo ve, morda pa je bil nakup 22.11.1930 *"vojnica 30 štanga 5⁴⁰"* namenjen za ta projekt. Jože je pred davnimi leti na podstrešju našel tudi **maketo stroja za izdelavo opeke,** ki bi Josipa razbremenil težaškega dela, a do njegove realizacije ni več prišlo. In žal tudi prav nobena maketa ni ohranjena. Pri prenavljanju in prezidavi Tonetove domačije se je skupaj s staro šaro izgubilo čisto in prav vse, kar je Josip natuhljal in nasnoval. Da je šlo pri njegovem neutrudnem raziskovanju posledično za izumiteljstvo, priča le nekaj fotografij in nekaj malega ohranjene korespondence Josipa iz leta 1935 in Josipove vdove leta 1936 z ing. Dragom Matanovičem; na njegovem pisemskem papirju piše "patentni inženjer, Ljubljana, Stari trg 30, tel. 33-48". Kot pravi Jože, se je pred njim že oče Josip neizkušeni in naiven soočal s "patentomanijo odvratno zadevo, polno birokratov, nerazumevanja in težav."

Na pismu z dne 12.3.1936 je s svinčnikom napisan osnutek odgovora Josipove vdove Ljudmile Matanoviću:

"Z ozirom na Vaš dopis od 12. t.m. Vam sporočam da patenta ne morem prodati in ne drugače izkoristiti, zato sem se odločila, da pustim patent zapasti. Stroškov imam že dovolj to zadevo, koristi pa še nobene. Smatram, da je s tem ta zadeva končana. Beležim,

Z odlič splošt."

Med ohranjenimi ni dokumenta, ki bi potrdil prijavo kakega Peterneljevega patenta. Na moje povpraševanje sem na sedanjem patentnem uradu, Uradu Republike Slovenije za intelektualno lastnino, prejela hiter in prijazen odgovor, da je bil v Kraljevini SHS in Kraljevini Jugoslaviji patentni urad samo v Beogradu, v Ljubljani pa je imel le zastopniške firme ali zastopnike, kot je bil Matanović. Vprašljivo je, ali bi moje pisno povpraševanje v Beogradu obrodilo sadove. Nekdanji zvezni zavod menda s slovenskim, leta 1991 ustanovljenim uradom, zaenkrat še ni pripravljen deliti svojih arhivov. Najverjetneje Josip Peternelj ostaja nesojeni inovator.

Tudi poskus sodelovanja Josipove vdove z nekim kmetijskim pospeševalcem z namenom, da bi ideje ali izdelke pokojnega moža vnovčila, menda ni obrodil sadov. V ohranjenem osnutku pisma brez datuma Milka piše: *"Slike so bile last pokojnega mojega moža...Uverjena sem bila, da je vsa stvar v redu ko sem stroj odpošiljala....pripravljena sem na ceni popustiti....ker nujno rabim denar..."* Ali je to morda sejalni stroj za kupca v Domžalah, omenjen v knjigi stroškov konec leta 1934, in za katere slike gre – morda Peterneljeve skice in načrte, ni mogoče ugotoviti.

Josip si je želel v Selcih postaviti sokolski dom, saj so tisti redki Sokoli iz okolice v Selcih telovadili v predelanem hlevu, štali. Za časa njegovega življenja dom ni bil postavljen, a v

Ing. DRAGO MATANOVIĆ
patentni inženjer

Ljubljana, 20.4.1935.
Stari trg 22
Tel. 27-48

Gospod
Petermelj Josip, posestnik
Selca nad Škofjco Loko 1148(12-21)

Čast mi je sporošiti, da sem vložil patentno prijavo "Prevozna škopilnica". Priloženo pošiljam kopijo vloge, dve kopiji opisa s patentnimi zahtevami ter 4 kopije načrta.

Za koleke sem porabil Din.144.-, tri posebne kopije načrta pa stanejo Din.12.-, kar daje skupno Din.156.-, pri čemer sem Din.150.- prejel, ker mi dolgujete za honorar še Din.100.- prosim, da mi nakažete skupno Din.106.- po priloženi pološčnici.

O vsem nadaljnjem Vas bom redno obveščal.

Z odličnim spoštovanjem
priloge
priporočeno.

Dr. Matanović

Matanovičev
dopis,
20.4.1935

Ing. DRAGO MATANOVIĆ
patentni inženjer

Ljubljana, 11.7.1935.
Stari trg 22
Tel. 27-48

Gospod
Petermelj Josip, posestnik
Selca nad Škofjco Loko 1148(12-11)

Čast mi je javiti, da sem zahtevo Uprave za zaščito industrijske svojine razširil opis patentne prijave "Prevozna škopilnica". Priloženo pošiljam nov opis prijave in kopije novega načrta, kakr tuji kopije vloge.

Smatram, da bo sedaj patent v nakrajšem času predhodno odobren.

Opozarjam končno še na to, da mi dolgujete glasem mojega pisma od 20.4.1935 še Din.106.- in prosim, da mi ta znesek nakažete po priloženi pološčnici.

Z odličnim spoštovanjem
priloga.

Dr. Matanović

Matanovičev
dopis,
11.7.1935

Ing. DRAGO MATANOVIĆ
patentni inženjer

Ljubljana, 12.3.1936.
Stari trg 20
Tel. 34-48

Gospa m/st
Milka Peternelj,
Selca nad Škofjo Loko. 1146(43-8)

Čast mi je sporočiti Vam, da sem prejel od patentnega urada poziv, da je treba plačati za objavo odobrenega patenta in za tiskarske stroške patentnega spisa Din 495.-, pri čemer moram o izvršenem vplačilu obvestiti patentni urad s posebno kolekovano vlogo.

Ako nameravate patent obdržati in predpostavljajoč, da boste plačali še prvoletno takso v smislu mojega dopisa z dne 9.1.1., prosim, da mi nakažete za zgoraj navedeno pristojbino, kolke in stroške skupaj Din 550.- po priloženi položnici najpozneje do 3.5. 1936, ker bi sicer zapadle do sedaj pridobljene pravice. S plačilom prvoletne takse in navedene pristojbine bi bila izvršena vsa vplačila za ta patent in bi bilo v bodoče plačati samo vsakoletno takso, ki se stopnjuje od leta do leta in iznaša v drugem letu Din 120.-, v tretjem Din 140.- itd.

Za slučaj, da bi Vam do sedaj ne bilo uspelo patentno prijavo prodati ali na kakršenkoli način jo izkoristiti, Vam svetujem, da pustite prijavo zapasti

./.

oporoki je bodočemu domu namenil 6.000 kosov opeke, kot priča ohranjeni dokument – pismo vdove Sokolskemu društvu Selca, datirano 12. februar 1936:

"Po poslednji volji mojega pokojnega moža sem dolžna izročiti Vam 6.000 kom. opeke, o čemur ste že itak obveščeni in kar s tem potrjujem. Na Vašo zahtevo bom to voljo izvršila..."

Milki in Josipu so se rodili štirje otroci: Stanislava (Stanka, 15.3.1924), Ljudmila (Milica, 21.5.1926), Jožef (Jože, 24.8.1929) in Marinka (26.3.1931). Oče Josip je odločil, da bo šla Milica v šole; gimnazijo je obiskovala v Kranju, se tam poročila, zaposlila in tam ostala. Jože je v vojnih razmerah hitro dozorel in med 2. svetovno vojno najprej skupaj z mamo, slabo leto pa sam z najmlajšo sestro Marinko z izrednimi napori vodil kmetijo. Dejansko sta bila še otroka. Jožeta so "odkrili" urejeni može s povojnega kmetijskega ministrstva, ki so se z velikim ameriškim buickom jeseni leta 1947 ustavili sredi Selca in ga spraševali po Josipu Peternelju, s katerim so bili sodelovali pred vojno in katerega znanje bi zdaj zelo potrebovali pri načrtih za bodočo kmetijsko politiko. Ko jim je osemnajstletni Jože dopovedal, da je oče umrl, in jim na njihovo željo poleg ohranjenih očetovih strojev pokazal še svoj miniaturni model sejalnika repe in koruze, zasnovan na drugačnih principih od očetovega, so ga povabili v Ljubljano. Mame ni bilo doma, Jože je kar brez vprašanja privolil. Začuda Jožetova mama ni nasprotovala, da posestvo zapusti edini sin, predvideni naslednik na kmetiji. V Ljubljano je odšel spomladi 1948, a je le izvedel, da je načrtovani projekt razvojnega oddelka za kmetijske stroje zamrl. Po spletu okoliščin pa je Jože 1. novembra istega leta v Ljubljani dobil mesto vajenca radiomehanike in nastopil učno dobo na novo ustanovljenem Inštitutu za elektroizveze. Marinka, izredno delavna, pravi garač, se je osamosvojila in kmalu za Jožetom

dobila delovno mesto v menzi inštituta, na katerem je bil zaposlen Jože. S pomočjo sestre Milice se je Marinka kasneje izšolala za odlično slaščičarko in je delala na Bledu. Je to naključje, ali pa sta imela s stricem Janezom/Johnom Čemažarjem, ki je slaščice ustvarjal v daljni Ameriki, nekaj skupnega? Stanko, poslej pač edino možno naslednico na posestvu, je mama leta 1947 poslala na kmetijsko šolo v Maribor. Jože se spominja, da se je nekoč skupaj z nekaj vrstniki lotil izdelave opeke, a jim je ni uspelo narediti za celo peč. Njegova sestra Stanka je z možem Antonom Habjanom od matere prevzela posestvo in opekarno. Opekarna je delovala še do poznih petdesetih ali zgodnjih šestdesetih let. Moj mali bratranec Rudi se spominja, da je bila peč mogočna zgradba, s 3/4 m debelim zidom, in kako sta z bratom rešila očeta, ki bi se bil brez njune pomoči ob kurjavi peči v dimu zadušil. Rudi je še kot otrok skupaj z bratom odnašal od mize ročno izdelano opeko, kasneje so jo delali strojno. Stroj za izdelavo opeke je kupil njegov oče Anton. Rudi ve tudi povedati, da so opeko za novo hišo izdelali kar sami v opekarni še leta 1960. V novo hišo so se preselili leta 1963, staro hišo pa podrli. Tudi hiše v naselju na Klincu, nasproti selškega pokopališča, so še zgrajene iz opeke, narejene v njihovi opekarni; iz njihove gline so jih izdelali v Tonetovi cegovnici kar lastniki hiš sami. Še za Ljudmilinega življenja (umrla je leta 1975) so peč in pritikline opekarne podrli. Rudi je pomagal ročno podirati objekt in tam narediti travnik. Lokacija pa se še danes imenuje "pr cegovnc" in je zdaj v Jožetovi lasti. Kot v knjigi Selca nekoč piše Olga Šmid, se do bivše cegovnce, kjer so bile jame z dobro, mastno ilovico, pride po poti mimo Zaplotarja in Lopatovca. Cegovnce pa, žal, očitno nikoli niso dali fotografirati, ne v času Peternelja ne kasneje.

V kakšni finančni zagati sta se v primežu svetovne gospodarske krize znašla Peternelja, povesta tudi strošek 13.12.1932 *"kolek pri rubežu 5"* in ohranjeni tipkani dopis v.d. šefa Davčne uprave Škofjaloka (op.prev. gre za žig, Škofja Loka je zapisana tako) z dne 30.1.1933:

"Uradno se potrjuje, da je Peternelj Jožef iz Selca 67 danes tu uradno deponiral hranilno knjižico hranilnice in posojilnice v Železnikih št. 1.122, glasečo se na ime Peternelj Jožef, Selca, v vrednosti Din 1.230.—(entisočdvesto dinarjev) v kritije davčnih zaostankov za l. 1932 na ko.505/IV." in dopis z dne 20.3.1935: "Vaši prošnji z dne 30.1.1935 za odpis zgradarine za leto 1934 ne morem ugoditi, ker ste vložili prošnjo prepozno, to je šele v letu 1935. Predpis zgradarine za leto 1934 je pravnomočen in vsled tega odpis nedopusten. Pač pa se Vam za leto 1935 ne bo več predpisala zgradarina..." (op.prev.: zgradarina je bila davek na zgradbe oz. dohodek od zgradb, nem. Gebäudesteuer).

O Peterneljevi hudi finančni stiski priča ohranjeni osnutek Josipovega pisma z dne 8.4.1935:

"Prošnja

Davčna uprava v Škofji Loki

Podpisani Peternelj Josip pos. v Selcih sem se zglasil pri veleuglednem naslovu 24.3.35 radi napovedi prometnega davka in pridobnine (op. p.: davka od dohodka na pridobitno dejavnost) za leto 1934. Takrat se mi je reklo naj svojo prošnjo obrazložim pismeno.

Najuljudneje se obračam na naslov naj mi upošteva sledeče:

Podpisani sem v letu 1932 in 1933 napravil več opeke, katere potem nisem razprodal se odvaža šele sedaj. Od te opeke sem takrat plačal prometni davek in pridobnino. Ker mi ni bilo nobenih izgledov na kakšno prodajo opeke sem vrnil obrtni list.

Podpisani prosim naj se mi sedaj, ko to opeko razprodajam in se odnaša ne nalaga ponovno prometnega davka in pridobnine. Ako kaj ni jasno radevolje ponovno pojasnim in doprinesem dokaze."

Da je imel očitne nasprotnike, ki so ga davkariji ovajali, pove tale zapis na urgenci Davčne uprave Škofja Loka, ki je očitno služil kot osnutek prej navedenemu odgovor: *"...Ako imate obvestilo da opeko prodajam je to opeka od katere je že davek plačan..."*

Nesreča ne pride nikoli sama. Iz osnutka dopisa, datiranega 4.12.1933, je razvidno, da je bila takrat Josipova mati v slabem stanju. A živela je v drugi državi in Josip piše:

"Selca 4.12.1933

Velec gospodična Vida Štofa!

Najuljudneje Vas prosim, za uslugo, da bi mi prevedli spodaj navedeno v italijansščino, na priloženo polo papirja.

Regio Ministero degli affari estero Roma

Podpisani Josip Peternelj rojen 13. marca 1896 v Chirchina No 142 prov. Gorizia sem se 5. Februarja 1923 z dovoljenjem italijanskih oblasti preselil v Jugoslavijo na Selca ban. Dravska. Od 23. februarja 1930 posedujem jugoslovansko državljanstvo. Najuljudneje se obračam po navodilih italijanskega konzula v Ljubljani na velecenjeni naslov, da mi izda dovoljenje, da smem za (teden) dni domov v Cerklno. Prošnjo utemeljujem s sledečim:

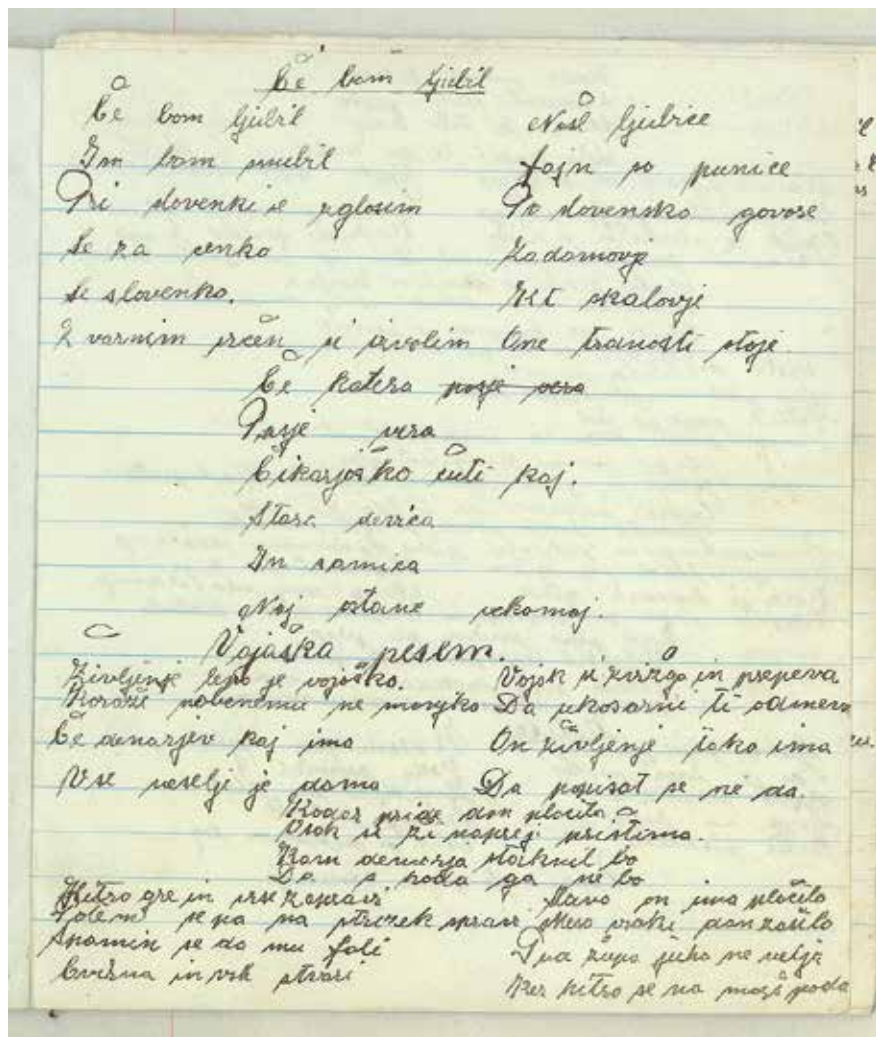
Doma nisem bil že 10 let, ker so moja mati že stari in bolehnji je pričakovati, da lahko v kratkem umrje. Moja in njena želja je, da se še enkrat vidimo pred smrtjo, zato prosim naj se moja prošnja upošteva. Prosim tudi, da bi me smela spremiti tudi moja hčerka roj. 15. marca 1924."

Je morda Peternelj prošnjo za prevod naslovil na Vido Štofa, takrat učiteljico na gorski šoli v Škofji Loki, in njen priimek zapisal napak? Ali je prošnjo odposlal in so italijanske oblasti njegovi prošnji ugodili in je Josip s Stanko mamu lahko obiskal še pred smrtjo, ni mogoče ugotoviti. Se pa Jože

spominja očetove pripovedi, da mu je mama umrla in da je šel na njen pogreb čez mejo ilegalno. Josipa je že 1914 bolelni oče Filip preživel. Kdo ve, morda stroški 1.7.1925 "očetu 1 l mleka" in 15.8.1925 "očetu 120" povedo, da je takrat Filip Peternelj obiskal sina in snaho v Selcih. Drugega "očeta" takrat ni bilo - Ljudmilin oče je bil umrl že leta 1904.

Josip Peternelj je bil očitno drugačen od večine Selčanov. Pa ni bil le enkrat praktin in garač. Bil pa je predvsem tudi zanesenjak, čuteč človek, sanjač, imel neverjeten občutek za naravo in za vse lépo. Rad je bil v naravi, tam je ustvarjal. Kot je zapisal sam, je v naravi iskal in tolikokrat našel novega poguma

in novih moči. Jože mi pove, da je ozko cvetlično gredico ob hiši skrbno ogradil z lastnoročno izdelano ograjico, da ne bi cvetja pohodili. Zavzemal se je za zapostavljene, pomoči potrebne, tudi za nezakonske otroke, o tem priča ohranjeni osnutek pisma takratnemu selškemu župniku, datiran 23.11.1932. Bobkov ata mi je povedal, da mu je bil Peternelj svojčas pravil o svojem predlogu župniku, da bi bero namesto cerkvi dajali revežem, predvsem otrokom, in da župnik na to ni pristal. Zato pa je Peternelj svojo idejo kar lastnoročno udejanil in 17.10.1933 namesto bere dal "(Bera)Z. revne otroke 90 60 kg sena, 2 mernika pš".

Pesmi iz
Josipovega
zvezka

Med ohranjenimi dokumenti je tudi majhen, tanek zvezček s temno modrimi platnicami, na nalepljeni etiketi je z lepim, urejenim rokopisom s svinčnikom napisano "Peternelj". V zvezku so verzi, pesmi. Nisem grafolog, a lepa, urejena pisava je vsaj v nekaj pesmih na las podobna tisti v dokumentih, na katerih je Josip tudi podpisan, v njej je na šumnikih namesto kljukice vedno značilen nezaprto krogec in s kaligrafsko natančnostjo le do višine drugih malih znakov napisana črka k. Je Josip pesnil sam, ali pa je le zapisoval pesmi drugih? Na to ni mogoče odgovoriti.

Josipova vsestranska osebna stiska je bila nedvomno zelo, zelo velika in v njej je ostal popolnoma sam. Finančne in druge težave pa kaj lahko najedo občutljivo dušo in narušijo zdravje. Josip se je zaprl vase, se popolnoma izoliral pred družino in pred ostalim svetom. Septembra 1935 je odšel za vedno, po svoji volji. Nekaj mesecev kasneje, decembra 1935, je menda domači konj Peternelju nenaklonjeni tašči, moji prababici Tereziji Čemažar (Rezi), zadal smrtni udarec. Naključje? Bobkov ata mi je pripovedoval o njej. Morala je biti sicer trdna, delavna ženska, a presneto strupena do svojega zeta, bila naj bi "obupna, sila nepripravna žanga". Ni ga imenovala drugače kot zmerljivo "Tminc" (op.p. Tolminec). Bobkov ata se dobro spominja, kako je "stala u njenmo cimro u prizidku na okno" in neprijazno gledala, ko so se zvečer ceglarji vračali z dela. Le zakaj mi o njej nikoli ni ničesar povedala moja stara mama, njena hči, in zakaj med številnimi ohranjenimi dokumenti ne najdem niti ene Terezijine fotografije? Vdovi po Peternelju, Ljudmili, so ostali skrb za otroke in dolgovi. Od zadnjega vnosa 9. avgusta 1935 ni nadaljevala z vodenjem knjige. Evidenco o dolgovih in poplačilu, tudi v naravi – s surovo ali že žgano opeko, je vodila na posameznih listih.

Jože mi pove, da mu je večkrat kdo iz vasi mimogrede kaj povedal o njegovem očetu, vselej zelo pohvalno: takega so ga pač videli nekateri sovaščani. Bobkov ata ga še danes ne more prehvaliti. Domači so o njem molčali. **Josip Peternelj je v**

Ljudmila Peternelj z otroki, 1948

Selcih živel samo dvanajst let. Res je bil deležen več šolanja kakor povprečni prebivalec tistega časa, a svoje talente je nedvomno prinesel na svet že ob rojstvu. Bil je rojen in ne priučen, ne v raziskovanje napoten raziskovalec. S svojim razmišljanjem, raziskovanjem in delom je bil v tistem času nedvomno prosvetitelj. Kot pravi Jože, je bil njegov oče živ dokaz za to, da pride človek na svet izdelana osebnost in da formalna izobrazba dejansko ni pomembna, sama pa mislim, da je dokaz za to tudi Jože sam.

Na sina Jožeta bi bil Josip Peternelj nedvomno zelo ponosen. Meni se po tem raziskovanju Jože zdi prava kopija svojega očeta: pri osemnajstih letih naključno odkriti naravni talent s končano ljudsko šolo je zažarel na nebu kot meteor, z levo roko in bliskovito je ob delu naredil takrat triletno srednjo tehnično šolo za učence v gospodarstvu, tehnikum, in potem hitro dokončal še študij elektrotehnike na

univerzi. Na področju elektrotehnike je prijavljal en patent za drugim, skupaj jih je bilo menda petnajst, a ker so mu birokratski postopki jemali dragoceni čas, potreben za raziskovanje, je patentiranje kasneje opustil in samo še raziskoval in izumljal... Ampak to je že druga zgodba.

Zadnja Peterneljeva jablana Foto: Marjeta Šketa

***Od obilnega ustvarjalnega dela
Josipa Peternelja je v Selcih danes
ohranjena le ena sama jablana iz
sadovnjaka s stotriindvajsetimi
drevesi za Soro...***

Prispevek je lektorirala Marjeta Šketa.

Foto (če ni drugače označeno): arhiv univ. dipl. ing. Jožeta Peternelja iz Ljubljane in Rudija Habjana iz Selc